

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

תוכן הענינים

- ג. סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי.....
- ג. סעי' א' – משקים שנתגלו.....
- ג. זחירות מסכנה.....
- ט. גלוי כהלכתה.....
- יב. גלוי ביין של קידוש.....
- טז. סעי' ב' וג' – בשר ודגים.....
- טז. בגדר האיסור.....
- טז. שיטת המג"א.....
- יט. ביטול דגים ובשר.....
- כ. כלים של בשר לדג, ועוד.....
- כג. נטילה בין בשר לדגים.....
- כד. קינוח וחדחה, וחיכר.....
- כד. דג וחלב.....
- כה. דגים ומים.....
- כו. סעי' ד' וז' – מילי דסכנתא.....
- כז. זחירות מזיעה, ושאר סכנות.....
- ל. אוכל תחת המטה.....
- לז. מטה של ת"ח ועם הארץ.....
- לז. מים בתקופה.....
- מ. גמ' נדה י"ז. – מימרא דרשב"י.....
- מ. האם חוששין למעשה.....
- מא. מבוססה.....
- מב. בגדר של לינת לילה, ועוד.....
- מד. שייר קליפתן או עיקרן.....

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

- היתרו של ר' משה.....מד
- לערב בתבשיל.....מו
- אבקת שום ובצל, והמסתעף.....מח
- לינת ביצים.....מט
- משקין מזונין.....נ
- הלן בבית הקברות.....נב
- הנוטל צפרניו וזורקן לרה"ר.....נב
- המקזז דם ומשמש מיטתו.....נג
- צוואת רבינו יהודה החסיד.....נה**
- צוואת ר"י החסיד.....נה
- הרחבת הענין.....נח
- שונות.....סח
- להשאיר אמה על אמה זכר לחורבן.....עא**
- שו"ע או"ח סי' תק"ס סעי' א'.....עא
- מקור הענין.....עא
- שובר ומשכיר.....עב
- פרטי החיוב.....עג
- לדור מעל בית הכנסת.....עה**
- שו"ע או"ח סי' קנ"א סעי' י"ב.....עה
- מקדש מעט.....עה
- מקור הענין.....עה
- פרטי הענין.....עח

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

סעי' א' – משקים שנתגלו

משקים שנתגלו, אסרום חכמים רחיישינן שמא שתה נחש מהם והטיל בהם ארס. ועבשיו שאין נחשים מצויים בינינו, מותר.

יוצא מידי פשוטו, ומביא גם הרמב"ם שמוכח שלמד הני קראי גם כפשטיה.

ובאמת, השו"ע בסוף חו"מ סי' תכ"ז נגרר בתר הרמב"ם, דהרי השו"ע עוסק שם בענין מעקה ושאר דברים האסורים משום סכנה ומציין לסי' שלנו, ומביא השו"ע הני קראי; וע"כ ס"ל דמהאי גמ' רואים שאין המקרא יוצא מידי פשוטו. וע"ע מנ"ח [מצוה תקמ"ו], וחת"ס, ותשו' הרמ"א.

השו"ע שם מסיים "כל העובר על דברים אלו וכיוצא בהם, ואמר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך, או איני מקפיד בכך, מכין אותו מכת מרדות, והנזהר מהם עליו תבא ברכת טוב", ובכך מסיים ספר שו"ע.

ומה יפו דברי הבאר הגולה שמסיים ספרו בזה"ל "נלע"ד הטעם שהזהירה התורה על שמירת הנפש הוא מטעם שהקב"ה ברא את העולם בחסדו להטיב להנבראים שיכירו גדולתו ולעבוד עבודתו בקיום מצוותיו ותורתו כמו שאמר כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו וכו' וליתן להם שכר טוב בעמלם, והמסכן את עצמו כאלו מואס ברצון הבורא ואינו רוצה לא בעבודתו ולא במתן שכרו ואין לך זלזול ואפקירותא יותר מזה, ולשומעים יונעם, ויהי נועם ה' אלוֹקנו

זהירות מסכנה

דברים האסורים משום סכנה, אינם רק עצות לחיים ארוכים, אלא הלכות ודינים. הגמ' בברכות ל"ב: אי' "ת"ר מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך בא הגמון אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום המתין לו עד שסיים תפלתו לאחר שסיים תפלתו אמר לו ריקא והלא כתוב בתורתכם 'רק השמר לך ושמור נפשך' וכתוב 'ונשמרתם מאד לנפשתיכם' כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום אם הייתי חותך ראשך בסיף מי היה תובע את דמך מידי, אמר לו המתן לי עד שאפייסך בדברים, אמר לו אילו היית עומד לפני מלך בשר ודם ובא חברך ונתן לך שלום היית מחזיר לו, אמר לו לאו, ואם היית מחזיר לו מה היו עושים לך, אמר לו היו חותכים את ראשי בסיף, אמר לו והלא דברים קל וחומר ומה אתה שהיית עומד לפני מלך בשר ודם שהיום כאן ומחר בקבר כך, אני שהייתי עומד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים על אחת כמה וכמה, מיד נתפיים אותו הגמון ונפטר אותו חסיד לביתו לשלום".

המהרש"א מק', הא הני קראי דרשי במק"א לדברים אחרים. ותי' התורה תמימה, דאנו רואים מהגמ' דאין מקרא

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

וגילה על זה, א"נ בהיזק גשמי יש איסור דאורייתא, ואילו בהיזק רוחני אינו אלא אסמכתא.

יל"ע, מה נקרא סכנה שאסור להאדם לעשות. ר' משה [ח"מ ב' ע"ו, וע"ע יו"ד ב' מ"ט] כ' דיש ג' גדרים. דברים שיש סכנה גמורה, אסור מה"ת. דברים שלרוב אין בהם משום סכנה, מותרים, ואם יש חשש סכנה, אסור מדרבנן. וממשיך דכל הדברים שהרמב"ם מאריך בהם, היינו מה טוב ומה רע להגוף, והשכל מחייב האדם לא להיות טרוד בגופו, ושלא לאכול דברים המטרידים אותו מעבודת ה'. והקיצו"ע כ' דמבעם של בנ"א שונים זה מזה בנוגע לעניינים אלו של מאכלים שונים.

עפ"י דבריו, ממשיך ר' משה ומתיר לעשן סיגריות כי אינו מיעוט דמיעוטא. ועיי"ש איך שמסיים דבריו.

וכמובן לכל בר דעת, ר' משה אמר כן כפי המציאות שהיה ידוע לו בשעתו, אבל אילו היה ר' משה יודע מה שאנו יודעים היום, אין שום ספק שלא היה מתיר לעשן. וכל השאלה הוא רק האם הוא ודאי סכנה או חשש סכנה, נפק"מ, האם הוא אסור מה"ת או מדרבנן.

וכן אסור השבחה"ל [י' רצ"ה] להתחיל לעשן, וגם המנח"ש אסר.

הח"ח בליקוטי מאמרים [י"ג] יש לו מכתב בענין עישון, ואסר מה"ת משום ונשמרתם. וק', אם הח"ח בראדיון ידע שהוא מסוכן, היתכן שר' משה לא ידע. ואם ר' משה לא ידע, מסתמא גם הח"ח לא ידע, וא"כ מדוע אסר [ואינו מסתבר שכ' לאסור ע"פ רוח קדשון]. וצ"ע, ואולי

עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו, ברוך ה' לעולם אמן ואמן".

המ"ב בסי' קנ"ה סקי"א כ' "מצוה להנהיג עצמו במדה טובה והנהגה טובה לשמור בריאותו כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת הבורא יתעלה". וע"ע קיצשו"ע סי' ל"ב.

ומבואר מכל הני רבוותא, שאין הגוף רשותו של האדם, אלא הוא מופקד בידו לעשות רצונו ית', ואין לו רשות להזיק או לסכן או להמית את עצמו.

וע' במסילת ישרים פרק ט' בענין הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ובכל זאת יש מצוות ונשמרתם, ורשעים מכניסים את עצמם לסכנה, והקב"ה פורע מהם בשעת הסכנה, ומשו"ה מתים מחמת סכנה.

וע' פ"ת [סק"ח] שמציין להרשב"ש [קצ"ה] דמק' מה מועיל להתרחק מן הסכנה, הא אם נגזר בר"ה שימות, ימות, ואם לא נגזר, יחיה, וא"כ מדוע יש להתרחק מן הסכנה. ועיי"ש מה שתי', שאין הדין בר"ה נגמר לחלוטין, ויכול לשנותו לכאן ולכאן ע"י מעשיו. [יל"ע, האם זה שאלה העתיקה של ידיעה לעומת בחירה].

הפלא יועץ תי', יש דין בר"ה שנגזר עליו שאם יסכן עצמו ימות אבל אם ישמור עצמו יחיה, וכל אדם צריך לחוש שמא כך היה דינו. ע"ע רמב"ם מורה נבוכים [ג' י"ח], ורמב"ן איוב [ל"ו ז].

הלבוש בחו"מ מביא הני קראי, וכ"ה בערוה"ש, ומשמע דס"ל שזה מצוה דאורייתא. אמנם, הלבוש כאן כ' דהני קראי אסמכתא בעלמא; ואולי בא זה

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

הדברים נאמרים לא רק לגבי עישון אלא לגבי כל הרגל שמסכן חייו באופן משמעותי, כגון מי ששותה אלכוהול בצריכה מופרזת, מכנים עצמו לסכנה.

ע"ע הנוד"ב [יו"ד י'] ור' משה [א' ק"ד] דהיכא שהוא פרנסתו, יש יותר מקום להקל מה נחשב סכנה. כלומר, יש שיקול של סכנה, ואם צריך לכך כדי להחיות עצמו, מותר, עכ"פ כשאנו סכנה ברורה.

לצורך מצוה, קיי"ל שלוחי מצוה אינן ניזוקין, ושומר מצוה לא ידע דבר רע. ויל"ע באיזה אופן אמרי' כן. ומבואר, דהיכא דשכחא הזיקא, אין היתר אבל כשלא שכיחא הזיקא, מותר במקום מצוה. [א.ה. ע'] יומא י"א. דהיכא דקביעא הזיקא אין היתר.]

ר' אלחנן [קוב"ש פסחים ל"ב] מביא הא דאפ' נחש כרוך על עקבו אינו מפסק תפילתו, ופירש"י דרוב נחשים אינם ממיתים. והק' ר' אלחנן הא אין הולכין בפיקו"נ אחר הרוב, ותי', דהואיל ומצוה הוא, מותר כשלא שכיחו הזיקא.

הנה, הא דאנו טובלין המרור בחרוסת היינו כדי להמית הארס שבתוך המרור. וק', הא אכילת מרור מצוה, ואינו שכיחא הזיקא, וא"כ לא ה"ל להצריך טבילה בחרוסת. וצ"ל, דהיכא שיש חשש סכנה מיניה וביה בעצם קיום המצוה, בזה יש לחוש יותר מהיכא שהחשש הוא מדבר חיצוני.

חולה שיב"ס הרוצה לצום ביוה"כ, אין מניחין לו לצום אפ' אינו אלא צד רחוק שימות. ואע"פ שג"ז מצוה, ואינו שכיחא הזיקא, י"ל דזה מיניה וביה מהמצוה, ולא דבר צדדי.

נחלקו בגדר סכנה, ונפק"מ גם לשאלה הבאה.

והנה, המדייק דברי הח"ח, לא כ' שיש סכנה שימות מחמת הכי, אלא שיחלה ויחלש, ומפני אסר, אבל ר' משה דיבר על סכנת מיתה. ובס"ד נרחיב על זה לקמן, האם יש מצוות ונשמרתם על סכנה חולי.

סיגריה אלקטרונית, המציאות שיש בידנו כעת [שנת תשפ"ד] אינו נראה שהוא שונה כ"כ מהמציאות שהיה לר' משה בזמן תשובתו, ולכן כעת לכא' אין ביכולתנו לאסור מדינא. ויל"ע אם לפי גדרי הח"ח, יש לאסור גם את זה. [א.ה. לא הבנתי איך לא נאסור, הא כל חכם ונבון שאין לו נגיעות יודע שאינו בריא, ושלל עבר מספיק זמן שיוכיחו שהוא סכנת נפשות, וכל א' יודע בוודאות שבמשך השנים יוכיחו שהוא מוסכן מאוד, ואם אינו מוסכן ברמה של עישון רגיל, עדיין הוא מוסכן מאוד, וא"כ איך נתיר עכשיו.]

הנה, כל הנידון בענין עישון, יש לחלק בין מי שמתחיל, ובין מי שכבר הורגל; דמי שכבר הורגל, יתכן שעלולה לפגוע בעצמו אם יפסיק לעשן, וע"ע ר' משה [א' ק"ד] שנביא בסמוך אם יש דמיון משם להתיר את זה.

השבה"ל שם כ' דחייב להשתדל להפסיק. [א.ה. ובאמת, אי"צ השבה"ל להגיד לו כן, שמי שאוהב את עצמו ואת אשתו ואת בניו, ואינו רוצה שיהיו אלמנות ויתומים, ישתדל במלא כוחו להפסיק לעשן. וכל הטענות ששמעתי נגד זה, נובעים מנגיעות בלבד. ובאמת,

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

המ"ב בסי' שכ"ט סקי"ט כ' דאם יש סכנה או ספק סכנה להמציא, אינו מחוייב להציל חברו, דחיו קודם לחיי חברו, ומסיים דאין לדקדק ביותר וכו'.

והנה, המ"ב כ' דאינו מחוייב, ולא כ' דאסור; אלמא, הרשות בידו לעשות כן אם רוצה, אפ' היכא שהוא ודאי סכנה. וכ"פ העמק שאלה [קכ"ט ד], ור' משה [נב' קע"ד]. וכ' ר' משה שם דאם רוצה למסור עצמו לוודאי מיתה כדאי להציל חברו, אי"ז מותר אלא כשהוא להציל רבים, 'הצלת ישראל', וכהתיא דפפוס ולולינום. הגדר של רבים אינו ברור.

ואם זה מלאכתו, כגון שוטר או חייל או כבוי אש, מסתבר דבזה מחוייב להכניס עצמו לספק סכנה כדי להציל חברו, דהא על דעת כן קיבל עליו האחריות [אבל אינו מוכח, וע' לקמיה]. ולכאן, פאראמדיק לא קיבל על עצמו לעשות כן, ולכן רשאי להכניס עצמו לסכנה, אבל אינו מחוייב לעשות כן.

השבה"ל [ח' רנ"א] כ' דרופא צריך לסכן עצמו להציל חולה שחלה עם מחלה מדבקת, ומביא ראיה מתקנת רעק"א שיש להעמיד רופאים ליד החולה במגיפה שהיה בזמנו.

ולא ידעתי איך הוכיח משם, דאולי בזמן רעק"א הרופאים הסכימו לעשות כן, אבל אין ראיה להכריח אותם לעשות כן נגד רצונם.

הציץ אליעזר [י"ד נ"ז] כ' דחייל יסכן עצמו כדי להתיל חייל פצוע, כי במלחמה יש כללים אחרים מכל מצב אחר. ולא אמר משום שזה מלאכתו, וכמש"כ למעלה, ולכן יל"ע בזה עוד.

ובאמת, המחצה"ש מביא דיון האם מותר להאדם למסור נפשו על מצוה שאינו מהג' החמורות, כגון מי שרוצה למסור נפשו לצום ביוה"כ, האם מותר לעשות כן. המהר"ם שיק [ק"ס] כ' דכל הדיון היינו רק כשיש אונס בידי אדם, ובזה יש שאלה האם מותר להניח לעצמו ליהרג, במקום לעבור על מצוות השם, אבל היכא שיש אונס בידי שמים, אין מי שמתיר לו למסור נפשו לצום, כשהקב"ה הוא זה שמונעו בכבודו ובעצמו מלצום.

ובאמת, יש דיון האם מותר להאדם שיהיה איזה מצוה דאצלו הוא חביבה מאוד, ומותר למסור נפשו עלה. הא"ר בסי' ס"ז מוכיח מדניאל שמסר נפשו להתפלל כנגד א"י, דמותר לעשות כן, אפ' בסכנה גמורה. ויל"ע איך כל מש"כ בענין יוה"כ מתאים עם זה, ואולי יוה"כ שאני שיש הגבלה מיניה ובית. וע"ע בזה.

בענין תורה, ר' אלחנן [כתובות רע"ז] כ' דהא דאמרי' דשלוחי מצוה אינן ניוזקין בענין לא שכיחא הזיקא, הנ"מ שאר מצוות, אבל בענין תלמוד תורה, בזה מותר אפ' היכא ששכיחא הזיקא.

ובכך אולי אפשר ליישב הגמ' יומא ל"ה: לגבי הלל שעלה על הגג וירד עליו שלג, שמסר עצמו ללמוד תורה, אע"פ שלשאר דברים אסור לסכן עצמו.

אמנם, ר' אלישיב בשיעורים, וכ"ה בהערות בכתובות, כ' דהיתר זה אינו אלא למי שלומד תורה לשמה בקדושה ובטהרה, אבל שאר אנשים אינם מותרים לסכן עצמם עבור לימוד התורה.

יל"ע, האם מותר להכניס עצמו לסכנה כדי להציל מישוהו אחר.

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

ויל"ע עוד, האם המת עצמו יכול להחליט בעודו בחיים מה יקרה עם אבריו לאחר מיתתו. וע"ע בזה.

ר' משה שם בענף ג' דן בענין המאבד עצמו לדעת, ולא זכה לקיים רצונו, האם מחויבים להציל אותו. ומביא המנ"ח דהמאבד עצמו לדעת הוא אבידה מדעת, ואין חיוב השבת. ור' משה מביא צהרי"ל דיסקין, וחולקים בתוקף על המנ"ח, דאין הגוף הרשות הפרטי של האדם, ואין בכוחו להחליט אם יחיה או ימות, ובוודאי מצילין אותו, ואפ' בשבת.

לענין הבא במחתרת, כ' המ"ב בס"י שכ"ט סק"ט אין מחללין שבת הלצילו, דגברא קטילא הוא. וק', הא אינו בר קטילא אלא כשהוא רודף, דהיינו שמסכן חיי אחרים, אבל כשנפל עליו גל, אינו סכנה לאף א', וממילא אינו רודף, ולכא' שוב אינו בר קטילא, וא"כ מהכ"ת לא נחלל שבת כדי להצילו. וע"ע כמה זמן נשאר עליו שם רודף.

הנה, בגדר של פיקו"נ [לענין חילול שבת ועוד ענינים], המנח"ש [ב' ל"ז] כ' דאינו דווקא תולה על אחוזי סכנה, אלא גם תולה על דרך בנ"א, דאם טבע בנ"א לברוח מזה, אע"פ שאחוזי הסכנה נמוכים, מ"מ בורחים מזה, לכא' נחשב כסכנה אע"פ שהוא רק חשש רחוק. למשל, כשיש אזעקה אנשים בורחים למקלט, למרות שבחסדי שמים אין אחוזים גבוהים לסכנה, אעפ"כ לכא' נחשב כסכנה, הואיל וכך הוא נחשבת בעיני בנ"א. משא"כ חיסונים, יתכן שהחשש של אי חיסון יכול להיות גבוה יותר מאזעקה, אעפ"כ אנשים לא בורחים

דנו רבים האם מותר להאדם 'להקריב' עצמו עבור אחרים, כגון שנזרק עליהם 'רימון' והוא קופף עליו כדי שימות רק הוא. וכמובן, אי"ז שייך לנידון שלנו, כי התם, כשנזרק עליהם רימון, כולם עומדים למות, ובהא שקופץ עליו, אינו מסכן עצמו יותר, אלא רק מציל האחרים מלמות.

עיקר מגמתו של ר' משה שם הוא להוכיח שאין האדם מחויב לתרום כליה להציל חברו, דאין האדם מחויב לעשות סכנת אבר עבור מצוות הצלת נפשות. אבל צער בעלמא, כגון לתרום דם, מחויב לעשות כדי להציל ישראל אחר.

ר' משה שם עוסק בענין אם מחויב לתת כליה של קרובו שנפטר כדי להציל חברו, וכ' דמהא שאנו רואים דאדם בהול על מתו יותר מממונו, כי הא דמתירין לו להוציאו בשבת, כי אנו מפחדים שמא יכבה השריפה, משא"כ בממונו, ממילא, אם אינו מחויב ליתן כל ממונו להציל חברו, ה"ה שאי"צ לתת אבר של מתו. ומסיים, שלא יצטער כ"כ, ויניחו להם לחתוך מתו כדי להציל עוד ישראל.

ועל דברי ר' משה יש להקשות טובא, כי רק ראינו שהאדם מצטער על מתו, אבל מי מינוחו כבעלים על המת להחליט מה יעשה אתו, הא אין המת רשותו הפרטי, וא"כ לכא' היה על ב"ד או על הרופא להחליט מה הכי כדאי לעשות עם המת ועם אבריו, ומדוע מתחשבים בהמת כאילו הוא ממונו של הקרוב. וצ"ע כעת.

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

להיות מוג לב ולא יחלל שבת ע"ז ויהיה מותר לילך, ע"כ דברי ר' משה.

וגם מזה מבואר דההיתר לחלל שבת לסכנה, והאיסור לסכך עצמו, אינו תלוי הא בהא.

מעשה שחיה בליל שבת שמחת תורה תשפ"ד בכפר בדרום ארה"ק, אביו הגיע אליו בחלום ואמר לו שיש סכנה גדולה בדרך, והתעורר בבחלה, נכנס לרכבו ונסע צפונה. כמה שעות לאחר מכן נכנסו מחבלים מרצועת עזה, ובס"ד ניצל מהטבח הנוראה שהיה שם. השאלה, האם עשה כדין או לא. כלומר, אם היה עושה כן ולא הגיעו מחבלים, האם חילל שבת או לא.

ולכאור, אין זה קשור לסוגיין, דכאן אנו רואים דכשיש אחוז נמוכה של סכנה, יש להתחשב עם זה כשבעיני בנ"א הוא סכנה, אבל היכא שאין כאן סכנה אם באחוז נמוכה, אלא הוא חלם שיש כאן סכנה, לא מצינו שיש להתחשב בזה כלל.

יל"ע, האם מותר לעשות Skydiving או שזה אסור משום שמכנים עצמו לסכנה שאנשים בורחים מזה.

והנה, האם שאנשים בורחים, אי"ז מחמת חשש סכנה, אלא סתם פחד בעלמא, ואפ' אם יהיה אפס אחוז סכנה, גם לא יסכימו לעשות כן, הא ראייה יש אנשים שמפחדים לעמוד על מרפסת זכוכית שהוא כמה קומות מעל לקרקע, אע"פ שהוא חזק בדיוק כמו כל מרפסת אחר. וממילא, זה לא שייך לדברי הגרש"ז, כי הגרש"ז רק חידש דיש להתחשב בסכנה מועטת אם אנשים

באמצע הלילה כדי לחסן הילדים, ע"כ אינו נחשב כסכנה.

עפכמש"כ, אם יש אזעקה, מותר לחלל שבת, אבל מי שלומד תורה לשמה בקודה וטהרה, נשאר במקומו ולומד כהרגלו. כלומר, מהא דמותר לחלל שבת, אינו מחייב שישמור עצמו מזה.

וכן מבואר מסי' רמ"ח, דהמג"א והמ"ב עוסקים בהאיסור להפליג ג' ימים לפני שבת, כי יוכרחו לחלל שבת, והמג"א כ' דהאנשים העושים כן אינם מחללים שבת אפ' בשעת הסכנה. וק', הא מוסיפים חטא על פשע במה שמסכנים עצמם. הגרש"ז א [מנח"ש א' ז'] מביא ר' אלחנן דאגלאי מילתא למפרע שלא היה סכנה. הגרש"ז מק' על זה.

ר' משה [א' קכ"ז] תי', דלא איירי שיש סכנה ממש, אלא "דיש דברים שתלוי בטבע האדם שאיש שטבעו אמיץ לב אין חושב זה לסכנה שאינו ירא להשאר לבדו, אך יש אנשים מוגי הלב וחושבים זה לסכנה ומותרין לחלל אם יצטרכו בכח"ג בשבת שהרי אין יכולין לערב להם שלא יהיה סכנה. ודבר זה תלוי בדעת כל אחד בעצמו, ולכן מאחר שאסור לילך בשיירא אם יהיו מוגי הלב ויצטרכו לחלל שבת הם מחליטים בעצמם להבליג על דעתם שלא לחוש לדבר שהרבה אנשים אין חושבין זה לסכנה ולא יצטרכו לחלל שבת ומותרין לילך. וזהו כוונת המג"א במה שכתב שמסתכנין עצמן שאף שבאם היה מותר לילך בשיירא היה חושב זה מצד טבעו לסכנה והיה מחלל שבת ע"ז אבל מאחר שא"כ יהי אסור לילך מחליט בדעתו שלא

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

באופ"א, שהוא חשש צרעת, ומצורע חשוב כמת.

לאור האמור, ע' בטור מש"כ לא לאכול פירות מסוימות מחשש ארס שרצים אע"פ שהוא חשש היזק; וצ"ל דכשיש ריעותא לפנינו שאני, א"נ, כשהוא חשש קרוב מאוד, יש לחוש טפי [ולא חילק בין ניקור לניקור, וע' פרישה]. ועפ"י יתכן שבשר ודגים הוא חשש היזק, ואעפ"כ אסור כיון שהוא חשש קרוב.

[ע"ע רמ"א פעי' ה' חמירא סכנתא מאיסורא, קיר נטוי וכו'. וע' שבה"ל ו' קי"ב] לגבי מי שנוהג במהירות יתר, אינו בכלל זה, כי סכנה ברורה, והוא ספק רוצח ספק מאבד עצמו לדעת. ואינו דווקא ענין של מהירות, אלא ה"ה אם עוסק בפלאפון או שאר דבר בזמן נהיגה, או שהוא שתוי ושיכור.

והא דכ' הרמ"א יחידי בלילה, הערוה"ש כ' דהוא מקום שאינו בטוח. כלומר אינו 'חוק' של יחידי בלילה, אלא הוא ענין של סכנה עתידית. וע' מ"ב ק"י כ"ה, דמשמע שהוא משום מזיקים.]

גלוי כהלכתה

הלכות גלוי נתבאר בארוכה בטור, והשו"ע קיצר משום דבזמננו מותר. ואע"פ ששם הסימן הוא על שם תחילתו, מ"מ המשך הסימן הוא שאר ענייני סכנה שאינם קושרים לענין של גלוי. [הטור קרא להסימן דברים האסורים משום סכנה].

הב"י כ' דהטור הביא הלכות אלו עכשיו, כי סיימנו בענין מאכלות אסורות מדיני איסור, ולכן עוסק עכשיו במאכלות

מפחדים, אבל לא כשהוא פחד בעלמא שאינו קשור להסכנה.

ע"כ הארכנו הענין להרחיק עצמו מסכנה, והיינו סכנת מיתה. והנה, יש איסור על האדם להזיק עצמו. והשאלה הוא, האם מחוייב האדם להרחיק עצמו מחשש נזק וחשש חולי, כשאין חשש מיתה.

והבאנו למעלה דברי הח"ח בענין עישון, ודייקנו שלא כ' דזה סכנת מיתה אלא שיחלה ויחלש, ואעפ"כ אסר; אלמא הח"ח ס"ל שיש איסור להכניס עצמו לחשש חולי. ואולי י"ל, דכוונתו לומר דכשאיש חלש נחלש עוד יותר, יש כאן חשש מיתה. וע"ע בזה.

ובאמת, בכל הש"ס יש מאכלים שבריאיים להאדם, ומאכלים שאינם טובים, ולא מצינו שיאסרו לאכול מאכלים אלו, אלא שאינו מומלץ; וע"כ אין איסור לאכול דברים שיש חשש חולי, כ"ז שאין חשש מיתה.

וכן מדויק בדברי הרמב"ם ודברי השו"ע כאן דחששו למיתה, ולא להיזק.

ובאמת, החשש של מים מגולים הוא מפני נחשים אבל לא חששו לארס שרצים, ומותר כ"ז שאין נחשים מצויין, אע"פ ששאר שרצים מצויין. והטעם, שארס נחשים ממית, משא"כ ארס שאר שרצים אינו אלא חשש היזק.

הדרכ"ת בשם המנחת אלעזר הק' מדוע גזרו על בשר ודגים, הא אינו אלא חשש היזק ולא חשש מיתה, ולא מצינו שיגזרו על חשש היזק, ותי', ע"כ בשר ודגים הוא חשש סכנת מות, דאל"ה לא היו גוזרים עליה. [ואולי היה מקום ליישב

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

שירותים, נקב של ספונג'ה, ועוד פתחים רבים.

הפר"ח כ' דאם הוא מכוסה ע"י פקק, מותר. החזו"א ס"ל דאי"צ פקק, אלא כל שהיה כסוי של נייר או טישו, שאם הנחש היה נכנס היה נופל ממנו הכסוי, שרי, דהיה רואה שנפל הכסוי, ולא ישתנו.

חידוש גדול ונורא ראינו בשבט הקהתי וג' רכ"ג, שאם היה משקה מגולה מעל"ע, נאסר המשקה, וגם הכלי נאסר, וצריך להגעילו. ועפ"ז, לכא' כלי חרס צריך שבירה, ואולי בזה נסמוך על הגעלה ג"פ.

ובעיני זה פלא, כי לא מצינו שבליעות של ארס הם מסוכנים, כי רק ראינו שהמשקה אסור, אבל כלים מאן דכר שמייה. ולכן, על המחמיר להביא ראיה.

מי ששתה משקים מגולים, ע' שבת ק"ט: רפואה לסכנה של נחשים.

הרבה מהראשונים; תוס' [ע"ז ל"ה], רמב"ן, ר"ן, רשב"א, ועוד, כולחו ס"ל דאין נחשים מצויין אצלנו, ולכן ליכא למיחש לגלוי.

רבינו אברהם מן החר [חולין ק"ה] חולק על תוס' שהיקל, וטען שהרמב"ם לית ליה להקל, מהא שהביא הלכות אלו. וק', מהו קושייתו, אולי במצרים במקומו של הרמב"ם היו נחשים מצויין, אבל באירופה במקומו של שאר הראשונים לא היו נחשים מצויין.

עכ"פ, השו"ע פ' דעכשיו שאין נחשים מצויין אצלנו, אין לחוש. וכן כ' הרמ"א ביו"ד סי' ס' סעי' ג'. וכ"מ בכל המפרשים ונו"כ, וכ"כ המ"ב בסי' רע"ב סק"ג,

האסורות מדיני סכנה. וכ' עוד, שא' מהטעמים לאסור גבינת עכו"ם היה משום צחצוחי חלב שהנחש הטיל בהם ארס, ולכן המשך טבעי הוא לדון בענין משקים שנתגלו. אך דוחה טעם זה, דהטור לית ליה הטעם של צחצוחי חלב.

שנינו במשנה תרומות פרק ח' משנה ד', "שלשה משקין אסורים משום גלוי, המים והיין והחלב, ושאר כל המשקין מותרים, כמה ישהו ויהיו אסורין כדי שיצא הרחש ממקום קרוב וישתה". וכ"ה בירושלמי שם [משנה ג']. הטור מביא כל זה, ומאריך בה, והוסיף לג' משקין הללו גם דבש ושום כתוש. ואח"כ הוסיף גם פירות מבוקעים. והא דאין אסור, היינו רק כשאנו מבושלים, אבל מבושלים שרי. שמו, אין בו משום גלוי.

במשנה מבואר כמה זמן ישהו, כדי שיצא ממקום קרוב וישתה. כלומר, הא דמרגליה דפומא דאינשי שהוא ענין של 'לילה', אין מקור לדבריהם. [א.ת. ואולי אמרו לילה משום שבחושך א"א לשמור עליו].

כשהמשקין בתוך ארון או תיבה סגור ואטום, והוא בדוק שאין שם נחשים, שרי, כ"כ הרמב"ם. ועפ"ז, מקררים שלנו אין לחוש להם לגלוי, אבל אם דלת של המקרר נשאר פתוח, אסורים משום גלוי. ושיעור הפתיחה הוא כשיעור אצבע קטנה, כגון חלב בשקית שנשאר בחוץ, תלוי בגודל הפתיחה.

בית או דירה, אפ' הוא משופץ, אינו נחשב כארון ותיבה, כי נחשים עולים מהקרקע [טור], וגם הדלת נשאר פתוח יותר ממקרר, ויש חלונות, כיורים,

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

כלומר, מהו הגדר של מצוי כדי לחשוש לנחשים. ואינו מסתבר דבזמן הגמ' היו נחשים נמצאים בכל רחוב ובכל פינה, ואעפ"כ חששו. וע"כ ס"ל להשו"ע דבצפת בזמנו היה מצוי פחות מזמן הגמ', ולא היה מספיק כדי לגזור על זה. ואולי הפר"ח חולק על הגדר של השו"ע, ולכך רצה להחמיר בירושלים.

ועוד יל"ע, לאן נעלמו הנחשים, מדוע בזמן הגמ' היה מצוי, ואילו בזמן השו"ע כבר נעלמו; לאן הלכו.

הנה, לא מצינו שהגזירה על גלוי נתבטל, אלא כיון שאין נחשים, אין מקום להחמיר, עכ"פ מדינא. וממילא קשה, מדוע השו"ע סתם ואמר שבזמנו מותר, ולא נכנס לפרטי הלכות אלו כמו הטור, הא גם השו"ע מודה דבמקום שיש נחשים צריך להחמיר, וא"כ ה"ל לפרט כן. ומשמע, דהשו"ע ידע שמכאן והלאה לא יהיו נחשים מצויים אצלנו, בכל מקום שהיא, וממילא חזר קושיא הקודמת בכפליים, לאן נעלמו הנחשים.

הרוצה לנהוג כהנהגת הגר"א ושל"ה וגדולי ב"ב, אינו יכול לעשות כן אלא בתורת חומרא ולא מדינא, וכמו שנתבאר. ואם לזאת, אם בירך על המשקה, ואז נתברר שהיה מגולה, ודאי עליו לטעום, ושלא יעשה ברכתו לבטלה במקום גלוי.

אם היה יין של שמיטה של אוצר ב"ד שנשאר מגולה, הרי אינו יכול לזרקו, כי מאבד פירות שביעית, ואולי רשאי להמתין עד שיתקלקל, ואולי חייב לשתותו; וע"ע בזה. וע' לקמיה בענין קידוש.

עיי"ש. וכן היקל הערוה"ש הרבה פעמים, וכן היקל ר' משה [ב' ק'] לכתחילה.

ואע"פ שבכל התורה כולה, גזירות חז"ל הם בלא פלוג, ואפ' אם נתבטל הטעם, הגזירה עדיין במקומה עומדת, ואין אנו יודעים כל הטעמים של גזירות חז"ל, בגלוי לא אמרי' הכי, כי עצם תקנת הגזירה היה רק במקום שיש לחוש לנחשים, אבל במקום שאין נחשים, וביין מבושל, אפ' בזמן חז"ל היה שרי, ובזמננו, כל מדינות שלנו הם מקום שאין נחשים מצויין, ולכן הוא בכלל הקולא שהיה בעצם התקנה. כן מבואר מהאחרונים, והגר"א בראשם.

עכשיו שנתבאר דעפ"י דין אין מקום לחוש מצד גלוי, מ"מ יש אלו שהחמירו אפ' בזמננו, וכנראה שזה כגדר קדושה.

הפ"ת [פק"א] מביא השל"ה שכ' דשומר נפשו ירחק מזה, וגם הביא הגר"א שנהג להחמיר. ובאמת, הגר"א כאן בביאור הגר"א מיקל, ומביא ראיה להשו"ע להקל, ואין אנו יודעים שהחמיר אלא מהנהגותיו בלבד. החזו"א החמיר לעצמו, וכן נהג הקה"י ובנו הגר"ח"ק. ושמעתי מהגר"ח"ק בכבודו ובעצמו שאין לנשים להקפיד בזה, ואפ' אשתו הרבנית ע"ה לא הקפידה בזה.

הפר"ח כ' דבארצות מערב יש הרבה מקומות דשכיחי בהו נחשים, וגם בירושלים תוב"ב ואגפיה מצויים קצת. וק', הא השו"ע גר בצפת, וכ' שלא היו מצויין נחשים, וכי בירושלים היה יותר מצוי מצפת. ע"כ, רק חוששין כשמצוי טובא, אבל אם נמצאים מעט, כעין צפת בזמנו של הב"י, אין לחוש.

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

שתה ממנו בעודו נוזל [אם היה מגולה בנוזל]. וע"ע בזה.

ציר דגים, חומץ, ומים מוגזים, מבואר מהטור שאין בהם משום גלוי.

גלוי אינו אלא כשהמשקה נמצא שם בלי שום אדם, אבל אם יש אדם שם, אפי' אינו מסתכל עליו, שרי כי הנחשים מפחדים מזה. אדם ישן, יש בו משום גלוי. חדר אחר, יש בו משום גלוי. ואינני יודע מה דינו של חדר גדול.

כ' הטור "משקין שנתגלו לא ישפכם לרשות הרבים שמא יעבור עליהם אדם יחף ולא ירביץ בהן הבית ולא יגבל בהן הטיט ולא ישקה מהם לא בהמתו ולא בהמת חבירו ולא ירחץ מהם פניו ידיו ורגליו אפי' שאין בהם בקע". וכלול בזה הוא נט"י של שחרית, וספונג'ה.

גלוי ביין של קידוש

פסק השו"ע באו"ח סי' ער"ב סעי' א' "אין מקדשין על יין וכו' ולא על יין מגולה אפילו האידנא דלא קפדינן אגילוי". המקור לזה הוא גמ' ב"ב צ"ז: דין מגולה יש בו משום סכנה, ואין מקדשין עליו אפי' לאחר שסיננו [שזה מסיר הארס, להאי תנא], משום הקריבהו נא לפחתך [מלאכים א' ח'].

וכ' המ"ב שם סק"ג דאין אנו מקפידין על הגלוי "משום שאין מצויין אצלנו נחשים אפי' אסור משום הקריבהו נא לפחתך, מיהו אם עמד שעה מועטת מגולה אין להקפיד האידנא כ"ז שלא נמר טעמו וריחו". כלומר, אין האיסור אחר הסינון משום שהוא יין 'מטופל' ולא היה שמור, אלא משום שהגלוי משנה טעמו

יל"ע, האם יש מקום להחמיר גם בליל הסדר, או"ד ליל שימורים שאני. והשיב ע"ז הגר"ח"ק שליל שימורים הוא שמירה ממזיקים, ולא מסכנה של נחשים.

יל"ע, האם יש איסור גלוי על קרח, או"ד רק משקה ממש. וי"ל, מהא שראינו שחששו גם בגבינה משום צחצוחי חלב, לכא' ה"ה בקרח יש לאסור, משום צחצוחי מים.

הבאנו למעלה, דגלוי שייך ביין שאינו מבושל, מים, חלב, דבש, ושום כתוש, אבל לא ביין מבושל ושמץ. והפשטות היה נראה, דכל שאינו מים או חלב וכו', נכלל בשמן וכו'. כגון, קפה ותה, קולה, שכר, מיצים למיניהם, כולם אין בהם משום גלוי. אמנם, מצינו בזה מבוכה גדולה בדברי האחרונים. האו"ח"ר [א' ר"ז] החמיר לענין שכר, ואילו במק"א [ה' קכ"ט] החזו"א היקל בקפה. ואילו בטעמא דקרא [כ"ז] הביא דהחזו"א הסתפק בתה.

ועוד כ' הטעמא דקרא, לָבֶן יש לו דין חלב, אבל אם הוא עב מותר, דאילו נחש שתה היה ניכר בו. מאידך, באו"ח"ר בשם הקה"י ס"ל דלָבֶן אינו חלב בכל אופן.

והא מיהא ברור, שיש כאן מבוכה גדולה, והרוצה להחמיר יותר ממה שמצינו בחזו"ל צריך להביא ראיה, או פסק מוסכם מכל האחרונים.

חמאה, אינו חלב. [א.ה. ובס' הקודם לא חששנו משום צחצוחי חלב, ולכן גם לענין זה לא נחוש].

דבש; ראינו שיש בה משום גלוי. ואם הוא קרוש, לכא' כי היכי שהחזו"א היקל בלָבֶן משום דיהיה ניכר אם נחש שתה ממנו, ה"ה בזה. א"נ י"ל, נחוש שמא

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

מביא רמב"ן המובא בב"י דמשמע דבדיעבד לא יצא, ומציין לביה"ל. ושם דן בזה, ומק' "אך לענ"ד יש לעיין בזה וכי משום הקריבתו נא לפחתך יהיה פסול דיעבד" ומאריך ומביא ראיות לכאן ולכאן, ומסיק דצריך עיון.

ובאמת, הח"ח בליקוטי הלכות בהשמות דן אם הקריבתו הוא פסול בדעבד, וגם שם מסיק דצ"ע.

האורל"צ [ב' כ' י"ז] פסק דבדיעבד יצא. נמצא, הכת"ס היה פשוט לו שלא יצא, הח"ח מסתפק בזה טובא, והאורל"צ מיקל.

המ"ב שם כ' דגם על שכר שייך גלוי לענין קידוש. ולכאן, כל שאינו תוסס כמו שהיה, הוא בכלל נמר טעמו וריחו.

הכה"ח כ' דהיכא שהיה בתוך ארון או תיבה, אינו נחשב מגולה לענין קידוש. והנה, לענין גלוי מחשש ארס, מצינו מושג בזה, אבל כאן הוא לענין טעם, ויין וכ"ש שכר העומדים בתיבה סגורה, עדיין נמר טעמם וריחם, ולא אהני מידי במה שהוא בתוך התיבה. ואולי הוא למד בעין דברי השלמת חיים, אך לא מצינו אחרים שלמדו כן, ולכן אינו מסתבר שנקט כמהלך זה. וע"ע בזה.

כמה זמן היה מגולה. מבואר מהמ"ב, דאם היה מגולה עד כדי שנמר טעמו וריחו, אסור להשתמש בו, ויתכן שאפ' בדעבד לא יצא. ואם היה זמן מועט שלא נמר טעמו וריחו, 'האידנא' אין להחמיר, ומסביר דזה משום שייך ביוקר, אבל לכתחילה יחמיר בזה.

ורוחו, ומחמת כן יש 'הקריבתו' אבל אם עמד רק זמן מועט, אין להקפיד.

השלמת חיים [רמ"ד ורמ"ה] ס"ל דהחסרון של הקריבתו הוא משום שהוא 'מטופל' ולא היה שמור, ולא משום חסרון בטעם. ועפ"ז בזמננו שרי בכל גווני, אך השלמת חיים מכניע דעתו להמ"ב שהוא מבוסס על דברי האחרונים.

ובאמת, לפי השלמת חיים יתכן שאפ' בזמננו נאסר, דאע"פ שאין צריך סינון, מ"מ אל היה שמור, ולכן אינו ראוי לכוס של קידוש. ועפ"ז, אפ' לא נמר טעמו וריחו, עדיין יהיה אסור. כלומר, יתכן שסברת השלמת חיים הוא חומרא יותר מדברי המ"ב.

עוד נפק"מ, היכא שעמד היין ונמר טעמו וריחו, אך היה נשמר, כגון בליל הסדר, להמ"ב ה"ל לאסור, ואילו לפי השלמת חיים אינו חסרון כיון שהיה נשמר תמיד.

וע' קובץ תשובות [ג' מ"ה] דמשמע שחשש לכל הטעמים להחמיר.

ע' בא"ח [בראשית כ"ה] דאם היין היה עמד כל הלילה אסור להשתמש בו אפ' לא נמר טעמו. ועיי"ש, דמשמע דאי"ז מטעמו של השלמת חיים של חסרון שמירה, אלא דבזה מסתמא נמר טעמו וריחו. ועפ"ז יל"ע, מה דינו בלילות קצרים, האם נמי דינא הכי.

יל"ע, יין מגולה לקידוש בזמננו, האם הוא מעכב בדעבד וצריך לחזור ולקדש, או"ד בדעבד יצא.

הכת"ס [פ"ה] כ' דאם באמת נמר טעמו וריחו, פשוט שלא יצא יד"ח. המ"ב סק"א

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

כשהיה מגולה, ר' אלישיב ס"ל דאינו מועיל להוסיף יין כמו שמצינו בענין פגום. תח"ש [ד' צ"ט] כ' דביטול ברוב מהני, ובמק"א [ו' קי"א] כ' דמותר לעשות כן לכתחילה בשעה"ד, ואין בו משום אין מבטלין איסור לכתחילה. [א.ה. באיזה ציור; אחרי עשרים דקות או אחרי ו' שעות].

לכא"ו, לענין זה אין שהיות מצטרפות זו לזו, דאלת"ה, היה מחוייב על כל בקבוק יין לשער כמה זמן היה פתוח בכל פתיחה ופתיחה. [א.ה. עפי"ז, בליל הסדר, באמצע מגיד, יכסה היין לדקה א'. ואולי, אם לא היה מכוסה כשיעור שגלוי, אינו מועיל לבטלו].

ע"כ הסוגיא כפי שנמצא באחרונים.

בזמננו, ישנם אנשים שאוהבים היין לאחר שהוא פתוח כמשך שעה; והשאלה, האם זה לכתחילה או לא, דהרי ראינו דרך עד עשרים דק' נחשב לכתחילה. ולכא"ו, הואיל והוא ענין של נמר טעמו וריחו, והסכמת כל המבינים ביין שזה מועילו ומשביחו, ואינו מזיק, קשה להאמין שזה אינו לכתחילה.

יין שפרח לתוכו זבוב, והוציאו, לכא"ו זה נכלל בהקריבהו, דסו"ס לא היה מגישו לאורח נכבד. הכה"ח היקל בזה, ואינו יודע אם יש להוכיח מתקפות הכה"ח להמציאות בזמננו. למעשה, לא מצאתי מי שיחמיר בזה למעשה.

כשפקק הבקבוק היה סגור, ופתחו בשבת ע"י שניקבו אותה, בזה יש לחוש לכל הכתוב כאן.

ויל"ע, האם יש איזה שהות דמותר להשהות לכתחילה, לפי דעת המ"ב.

הדברי מלכיא"ל [ד' א'] כ' דעד עשרים דקות אינו נחשב מגולה, ואפ' לכתחילה מותר.

ויל"ע, אחרי עשרים דק', מהו השיעור של 'זמן מועט', דינן להקל כשיין ביוקר, ושללאחר מכן אסור, ואולי אפ' בדיעבד.

ולכא"ו, מהא דאצלנו בליל הסדר היין מגולה לכל 'מגיד', ולא ראינו מי שיעורר על הגלוי, ע"כ כמה שעות אינו אסור בדיעבד. ובאמת, הקצוה"ש [מ"ז ב'] כ' דהלכה זה נאמר בכל כוס של ברכה, ולא רק בכוס של קידוש, ומוכיח ליל הסדר דעד ד' שעות אינו מעכב בדיעבד. [אין להוכיח מכאן שזה לכתחילה, דאין דנין אפשר מאי אפשר].

אמנם, השש"כ [מ"ז ד'] כ' דאין ללמוד להתיר מליל הסדר, דהתם הכל לצורך המצוה, וליל שימורים שאני, וכו', ויתכן דאפ' פחות משיעורו של הקצוה"ש לא יצא, ואולי אפ' בדיעבד.

וק', הא אי"ז ענין של היסח הדעת, אלא ענין של נמר טעמו וריחו, וא"כ מה בכך שהוא ליל שימורים ועוד סברות שהזכיר. וי"ל, דהואיל והוא ענין של הקריבהו, אם הכל הוא לצורך גבוה, אינו חסרון בכבוד, אפ' היכא שנמר טעמו וריחו קצת.

הדברי מלכיא"ל שם כ' דמשש שעות ואילך יש לחוש שמא בדיעבד לא יצא.

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

סעי' ב' וג' – בשר ודגים

סעי' ב': צריך ליזהר שלא לאכול בשר ודג ביחד, מפני שקשה לצרעת. הגה: וכן אין ללכות בשר עם דג, משום ריחא. מיהו זליעצד אינו אוסר (ארוך כלל ל"ט דין כ"ה).

סעי' ג': ירחוץ ידיו בין בשר לדג ויאכל פת שרוי בינתיים, כדי לרחוץ פיו. הגה: ויש אומרים דאין לחוש לזה רק כשמזכילם יחד ואוכלן, אצל לאכלן זה אחר זה אין לחוש (הגהות מרדכי). וכן נוהגין שלא לרחוץ הפה ולא הידים ביניהם, ומ"מ יש לאכול דבר ביניהם ולשתות, להוי קנוח והלחה (הגהות ט"ז סי' ע"ה ומציאו בגליון או"ה ט"ז).

בגדר האיסור

אי' בגמ' פסחים ע"ו: החיא ביניתא [סוג דג] שנצלה ביחד עם בשר בתנור, אסור לאכלו עם כותח [חלב], מר בר רב אשי אמר אפי' במילחא [כלומר לבד, עם מלח] נמי אסורה משום דקשיא לריחא [ריח הפה, מרדכי חולין אות תשמ"ט] ולדבר אחר [צרעת, רש"י].

ע"פ גמ' זה הביא השו"ע הני ב' סעיפים, וכ"ה באו"ח סי' קע"ג, עיי"ש.

[לעיתיד לבא, בקרוב ממש, יהיה סעודת לוייתן, ונאכל שור הבר, וגם לוייתן; הא זה בשר ודגים יחד. י"ל, דמשום זה יש יין המשומר, להפסיק בין הבשר להדג.]

ע' דברי מלכיאל [ב' נ"ג] אם זה חשש חולי או חשש סכנה, דאם הוא רק חשש חולי, מדוע חז"ל גזרו עליו. וע"ע חלקת בנימין הדן בזה. והבאנו למעלה הדרכ"ת בשם המנחת אלעזר דהוכיח דע"כ הוא חשש מיתה, דאל"ה אין מקום לתקנה.

וע' מש"כ שם. וע' בנושא הבא, בדברי המהר"ם שיק ותורת חיים.

האיסור צלייה ביחד בתנור, אסר הרמ"א לכתחילה משום ריחא, אבל בזה אחר זה, או כשא' מהם מכוסה, שרי. ויתר הפרטים יתבארו בס"ד בהמשך.

השו"ע כ' לרחוץ ידיו בין בשר לדג, והרמ"א כ' דאין נוהגין לעשות כן. הפר"ח כ' דאי"צ ליטול משום שמשתמשים בסכו"ם, ולכך אי"צ ליטול ידים.

ועפ"ז, תינוקות האוכלים דג, או האוכל שושי, או הערינג, יהיו חייבים ליטול ידיהם בין דג לבשר, ולא ראינו מי שיעשה כן; ע"כ הא דאין אנו נוטלים, אי"ז מחמת טענת הפר"ח, אלא מחמת דברי הרמ"א.

בשר עוף, הפ"ת [סק"ב] בשם השבות יעקב נשאל על זה, "והשיב דאין חילוק, והכי מוכח מכל הפוסקים".

ודבר פלא ראיתי בחלקת יעקב [סי' כ'] הדן על מעשה שהיה, וכ' "והנה השאלה

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

הטעם. וגם מותר לקחת הכדורים ע"י ששותה מרק עוף חם.

ואם עצם הקפסולה עשויה מג'לטין של דגים, שוב שייך לנידון הקודם בענין מרשםלו, והבאנו שר' אלישיב היקל, ואם עשוי מחומר סינטטי, ודאי שמותר, וכמש"כ.

שיטת המג"א

המ"ב שם בסי' קע"ג סק"ג כ', וז"ל "ועיין במג"א שכתב דאפשר דבזמנינו אין סכנה כ"כ דבכמה דברים נשתנו הטבעים ע"ש", עכ"ל.

ויש להקשות על המג"א, מה התועלת לכתוב 'אפשר' המציאות השתנה, הא עדיין יש חשש סכנה, וא"כ האיסור במקומה עומדת.

ואולי היה מקום לומר, דכוונת המג"א הוא להקל בצירוף עוד ספק. דהרי, היד אפרים כ' דחמירא סכנתא מאיסורא, ולכן אף ספיקו אסור. הפמ"ג [צ"ז] דן אם יש להקל בספ"ם של סכנה, והמהרש"ם ורדב"ז החמירו בזה. וממילא, אולי כוונת המג"א הוא להקל, ולכן בהצטרף עוד ספק, יש לעשות ספ"ם דאולי המציאות השתנה, ויש להקל.

אמנם, אינו משמע שזה כוונת המג"א, ואם זה היה כוונתו היה לו לפרט כן.

והאמת יורה דרכו, ע"פ השדי חמד [כללי הפסק ט' ט"ז], דדרך מחברים לכתוב בלשון 'אפשר', ואין הכוונה משום דמספקא להו, אלא באמת כך אוהזים בברירות ובוודאות, ונקטו לשון של אפשר כדרך עניות בעלמא. ומביא כמה וכמה ראיות לדבריו, ומקצת ראיותיו הם

היתה בבשר עוף ויש לצרף שיטת השבות יעקב" וכו' "לא שייך סכנה לאוכלן עם דגים". ולא אדע ולא אבין, הא זה היה שאלת שואל בהשבות יעקב, והשבות יעקב השיב דאין חילוק, וכמש"כ למעלה. ואין לתלות הדבר אלא בטעות בדפוס.

עפ"י השנוי כאן, לצלות מרשםלו על מנגל מלובלך מבשר, אסור, אם המרשםלו עשוי מג'לטין של דגים. אמנם, ר' אלישיב היקל בזה, ואינו ידוע אם היקל בדיעבד, או אפ' היקל לעשות כן לכתחילה [וכמדומה שהיקל אף בכה"ג].

ולכאור' הסברא להקל בזה הוא משום דיש שאלה גדול בענין הג'לטין של דגים, האם הוא בכלל דגים, והאם מותר כשעשוי מדג טמא, דנעשה מעצמות הדג, ולא היה ראוי ואח"כ חזר להיות ראוי, ופנים חדשות באו לכאן, ואין לו טעם של דג [כי הוא רק מרקם ולא טעם, ועמש"כ בסי' פ"ז, צ"ט, וק"ג]. ועוד, מצינו סכנה בענין בשר הדג, ואולי זה כולל עורו, אבל בעצמות, לא ראינו שיש בזה סכנה לאכול יחד עם בשר.

ולכן, לכה"פ אין למחות במי שמיקל בזה, בפרט כשנצרף דעת המג"א שנביא בס"ד בסמוך.

השולחן הלוי [א' כ"ג] דן בענין אומגה 3, האם מותר לקחתו בשעה שאוכל בשר. ובאמת, כל הדיון הוא רק היכא שבולע נוזל של אומגה שלש, אבל אם הוא בקפסולה, אין לחוש כלל, ולא איכפת לן במה שמתערב בבטנו, ולא איכפת לן במה שיש ריח של דגים, סו"ס אין עירוב

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

בוודאות, אבל צירוף מיהא הוי; והכי קי"ל. וכן מבואר מהערוה"ש [סק"י].

באמת, יש חידוש בהמג"א, דנניח שאכן השתנה הטבע, הא מ"מ חז"ל גזרו ואסרו בשר ודגים בתקנה, ומה בכך שבטל הטעם, הא עדיין קיים הגזירה, כי רק בגלוי מצינו מושג שהגזירה אינו שייד אלא כשהטעם נוגע, אבל בשאר מקומות לא מצינו דבר כזה. [ומבואר מכל הפוסקים והנו"כ דאין כאן זהירות בעלמא, אלא שאלה הלכתי של איסור [והיתר].

ובאמת, כטענה זה מופיע בדברי החת"ס, מובא בפ"ת [סק"ג], דהחת"ס עוסק בהא דהרמב"ם לא הביא הלכות אלו, וכ' "דמסתמא לפי עוצם חכמתו ידע והבין שנשתנו הטבעים בענין זה", וממשיך דנהי דאינו סכנה, הא עדיין הוא גזירה בדבר שבמנין, ואולי עדיין אסור, אבל החומר של הסכנה אין כאן. וה"ה דיש לטעון על המג"א, אה"נ נשתנה הטבע עד כדי שאינו בגדר 'חמירא סכנתא מאיסורא', הא איסורא עדיין הוי.

הדברי מלכיאל הק' על החת"ס, דכי היכי שגלוי הגזירה תלוי בנחשים, ה"ה בשר ודגים, הגזירה תלוי בסכנה, וכשאין סכנה אין איסור. ולכאן, יש ליישב קושייתו, [א.ה. חדא, דהא רק בגלוי אמרנו שאפשר לבטל הגזירה, כי בעצם הגזירה היה קולא במקום שאין נחשים מצויין, משא"כ בשאר תקנות, וכגון תקנה שלנו לא מצינו היתר מיניה וביה. ושנית], בשלמא גלוי, אם ישתנה המציאות ויחזור הנחשים, יראו, ויקפידו על הגלוי, אבל כאן, כשם שהמציאות השתנה להקל, יכול גם להשתנות

מהמג"א במקומות אחרים. כלומר, ידוע שדרכו של הפמ"ג היה לכתוב תמיד בלשון אפשר מתוך עניויות, אפ' כשאחז כן בוודאות, והחידוש בהשדי חמד הוא לומר כן אף בדברי המג"א שבדרך כלל לא פחד לכתוב בוודאות, ואעפ"כ 'אפשר' הוא עניויות, ופסק, ולא משום דרפיא בידיה.

ובאמת, יש כמה וכמה ראיות מדברי האחרונים שהביאו דברי המג"א האלו, ולמדו המג"א כאילו הורה כן בוודאות, ולא למדו דבריו כספק בעלמא.

למשל, המהר"ם שיק [רמ"ד] הק' על המג"א מהכ"ת יכול להקל, הא עדיין ספק נפשות הוא; אלמא, למד שהמג"א היקל בפועל. [א.ה. ולא רואים משם דלמד המג"א לומר שבוודאי נשתנה הטבע, כי קושייתו הוא איך היקל למעשה ע"פ ספק שנוי, עיי"ש].

התורת חיים יישב קושיית המהר"ם שיק דהמג"א יכול להקל כי אינו סכנת מיתה אלא סכנת חולי; אלמא, למד המג"א להקל למעלה. [א.ה. ע' לעיל].

וכן מבואר מדברי המלכיאל שהבאנו, דשם מצרף המג"א בחשבון הצירופים שלו, ומבואר שם דלמד המג"א להקל למעשה.

עכ"פ, המג"א ס"ל דהמציאות השתנה בוודאות, ולכן יש להקל למעשה. ונקט לשון אפשר בדרך עניויות. אמנם, המ"ב לא פסק כהמג"א כדבר ברור, אלא הביא דבריו בשמו, ולא ציין בשעה"צ כמו שרגיל לעשות, ומסיים דיעיין שם. וכ"ז אומר שכוונת המ"ב אינו לפסוק כהמג"א

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

ולא מהמונם אלא כל הדברים הם כפשטן
אלא שיש בהם פנימיות לא פנימיות של
בעלי הפלוסופיא שזורקין אותו לאשפה
שהם חצוניות אלא של בעלי האמת
עכ"ל הגר"א שם.

השתא דאתית להכי, דאנו נוקטין
כהמג"א שנסתנה הטבע, כצירוף,
והחת"ס ס"ל דיש לזה התוקף של גזירה
דרבנן, ושיש להקל בספיקו, השבחה"ל נו'
קי"א] פסק דאם נפל דג לתבשיל של בשר,
וספק אם יש שם ס' לבטלו, והוא בע"ש
ולצורך שבת, יש להקל.

כגון, הגיסו המשולנט עם מצקת
מלוכלך מהדג, ואינו יודע אם היה ס',
כגון שאינו יודע כמה מלוכלך היה, פסק
השבחה"ל להקל; ע"פ המג"א, וחת"ס,
ספק, ולצורך שבת. והכי נקטינן למעשה.

הניחו חתיכת דג על פרוסת לחם,
ונמלך דעתו והסירו, ורוצה לאכול הלחם
עם בשר, הכה"ח בשם זבחי צדק דן
בציור דומה לזה, ואוסר כשיש לכלוך.
והשאלה, כשאנו רואה שום לכלוך, אבל
אינו יכול לברר במאה אחוז שאין מעט
לכלוך בתוך נקבי הלחם, האם נוכל
להקל. ולכאן, כשאין לו לחם אחר, ואינו
רואה שום דבר נגד עיניו, ובצירוף שיטת
המג"א, לכאן יש להקל.

עירו המים שנתבשל בהם דג לתוך
הכור, יס"ב ערוי כלי ראשון, והיה מונח
בהכור שניצלים חיים, יש לדון מצד;
ערוי, כ"ר, תתאה גבר, כדי קליפה, פילי,
ועוד. אמנם, במעשה שהיה השניצלים
היו ארוזים בשקית פלסטיק, ולכן רק
הקליפה, שהוא הפלסטיק, נבלע בטעם

ושחסכנה יחזור, ולא ישימו לב לזה עד
שאנשים יתחילו להסתכן.

והנה, הבאנו למעלה דברי היד אפרים
ופמ"ג ומהרש"ם אם יש להקל בספק
סכנה, או בספ"ס; ועכשיו עפ"י דברי
החת"ס והמג"א, שוב אין לדון השאלה
בחומר של סכנה, אלא יש לדון השאלה
בחומר של תקנה דרבנן שנשאר
במקומה, ושפיר יש להקל בספיקו, וכ"ש
בספ"ס.

ולכאן, המג"א דס"ל להקל משום
שנסתנה הטבע, ע"כ למד כדברי
המלכיאלי, ושהתקנה כאן היה אך ורק
היכא שיש סכנה, אבל כשאין סכנה,
נתבטל גם התקנה, ומאיזה טעם שיהיה,
לא חששו שמא יחזור וישתנה הטבע.

התפארת צבי להג"ר צדוק ב'
דהרמב"ם לא הביא הלכה זה משום
דהרמב"ם לית ליה המושג של 'רוח
רעה, וס"ל שזה סכנה רוחני, ולכן לא
הביאו, משא"כ אנן שפיר חוששין להכי,
ולכן יש להחמיר. ועיי"ש שמצדד להקל
לצורך שבת.

על עיקר שיטת הרמב"ם לא לחוש
למזיקים ורוח רעה, כ' הגר"א [סי' קע"ט
אות י"ג], וז"ל, "והוא נמשך אחר
הפלוסופיא הארורה ולכן כ' שכשפים
ושמות ולחשים ושדים וקמיעות הכל הוא
שקר אבל כבר הכו אותן על קדקדו שהרי
מצינו הרבה מעשיות בגמ' ע"פ שמות
וכשפים אמרה איהי" וכו' "וכן קמיעין
בהרבה מקומות ולחשים רבו מלספר.
והפלוסופיא הטתו ברוב לקחה לפרש
הגמרא הכל בדרך הלציי ולעקור אותם
מפשטן וח"ו איני מאמין בהם ולא מהם

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

הכל במ', בין כשנפל לתוך בשר, ובין כשנפל לתוך דבר שאינו בשר ואינו דג.

כגון, רוטב Worscstershire, שהוא רוטב שיש בה כעשר אחוז דג, והשאר רכיבים אחרים, האם מותר לערבו לתוך עוד רטבים, עד שלא יהיה ס' של דג, ואח"כ להוסיפו לתבשיל של בשר.

הפ"ת שם כ' דאם דג נפל לתוך בשר, ואין ס', מותר להוסיף עליו לבטלו, דאין כאן מבטל איסור, דאינו אסור אלא כשיש טעם, וכשיוסיפו, לא יהיה טעם ולא יהיה סכנה ולא יהיה איסור. וכן היקל העין יצחק [כ"ד].

האבני צדק ויד יהודה [צ"ט ד'] חלקו עליו, וס"ל דזה אסור, וכן החמיר מהרש"ם. ולכאנ' יש לצרף בזה דעת המג"א הנ"ל להקל.

מעשה שהיה במסעדה, שלא היה השגחה כראוי, ולכן היה שתי מכוונות טיגון זה ליד זה, א' לבשר וא' לדגים. ובאמצע הטיגון, הניח שניצל עוף בטעות לתוך המכונה שמטגן כל הדגים, ומיד הוציאו, ובמקום לזורקו אל הפח, הניחו בהמכונה של השניצלים. והשאלה, כשבאנו לבטל הסכנה, האם בעינינו ס' נגד השניצל המסוכן, או"ד אמרי' 'חנ"נ' בסכנה, ואם לא היה ס' בשעה שהחזירו להמכונה, צריך ס' כנגד כל התערובת.

ונחלקו בזה התפל"מ והבית יהודה, שהתפל"מ ס"ל דאמרי' חנ"נ בדגים, ואילו הבית יהודה היקל. הכשר הנ"ל סמך על הבית יהודה, ולכן התיר שהמכונה שהוחזר אליו, כיון שבמשך הזמן היה ס', אע"פ שלא היה מתחילה.

של דגים, אבל עצם העוף לא בלע שום טעם דג, ושרי.

עירו המים שנתבשל בהם הדג על פסטה, אסור לאכול הפסטה יחד עם בשר, כי הפסטה יש בתוכו טעם של דג. וכ"ש תבשיל של דג ממש אסור לאכול עם בשר. וע' מש"כ בזה לקמיה בנושא זה בענין ירקות על הבשר.

ביטול דגים ובשר

הנה, בנושא הקודם הזכרנו דרך אגב שבשר לדגים או להיפך יש בו ביטול בבס'. ויל"ע, האם באמת כן הוא, או"ד חמירא סכנתא מאיסורא, ואינו דווקא ענין של טעם.

הט"ז מביא ראשונים דסגי בששים, ואח"כ הביא דעות וראיות שלא מהני ס', דחמירא סכנתא מאיסורא. הש"ך בנקודה"כ, פ"ת [סק"ג], גליון מהרש"א בשם הפר"ח, ערוה"ש, חכמ"א, כולחו ס"ל דסכנה תלויה בטעם דגים, וכל שאין טעם, אין סכנה. ולא אמרי' חמירא סכנתא מאיסורא אלא לענין להחמיר בספיקו, אבל לענין ביטול, הענין תלוי בטעם, ונתבטל במ'.

לדינא, קיי"ל כרוב פסוקים, ובטל במ'. OUH ג"כ ס"ל חכי, ולא כותבים עליו שיש בה דג כשנתבטל במ', אבל אם אין ס' כנגדו, כותבים OUF.

יל"ע, האם יש דין 'אין מבטלין איסור לכתחילה' על סכנת בשר ודגים. ויש לחלק השאלה לכמה אופנים. האם מותר להכניס מעט דג לס' בשר לכתחילה. ועוד, כשנפל לתוך ל', האם מותר להרבות עליו. ועוד יל"ע, האם אמרי' 'חנ"נ', שכולו נעשית סכנה, וצריך לבטל

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

מיוחדת לדגים, ואילו בפועל יש מעט מאוד אנשים שעושים כן בעצמם. ואולי י"ל דאי"ז ירידת הדורות בעלמא, אלא נוהגים כן הוא מפני שקדירות שלנו יותר נקיים מקדירות שלהם [ע"ע סי' תנ"א], ולכן בזמננו לא חששו כ"כ. א"נ י"ל, בזמנם לא היה הרבה כלים של פרווה, משא"כ בזמננו.

האלף לך שלמה [שי"ב ושי"ג], והכה"ח, הקילו להשתמש בכלי בשר עבור דג, או להיפך, לכתחילה. כלומר, לא חששו למעמו של הבדה"ש. השבה"ל [ו' קי"א] כ' מנהג העולם להקל בזה, אבל יש מדקדקים שמייחדים כלים.

וכן החת"ס [ק"א] כ' דנוהגין לאכול דג בכלים שם בשר, אפ' ב"י, וסגי בהדחה בעלמא "ובאמת ראיתי נוהגין כן להקל מגדולי הוראה".

והנה, אלו שהקפידו בזה, אפ' אם ירצו להקל לענין קדירות בזמננו, מהטעמים שאמרנו, מ"מ לענין מיקרוגל עדיין יש להם להחמיר שיהיה א' מיוחדת לבשר וא' מיוחדת לדגים, כי בזה שפיר יש לחשוש לדברי הבדה"ש.

רעק"א כאן בסק"ב כ' ע"פ האו"ה והפמ"ג, דמצינו לענין בב"ח דאמרי' דאין היתר של נ"ט בר נ"ט כשהוא מקושר ובשעת בישול, כגון ניתז חלב על קדירה שמבשל פרווה, אין לאכלו עם בשר ע"פ ההיתר של נ"ט בר נ"ט, דהואיל והוא בשעת בישול, אמרי' שהור' 'מקושר', וחמיר טפי. וכ' רעק"א, הנ"מ בב"ח, אבל בבשר ודגים, ע"פ הט"ז שאין בליעות של כלים סכנה, ה"ה גם זה אינו סכנה.

ווע"ע אם זה תולה על שאלה הקודמת בענין להרבות עליו].

ויל"ע, לפי המקילים, האם אמרי' 'אפשר לסוחטו', שיכול השניצל המסוכן לחזור להיות מותר, ע"י שהוציאו הבליעה ממנו.

הנה, כשמדובר בשאלה של ביטול טעם, אמרנו שהעיקר הוא כהמקילים, וסגי בס'. אמנם, כשמדובר בתערובת יבש ביבש, כגון שיש ממשות של בשר בתוך הדג, לכאן אין מקום לומר ביטול, כי לא באנו לבטל טעם או איסור, אלא יש כאן מממשות של סכנה, דלכשיפגשנו, מסכן עצמו. והנה, הש"ך בנוקה"כ כ' דביטול בס' מהני בין לח ובין יבש, כלומר, אף בנידוד היה מיקל, אבל הדרכ"ת הק' עליו כדברינו. למעשה, קשה לי להקל.

כלים של בשר לדג, ועוד

הט"ז בסי' צ"ה סק"ג מוכיח מהגמ' של נ"ט בר נ"ט, דהמאכל הפרווה שלהם היה דג, והגמ' דן מצד נ"ט בר נ"ט ולא חשש לסכנה, אלמא אין בליעות של דג בכלים אוסרים בשר, וכן להיפך.

אמנם, אין מהט"ז ראייה שמותר לכתחילה, ויתכן שאינו מותר אלא בדיעבד, וכדיתבאר.

הטור כאן כ' "ויש מחמירין בדבר לייחד לדגים כלים לבד". והטעם שהחמירו, ולא הקילו לכתחילה להשתמש בכלי בשרי עבור הדג, כ' הבדה"ש דחששו שמא לא קינחו יפה.

והנה, הרבה אנשים בזמננו יגידו שהוריהם או זקניהם היה להם קדירה

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

והנה, אם באנו לדון מצד ריחא, הרמ"א מחמיר לכתחילה אבל מיקל בדיעבד. החכמ"א [ס"ח] מחמיר אף בדיעבד, והערוה"ש פסק כהרמ"א. הט"ז כ' דרך בבשר ודגים יחד יש לאסור, אבל לא בדג ופת. ולכן, אם מצד ריחא לחוד, היינו מצטרפין דעת המג"א, ומקילין.

אמנם, יש לדון מצד זיעה, וזה נדון שאינו נמצא כאן בשו"ע ונו"כ, דמשמע לי שאינו שאלה כ"כ חמורה. ובאמת, עמש"כ בהל' בב"ח סי' צ"ב, והל' תערובת סי' ק"ח, דברוב מקרים אין זיעה אוסרת בתנורים שלנו, עכ"פ בדיעבד.

ועוד, כל האיסור של תבשיל של בשר עם תבשיל של דג, אין מקור ברור לאסור, וזה גופא אומר דרשני. כלומר, תפוז"א של הטשולנט לאכול ביחד עם צ'יפס שנאפו עם הדגים, אין מקור ברור באחרונים להחמיר [וע' בסמוך]. ואעפ"כ, אנו נוהגים להחמיר [וע' בסמוך].

עכ"פ, בנידו"ד, אין לאסור החלות עם הבשר.

מעשה שהיה, טיגנו דג בשמן, ואח"כ טיגנו ירקות באותו שמן, והניחו הירקות האלו רותחים על בשר רותח. שמו לב שיש שאלה, ולכן הסירם, הדיחם כדי שלא יהיה שיירים משמן הדג, ואח"כ הניחם שוב על הבשר. מה דין הירקות והבשר.

קודם כל יל"ע, האם טעם הדג בתוך השמן נקרא נטל"פ. דהנה, בסי' ק"ג סעי' ד' מצינו שטעם בשר בשמן הוא נטל"פ [לאפוקי שמן בתוך הבשר]. והרמב"ם בפיה"מ מבואר דה"ה דג בשמן הוא ג"כ נטל"פ. ולכן יל"ע, האם קיי"ל כהרמב"ם,

כגון, רצו להחמיר בענין הטמנה על הטשולנט של הקרוקפוט, ולכן הגביהו אותו קצת ע"י קופסת טונה, ובאמצע שבת הטונה התפוצץ, והטשולנט ישב בתוך הטונה במשך כמה שעות; ע"פ רעק"א, הטשולנט לא נאסר, כי היה דרך דופן הכלי, ואין בזה משום סכנה.

וכן, **תבנית של דגים** שהניחו על השיש שהיה בה רוטב של בשר; לא נאסר, משום שהוא דרך דופן הכלי, אע"פ שלענין בב"ח היה נאסר.

וכן, **תבנית דג מתבשל** בהתנור, מגולה, ומעל גביו יש תבנית של בשר מכוסה, לא נאסר, כי הבליעה נכנס רק דרך דופן הכלי.

והאמת, מותר לכתחילה לבשל בשר ודגים ביחד בהתנור כששניהם מכוסה. ובאמת, אפ' רק א' מכוסה נמי דינא הכי, אלא שאינו כדאי לעשות כן שמא יקרע הכסוי, או שמא יטוף הרוטב. ואם באמת נקרע, ע"ע מש"כ בסי' צ"ב סעי' ח' ועוד מקומות, בענין זיעה בתנורים שלנו, ויותר קיל כשהוא מאכל יבש מהיכא שהוא מאכל רטוב.

ואם שניהם מגולים, אם הוא בע"ש יש לצרף המג"א, וגם כל מה שכ' בענין זיעה בתנורים, ויש מקום להקל, וכפי כל ציור יהיה תלוי כמה דחוק צריך להיות כדי להתיר.

אפוא חלות בתנור בשעה שאפו בו דגים. הדג היה מכוסה ברובו, אבל מקצתו מגולה כי היה יותר מדי רוטב. החלה והדג היו זה לצד זה. מה דין החלה עם בשר.

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

ואפ' אם כן, האם זה נפק"מ לענין סכנה, דאח"נ סכנה תלויה בטעם, מ"מ אולי אין היתר של טעם לפגם בענין סכנה, דסו"ס יש סכנה אפ' אינו טעם טוב. וע' בדרכ"ת בסי' ק"ג שיש לו ציור של בשר טמאה, ועיי"ש אם יש ראייה לענייננו.

והנה, כל הנידון של נטל"פ של בשר ושמן היה רק בשמן זית, אבל בשמנים הרגילים שלנו, אין מקור לומר שהוא נטל"פ, ולכן בנידו"ד אין להקל מחמת נטל"פ וסי' ק"ג.

הנה, כבר הזכרנו למעלה שאין מקור ברור לאסור תבשיל של דג עם תבשיל של בשר, והחלקת בנימין דן בזה, ומביא ראייה מהט"ז [הערוה"ש החמיר והעין יצחק היקל]. ונוהגים להחמיר בזה, עכ"פ לכתחילה. ובאמת, נידו"ד קיל טפי, כי הוא תבשיל של דג שנבלע בירקות, נ"ט בר נ"ט באוכל, שהניחו על גבי בשר.

עכ"פ בנידו"ד, כיון שהוא עת הצורך, ויש לצרף שיטתו הידועה של החמוד"נ כיון שהסירה מיד, ודאי יש להתיר לאכול הבשר בלי הירקות, והירקות בלי הבשר, דאפ' אם היה איזה בליעה שעבר, לכאז' יש לתלות שנתבטל, ובצירוף דעת המג"א. ואפ' לאכול הבשר עם הירקות, יש מקום לדון להקל.

מעשה שהיה, בע"ש הכניסו קישק"ע עטוף לתוך הטשולנט, ובשבת גילו שלא היה קישק"ע אלא דג, 'פישק"ע' בלע"ז. האם הטשולנט נאסר [הארכנו בזה בריש סי' צ"ה]. ולכאז', ע"פ רעק"א הזה, הוא בליעה דרך הכלי, אפ' בשעת בישול, ולכן אין בו משום סכנה.

אמנם, היינו רק כשמדובר בענין בליעות לחוד, אבל בנידו"ד, עינינו רואות שהדג נשתנה צבעו מחמת הטשולנט, ומסתמא גם הטשולנט נשתנה טעמו מחמת הדג. כלומר, אין כאן שאלה רק של בליעות, דהכסוי לא היה אטום, והטשולנט והדג נגעו זה בזה ישירות, ולכן יש לאסור. [א.ה. ולכאז' יש לצרף המג"א, במקום סעודת שבת].

אם לזאת, יל"ע, מה דין הקדירה, האם הוא נאסר, ואם מדובר בקרוקפוט, הלא הוא כלי חרס, ואם נאסר, אין לו תקנה אלא בשבירה. כלומר, ראינו מהט"ז שאין בליעה של דג או בליעה של בשר יכול לסכן תבשיל הבא אחריו, דכיון שמגיע דרך דופן הכלי, אין בכוחו לסכן, אבל כאן, הבליעה המסוכנת כבר קיים, ולא ראינו שדופן הכלי יכול להתיר בליעה שכבר מסוכנת, מלמהד"ד, נ"ט בר נ"ט דאיסורא.

השבות יעקב [ג' ע'] מיקל, וס"ל דכלים אין בהם משום סכנה, אפ' כשבלעו סכנה, ואילו התפל"מ החמיר, דכבר נאסר, ודימה לנ"ט בר נ"ט דאיסורא.

הדברי מלכיאל [ב' נ"ג] כ' דאם ממתין מעל"ע עד שתהא בליעה פגומה, יש להתיר הכלי, וכן התיר הכה"ח [י"ג], והשבה"ל [ו' קי"א] סמך ע"ז לענין כלי חרס, אבל שאר כלים יש להגעיל.

וע' בספר שמירת הגוף והנפש בשם הגאון ר' פנחס אפשטיין, דמעולם לא שמענו על מי שהגעיל מחמת בשר ודגים.

עכ"פ נראה לדינא להורות כהשבה"ל, דבשאר כלים יש להגעיל, וכלי חרס יש

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

סכנה. ובאמת, מלשון החת"ס "קים לך דליכא סכנתא בבלבול טעמי בעלמא", משמע כהשבות יעקב, ולא כהתפל"מ.

ונראה, דבדיעבד ודאי יש להתיר, ולכא' אפ' לפי התפל"מ היה לו להתיר, דאח"נ דבר חריף חמיר מנ"ט בר נ"ט ונחשב כטעם ראשון, מ"מ עדיין הוא טעם הבא מכלי, ואין בטעם הזה סכנה. ולכן נראה דאם חתך הבצל עם סכין בשרי, מותר להוסיף לתבשיל של דג. ומ"מ לכא' ראוי להימנע, כדי להרוויח דעת הדרכ"ת.

וזה נוגע הרבה לענין מי שמכין הערינג, דלפי הדרכ"ת אין לחתוך הבצלים עם סכין בשרי, אבל מעיקר הדין שרי [א.ה. כ"ש כשנצרף רעק"א בשם המנחת יעקב דמסופק אם יש בכבוש משום סכנה].

ולכא', מהא דאינשי לא קפדי בזה, ע"כ המנהג הוא כמש"כ, ודלא כהדרכ"ת.

חלה שמתחמם ע"ג הטשולנט, מותר לאכלו עם דג, כי אין בליעה אלא דרך הכלי, ואין בזה משום סכנה. אמנם, יש לעיין היטב שאין ממשות של זיעה והבל העולה ומרטיב החלה, דאם יש בזה, אסור.

נטילה בין בשר לדגים

השו"ע כב' דיש לרחוץ ידיו בין בשר לדגים. ובאו"ח סי' קע"ג כ' דחובה הוא, ומאריך בפרטי הנטילה. הרמ"א שם מציין לכאן, וכאן כ' די"א שאין לחוש לזה, וכן נוהגין. וכן היקל המ"ב שם, חיי"א, קיצשו"ע, ועוד. וגם הילקוט יוסף מיקל כשאוכל עם מזלג [א.ה. ולכא' סגי

להמתין מעל"ע. וקרוקפוט שלנו שהוא חרם, ימתין מעל"ע.

והורה הגר"מ שטרנבוך שליט"א, דאם א"א להמתין, כגון שצריך להכלי, יגעיל הכלי אפ' בב"י, אע"פ שלענין הגעלה מאיסור לא אמרי' הכי. ויש לסמוך ע"ש במקום הצורך.

ויל"ע, כשהוא כלי חרם, ואינו יכול להמתין מעל"ע, האם מהני להגעיל ג"פ. [א.ה. שמעתי ממור"ר הגאון הגרב"ב ששאל דעת הגרי"י פישר זצ"ל במעשה שהיה, וחייב הגעלת כלים].

היכא שלא ידעו מכל הנ"ל, ובישלו עוד טשולנט מיד באותו קדירה, בדיעבד נסמוך על השבות יעקב ועל המג"א, וכ"ש בערב שבת. [א.ה. ואולי יש ס', כשנשער במדומע].

מי שהיה באמצע טיגון שניצלים, ופתח עוד אריזה והתחיל לטגן אותם, ושם לב שאינו עוף אלא דג, ולכן מיד הוציאם, וזרקם, וזרק גם השמן, והמשיך לטגן עוד שניצלי עוף, באותו מחבת, ואותו כף; מה דין השניצלים. ע"פ האמור, נקל ע"פ המג"א, והשבות יעקב.

יל"ע, חתכו בצל עם סכין בשרי, מה להוסיף הבצל לתבשיל של דג, וכן להיפך. וכן, בצל בשרי שחתכו עם סכין, האם הסכין נעשה בשרי שאין לחתוך עמו דג חם. הדרכ"ת [סקכ"ז] דן בזה, ומביא דלתי תשובה להחמיר.

ולכא', אין להסתפק אלא לפי התפל"מ, אבל לפי השבות יעקב שאין בכלים שום סכנה, אפ' היכא שבלע תערובת של בשר ודג, ה"ה י"ל דכאן מותר, דכל שעבר דרך הסכין, שוב אינו

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

הנוד"ב [אה"ע י"ג] כ' דאי"צ, דחמירא סכנתא מאיסורא, ולכן אין לחוש שמא יבא לאכול מהשני.

ויל"ע, הרי בזמננו אנשים לא נוהרים מזה כ"כ, וא"כ לחייב היכר. ועוד, המג"א כ' דנשתנו הטבע, וא"כ אין סכנה כ"כ. כלומר, אנן שלא סומכין על המג"א בפנ"ע, ע"כ ס"ל שיש כאן תקנה ואיסור בדבר שבמנין, וא"כ ה"ל להצריך היכר. וזה חומרא שלא שמענו ולא ראינו [מלבד הכה"ח], ולא ידעינן טעמא.

דג וחלב

יל"ע, האם יש סכנה לאכול דג וגבינה יחד, כגון מבייגל עם סלומון וגבינה לבנה, או טונה עם גבינה.

מהראשונים, מבואר שמותר, הלא המה הרמב"ם שהתיר בפירוש, וכ"ה בהרשב"א, ריטב"א, ר"ן, ע"פ הגמ'.

מאידך, הב"י בסי' פ"ז אסר משום סכנה, כמו שמצינו בסי' קט"ז. הכנה"ג מק' על הב"י הא בסי' שלנו לא מופיע שיש סכנה בדבר. אמנם, למסק' מודה לדינא עם הב"י. הדרכ"מ, ש"ך, ט"ז, כולחו ס"ל דהב"י נתערב בין בשר לחלב. והוסיף הפרישה והק' מגמ' שהביא הראשונים, המקור לדיני נ"ט בר נ"ט, שמבואר דחלב ודגים שרי.

עמש"כ בסי' פ"ז לבאר כל הנושא, עם כל הדיעות והשיטות, ויש אלו שחילקו בין גבינה לחמאה, עיי"ש, וע' פסק"ת האם לִבְנֵי דִינֵי כחלב או חמאה, ועמש"כ בסי' הקודם. העמק תשובה שהבאנו שם ס"ל דתמוה לאכול ביחד, ומנהג כל בית ישראל להחמיר בזה, ובכך צועק על

אם אוכל רק חד מינייהו במזלג, ואי"צ שיאכל גם הדג וגם הבשר עם מזלג.

הבית יהודה [כ"ד] כ' דבין דג לבשר עוף אי"צ נטילה, ואילו בין דג לבשר בהמה, יש ליטול. וזה המקום היחיד שבכל הסימן שמצינו חילק בין עוף לבשר.

הבא"ח החמיר כדעת השו"ע, וכ"כ הדרכ"ת [ל"ב] בשם רבנן קשישאי, שהקפידו על מים אמצעיים. ושמענו דכל נוהגים בק"ק מונקאטש, שהאדמו"ר נוטל, ולא שאר המסובים. הגר"ח ק"ה הקפיד לעצמו, אבל לא לשאר המסובין ושאר ב"ב.

קינוח והדחה, והיכר

השו"ע כ' דמלבד נט"י, יאכל גם פת שרוי. וכ' ע"ז הרמ"א דאין לחוש, ואח"כ כ' דמ"מ יש לעשות קינוח והדחה.

ודברי הרמ"א טעונים ביאור, האם מסכים להשו"ע, או שמחמיר יותר ממנו, או שמויקל יותר ממנו. ואולי, הרמ"א למד השו"ע לומר דרק פת שרוי מהני, אבל קינוח והדחה בזה אחר זה לא מהני, וע"ז קמ"ל הרמ"א דגם בזה אחר זה מהני.

המ"ב בסי' קע"ג סק"ד מביא רמ"א שלנו, ובשעה"צ סק"ב מביא החכמ"א כאן דסגי בשתייה לחוד.

ולכן נראה, דמי שיש לו מהני רק לשתות, ינהג כמנהג אבותיו, אבל מי שאין לו מנהג כהחכמ"א, ראוי להקפיד לאכול וגם לשתות בין בשר לדג.

יל"ע, האם צריך היכר בין מי שאוכל בשר ומי שאוכל דג, כמו שמצינו בסי' פ"ט לענין בב"ח, ובסי' קצ"ה בענין נדה.

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

בנתבשלו יחד יש לאסור. כלומר, לדידהו, בייגל של סלומון וגבינה קיל טפי מכריך של טונה עם גבינה נמס עליו.

דגים ומים

הגמ' מו"ק י"א. "ואמר רב, אמר לי אדא ציידא" שכך יעשה בדג, וכו', "אשתי עליה אבוה", ופירש"י ששותים עליו מים, שדגים נבראו מן המים. וכ' שם תוס' "ובזמן הזה תופסים סכנה" וכו', ושמא נשתנה הטבע, ושמא נהרות דבבל שאני. הכס"מ [דעות ד' י"ח] מביא דברי תוס'.

רעק"א כאן מביא דברי תוס'. הערוה"ש [סק"י] ג"כ מביא דבריו. הדרכ"ת [י"ז] כ' מנהג העולם להחמיר בזה.

כל הענין כאן הוא להחמיר הוא רק בענין מים אחר דגים, אבל לשתות לפני הדג, או לבשל הדג במים, לית לן בה.

הנה, הרי נתבאר שהגמ' התיר, ואילו תוס' כ' דתופסים סכנה בזה. ויל"ע האם רעק"א וערוה"ש ודרכ"ת שאלו לרופאים שלהם לפני שאסרו. כלומר, לא יתכן לומר שהוא גזירה בדבר שבמנין, דהרי הגמ' התיר, אלא יש לאסור רק משום סכנה, ואין אנו מכירים שום סכנה. וכי יש מסורה שהוא סכנה. דהיינו, האם תוס' החמיר משום הרופאים בזמנו [כמו שמשמע בכס"מ] או משום שהיה להם קבלה. וצ"ע כעת.

מאידך, יש עדות נאמנה שר' אלישיב והגרח"ק שתנו מים אחר דג.

להחמירים, יל"ע מה נכלל במים. החו"ש [ד' שצ"ט] כ' דתה, קפה, מיין,

ארגון כשרות המאשר חנות המוכר בייגלים עם סלומון וגבינה יחד.

בק"ק בעלז, נוהגים להחמיר, וכן אחינו בני הספרדים. היביע אומר מביא הבית יהודה [ל"ג] דהסכנה של בשר ודג הוא מפני שזה מהיבשה וזה מהים, ולכן גם בחלב ודגים יש להקפיד.

בסו"ס נשמת אברהם בשם הגרע"י כ' דמנהג להחמיר בזה. והילקוט יוסף כ' דמסעדה המוכר חלב ודגים, יש לתלות מודעה שאין לספרדים לאכול אותו מוצר. ויש אלו שהקפידו כ"כ, עד כדי שהחמירו גם לענין ג'לטיין, שאין להכניס מרשמלו לכוס של שוקו, כי זה חלב ודגים.

אמנם, יש פוסקים ספרדים שאמרו שהיביע אומר לא כ' דאסור אלא כ' דיש להימנע, כלומר, מעיקר הדין מותר, ולכן הבא לשאול אם מותר או אסור, יש להורות בקול רם שהוא מותר. עכ"פ, מח' בין הספרדים האם להקפיד בזה.

לאשכנזים, לדינא העיקר הוא כדברי הגרשז"א, דמדינא שרי, ורק מי שיש לו מנהג להחמיר יש להחמיר, כמו שנהג הגרשז"א לעצמו.

לאלו שמחמירים, הכה"ח כ' דצריך קינוח והדחה ונט"י. ויל"ע, האם הוא מצריך גם היכר. ולכאן, כאן א"א לומר חמירא סכנתא מאיסורא כשיש כ"כ הרבה אנשים שעושים כן לכתחילה.

יל"ע, האם הסכנה הוא רק כשטעם של החלב והדג נכנס זה לתוך זה, כגון בבישול וצלי, או"ד גם באכילה יחד בלי בישול ג"כ מסוכן. מהעמק תשובה ועוד מבואר שהחמירו אף בכה"ג. מאידך, מרבינו בחיי והפמ"ג מבואר דרך

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

כשאוכל איזה דבר בין הדג להמים,
לית לן בה, דכל האיסור הוא רק כשהוא
ישירות.

כשלא אוכל איזה דבר, יל"ע, עד כמה
זמן יש ליזהר שלא לשתות מים. וע'
בחו"ש, ונראה שיש של בלבול דברים,
וטעות של המעתיק. [א.ה. ולכאז', לכה"פ
אינו יותר חמור מבשר אחר חלב,
שאמרנו שם דאין צריך קינוח והדחה אם
עבר שעה.]

הדברי מלכיאל [ב' נ"ג] כל דכל הסכנה
של דג, הן לענין בשר, הן לענין חלב, הן
לענין מים, אינו רק בדג בשם בניתא,
אבל שאר דגים אינם סכנה. זה חידוש
נורא שהוא נגד כל המפרשים והאחרונים
שהבאנו במשך כל הסוגיא.

וקולה, כולו שם מים יש להם. ועפי"ז,
ק"ו שסודה הוא מים. ויל"ע, מאין לו את
זה, הא לא ראינו מתוס' לאסור יותר
ממים גרידא.

עכ"פ, לאור כל זה נהגו אנ"ש לשתות
'לחיים' אחרי דג, שלא ישתו מים אחרי
הדג. ולכאז', אין מקום להקפיד כן רק
בליל שבת אחרי הדג, אחר גם כשאוכל
כריך של טונה ביום חול, לא ישתה עמו
מים או מיץ או קולה, אלא ישתה 'לחיים'
תחילה. [ואם אנו רואים שאנשים לא
עושים כן, ע"כ נקטו להקל בכל הענין.]

הדרכ"ת כ' דאותיות 'דג' יחד עם
אותיות של 'י"ש' הם שם 'שקי', ולכן
ישתה 'לחיים' ורק אח"כ יטול שלא
להפסיק בש"ש.

סעי' ד' וה' – מילי דסכנתא

סעי' ד': צריך ליזהר מויעת האדם, שכל זיעת האדם סם המות חוץ
מויעת הפנים.

סעי' ה': צריך ליזהר מליתן מעות בפיו, שמא יש עליהן רוק יבש של
מוכי שחין. ולא יתן פס ידו תחת שחיו, שמא נגע ידו במצורע או בסם
רע. ולא יתן בכר לחם תחת השחי, מפני הזיעה. ולא יתן תבשיל ולא
משקים תחת המטה, מפני שרוח רעה שורה עליהם. ולא ינעוץ סבין
בתוך אתרוג או בתוך צנון, שמא יפול אדם על חודה, וימות. הגה: וכן
יזהר מכל דברים המציאים לידי סכנה, כי סכנתא חמירא מאיסורא ויט' לחוש
יותר לספק סכנה מלספק איסור, ולכן אסור לילך בכל מקום סכנה כמו תחת
קיר נטוי או יחידי כלילה, וכן אסור לשתות מים מן הנהרות כלילה או להניח
פיו על קלוח המים לשתות, כי דברים אלו יט' בהן חשך סכנה (רמב"ם). ומנהג
פשוט שלא לשתות מים בשעת התקופה, וכן כתבו הקדמונים, ואין לשנות
(אבודרהם ומרדכי ס"פ כל שעה רוקח סימן ער"ה ומהרי"ל ומנהגים). עוד
כתבו שיש לצרוח מן העיר כשדבר בעיר, ויש לצאת מן העיר בתחלת הדבר, ולא
בסופו (תשובת מהרי"ל). וכל אלו הדברים הם משום סכנה, וסומך נפשו ירחק

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

מהם ואסור לסמוך אנס או לסכן נפשו ככל כיוצא בזה. (ועיין בחושן משפט סימן תכ"ז).

זהירות מזיעה, ושאר סכנות

הירושלמי תרומות פ"ח ה"ג אמר ר' אמי, צריכין למיחוש למה דברייתא חששין אסור, ע"כ. כלומר, צריכין לחוש למה שהבריות נזהרין וחוששין לאיסור, אע"פ שלא נמצא בשום ספר [ע"פ מהר"א פולדא, וביאור הגר"ח ק]. וע"פ הקדמה זה, הירושלמי מביא הלכות השנויים בסעיפים אלו.

ועיין היטב בספר 'שמירת הגוף והנפש' להרב לרנר, שהוא הרחבה על כל ענינים אלו, עיי"ש ותמצא הרבה נחת.

הירושלמי שם כל זיעה דיוצא מן האדם הוא סם המות, חוץ מזיעת הפנים. וזהו סעי' ד'. ועפי"ז, הבא"ח [פנחס ט"ז] כ' לא ילקק אדם את בנו ואת חבירו, שמא יש עליו זיעה. החכמ"א [ס"ח ב'] לא יתן אוכל לתוך בגד שיש בו זיעה. וכ"ה בקיצשו"ע, ובא"ח ועוד. ועפי"ז, לא ישתמש בבגד שלבוש בשעה שעושה ספירט כדי לפתוח פחית או בקבוק. הכה"ח [סקל"ז] כ' ה"ה אם הבגד בלוע בזיעה. ולכא"ו, היינו רק כשהוא עדיין רטוב, אבל אם כבר נתייבש לכא"ו לית לן בה.

החלקת בנימין בשם הדרכ"ת דן אם בטל בס'; והא מיהא ברור, דעד ס' אסור.

הדרכ"ת שם עוסק בציור שבו נפלו תפילין של ראש לתוך התבשיל, וכ' דאין לחוש לבליעות של עור נבילה, דהוא קשה בעין, ולכן אין לחוש. אבל כ' די

לחוש מצד הזיעה שבתפילין, ואין לזה ההיתר של זיעת הפנים כיון שהוא זיעת הראש וזיעת השער. וכ', דודאי לא היה זיעה, כי זה היה חוצין, וע"כ הלובש התפילין ניגב הזיעה, ולכן התפילין לא בלעו זיעה. וטען, דילמא היה עם הארץ, ולא ידע שזיעת הוא חציצה, ויישב, הא עם הארץ לובש תפילין על מצחו, וע"ז יש היתר של זיעת הפנים. ומסתפק, אולי שייד ת"ח לענין זה ולא לענין זה, וצ"ע. ע"כ תמצית דבריו.

עכ"פ, לאור הזה, יש לזהר שהעובד במטבח, בבית או במסעדה או בקיטרינג, שלא יפול זיעה משערו לתוך התבשיל. ולכא"ו, מובאר מהדרכ"ת דחשש רק להרבה זיעה שיש בה כדי לחצוין, אבל מעט 'שמנונית' לית לן בה. ואולי משום דס"ל שזה בטל.

ויל"ע, הא לא שמענו שמקפידים לא ללוש ולערוך חלות בשעה שחם לו, אע"פ שיש זיעה בכפיו. ואולי זה דש ביה רבים, ושומר פתאים ה'. ואולי גם בזה שייד ביטול. ולכא"ו כדאי ללבוש כפפות.

ובאמת, הירושלמי אסר משום דכך אנשים אומרים; והאידנא אנשים לא אומרים כן, וא"כ לכא"ו שוב אין לחוש. וע"ע בזה.

בסעי' ה', ע"פ האי ירושלמי, לא יתן מעות בפיו, משום רוקו של מוכה שחין. הכה"ח מזהיר גם משום חשש שמא יחנק, ומשום חשש זיעה.

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

יותר כשהוא בתוך פרי, ומדוע פירות הללו.

וע' בפ' הגרש"ק על הירושלמי שם שפירש הירושלמי באופ"א, שמא ינשך הפרי מצד השני וינזק. וזה מיישב מקצת הקושיות.

הערוה"ש כ' דווקא ב' אלו מפני שהם חריפים, ומעלים חלודה ע"ג הסכין, והוא סכנה להאוכל את הפרי. וג"ז אינו כהשו"ע.

ויל"ע מה בכלל סכין, האם הוא כל שיש בו 'חוד'. כגון קיסם בתוך פרי או צנן. ויל"ע, האם הוא דווקא מתכת או לא.

ע"פ השקפת הירושלמי ושו"ע, יש לזהר בסכין יפני לוודא כשהוא סגור שהוא סגור עד הסוף, וכ"כ היפה ללב [מקב"ג]. וכהנה רבות [א.ה.]. כגון קופסת שימורים פתוח וחד, ימהר לזורקו. וכדברי הרמ"א כאן "וכן יזהר מכל דברים המביאים לידי סכנה, כי סכנתא חמירא מאיסורא ויש לחוש יותר לספק סכנה מלספק איסור".

הנה, המנח"י [ט' ח' ז'] נשאל האם יש להקפיד שלא לאכול קצה האחרון של הפת, משום קשה לשכחה, והשיב, דהרשב"א [תשו' ט', עיי"ש שמאריך בענין פילוסופיה], כ' "בכל דבר שיש קבלה ביד הזקנים והזקנות מעמנו. ולא נסתיר קבלתם רק אחר הקיום שאינו באיפשר חלילה", וכ' דזה ע"פ הירושלמי שהבאנו למעלה, שיש להתייחס למה שאנשים אומרים. ומסיים המנח"י דעדיין צ"ע.

ומק"א [י' מ"ב ב'] נשאל בענין אשה ללכת לבית הקברות כשהיא מעוברת,

ע"פ סעי' זה, יש נהגו שלא לנשק ס"ת, וגם משום עניויות. ע"ע עדות לישראל בשם רב הענקין מה שראה במדינת 'קוקז'. ר' אלישיב, הרבה פעמים ראו אותו לא מנשק ס"ת בפיו.

למעשה, מנהג העולם להקל בס"ת, ואולי השו"ע רק החמיר בדברי חול, אבל בדבר שבקדושה אי"צ להקפיד. הגרש"א והגרש"ק נשקו בפיהם. היסודות"ע צחק על אלו שנוגעים, ומנשקים אצבעותיהם. והגרש"ז בהליכות שלמה כ' דאי"צ לצחק ע"ז. וע' הגרש"א דן בענין לנגוע בציציותיו ולנשקם אח"כ. וע' מש"כ בהל' מזוזה.

ועפ"ז יש לדון בענין נשיקת הכותל המערבי, ידו של צדיק, וכו'.

ממשיך השו"ע, שלא יתן פת וידו בבית השחי. וזה ע"פ האי ירושלמי, שלא יתן אדם פיסא [פס ידו], וי"ג פיתא [פת, ככר] תחות שיחיא [תחת בית השחי]. והטעם, שמא נגע בו מצורע, סם רע, או זיעה. ואינו ברור, מדוע בבית השחי חששו יותר למצורע וסם רע בבית השחי, משאר מקומות.

הדרכ"ת מזהיר שלא ליתן פת חם בבית השחי, אפ' לבוש בגדים, שמא יתחמם, ויזיע עליה. וכ"ז שאינו מזיע, שרי כשיש הפסק בגד.

ממשיך השו"ע ע"פ הגמ', שלא ינעוין סכין בתוך אתרוג או בתוך צנן, שמא יפול אדם על חודה, וימות. וג"ז ע"פ האי ירושלמי שם.

ולא נתברר כל צרכו היכי דמי הציור, ומדוע חששו דווקא לזה, ומדוע יש לחוש

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

ונוטה להקפיד משום שכל העולם אומרים. ויש עדות שהגרח"ק אכלו.

י"א שאין להעביר התינוק מעל השולחן, וי"א שאין זה אלא משום שחששו שמא התינוק יעשה צרכיו, וילכלך השולחן.

י"א שאין לעבור דרך חלון, וי"א שאין שמעוה כזה. י"א שאין לשבת בפינה של השולחן, כי זה מעכב שידוכים למשך ז' שנים.

בענין חוט אדום על היד כדי למנוע עין הרע; ע' תוספתא שבת ו' א' שיש בזה משום דרכי האמורי. וע"ע באר משה ח' ל"ו ג'.

אשה מעוברת ללכת ללויה ובית הקברות, המנח"י הנ"ל קאי ע"ז, והחמיר משום הרשב"א שהביא, שהעולם חושבים זה כסכנה. למעשה, הגר"ח ש"ס היקל, כי זה מצוה, ולכן אין לחוש למה שאומרים [הגבלה גדולה בדברי המנח"י והרשב"א], וכן היקל ר' אלישיב. ולכאן, הטעות נובעת מהא דאין לנדה ללכת לבית הקברות. י"א שהשבט מוסר החמיר בזה, אבל המעיין שם [כ"ד ט"ז] יראה שכ' דלא תלך במקום שיש טומאה או רוח ראה, כי הוולד נוצר כראות עיניה. כלומר, הענין הוא בראיית דברים טמאים, ולא בבית החיים. וכ"פ השב"ח בקובץ מבית לוי, שאין לחוש ללכת לבית החיים.

א.ה. בזמן לימוד הלכות אלו זקנתי מרת מרים בם ר' אלעזר ע"ה הלכה לעולמה, ושאלתי לאאמו"ר שליט"א האם לאשתי המעוברת ללכת להלוייה, שהיה ביום הפורים תשפ"ד, והשיב לי שפעם

האם יש לזהר, הא אין שום מקור לאסור, והשיב, וז"ל "הנה גם אנכי לא ידעתי המקור, אבל די לנו מש"כ הרשב"א הובא בתשו' השיב משה (או"ח סימן י"ג) דאין לדחות הקבלה שיש ביד נשים הזקנות מבני עמנו מפני ששים ריבוא מופתים המראים סותרו, דחק הישראלי הוא למעלה מהטבע והשכל עיין שם" עכ"ד.

ולכאן, אין האדם רשאי להגיד שלא איכפת לו מדברים אלו, דלא בדידיה תליה מילתא [משא"כ בעין הרע יש מושג של מאן דלא קפיד].

מביאים הבאר משה [ח' ל"ו, ולא ראיתי] שכלול בזה הוא שתינוק לא יסתכל במראה עד שלא התחיל לדבר או עד שהתחילו שיניים לצאת. וכן, שלא לפסוע מעל ילד, כי זה מונעו מלגדול.

העולם מקפידים גם לא לישון עם רגליים ישר לכיוון הדלת. וזה נובע משום שכך מוציאים את המת. והנה, יש אלו שנקטו להיפך, שיש להקפיד שלא יישן עם ראשו כנגד הדלת. ואע"פ שזה טעות, אולי הועיל שכבר אינו דבר שאנשים אומרים כסכנה. וע"ע בזה.

י"א שאין ללכת יחף בתוך ביתו. ואינו ברור אם זה כולל ההולך עם גרביים. ואולי זה נובע משום שלא רצו לנהוג כמנהג אבלים. ואם זה נכון, נ"ל לחייב ללכת תמיד בנעלי עור. וע"ע בזה.

י"א שלא יערה משקה לכוס מאחורי ידיו; וזה נובע משום שכל מטהרין את המת.

י"א שאין לאכול סוף הככר של הלחם, משום קשה לשכחה, וע"ז קאי המנח"י,

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

ההר צבי [א' נ'] מוכיח שמותר להכניס אוכל למרחץ ומקווה, מהא שדנו אם ואיך מברל על האוכל שם. הבאר משה [ח' מ"א] מצדד להקל כשהוא מכוסה ואטום. המנח"י [ג' ס"ג] מצדד להקל בשירותים שלנו, דיתכן שאין שם בית הכסא עליהו.

הא מיהא ברור, שעצם אכילה בבית הכסא אין לעשות. ויל"ע, האם מותר לאשה להניק בנה בבית הכסא. והנה כשעושה כן מחמת צניעות, ודאי אין לחוש, ושומר מצוה לא ידע דבר רע, ואדרבא, מקבל שכר על זה.

והיה מקום לומר שמכיון שהחלב יוצא מהאשה לתוך פיו של התינוק ישירות, ולא נכנס לאוויר החדר, אין לחוש לרוח רעה. אמנם, ע' ברעק"א יומא ע"ז: בגליון הש"ס דמוכח משם דשייך רוח רעה על חלב שבתוך האשה.

אמנם, יש מקום לומר דהנ"מ רק שם שהרוח רעה התחילה בתוך האשה, אבל בנידו"ד שהרוח רעה תולה באוויר החדר, אולי אין ללמוד מהתם.

[ע"ע מש"כ בסעי' א' בסוף נושא 'זחירות מסכנה']

אוכל תחת המטה

השו"ע, באמצע הסעי', כ' עוד דבר שאסור ע"פ האי ירושלמי, והוא שלא יתן תבשיל או משקים תחת המטה, מפני רוח רעה. וכלשון הירושלמי, "ותבשילא תותי ערסא". וכ"ה בבבלי פסחים קי"ב. "תנא אוכלין ומשקין תחת המטה אפילו מחופין בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהן".

שאל את הגאון הגדול הרב ניסים קרליץ, והורה שתלכו, ולא יעמדו קרוב להמת והמצב, גם מטעם שלא יתרגשו יותר מדי.]

להכניס אוכל לבית הכסא; י"א שיש בזה רוח רעה על האוכל. והשאלה, האם צריך לחוש לזה. השלמת חיים [י"ג] מביא הבאר היטב בס' ג' דכ' שאין לאכול בביהכ"ס, ואילו להכניס, בזה לא דיבר, אלמא אין לחוש לזה. וכ' דאעפ"כ, אין בזה משום נקיות. נמצא, יש לנו מקור להתיר דבר שאומרים שאסור, ולכן לכאו' אין לחוש למה שאומרים.

וכ"כ הציץ אליעזר [י"ד ב'] שאין מקור לאסור, ויש מקור להתיר, ולכן ס"ל להקל.

האורל"צ בתשובתו הראשונה כ' דימנע מלהכניס האוכל לתוך חלל האסלה או האמבטיה.

מאידך, השרגא המאיר [ב' מ"א] כ' דיש לנהוג להחמיר שלא לאכול או לשתות דבר שהיה בבית הכסא, וכן הוא נוהג אע"פ שיש טירחא בדבר.

לדינא, לכאו' יש לנהוג כהשבה"ל ותשובות והנהגות [א' י"א, ב' ד'] שלכתחילה יחמיר, אבל בדיעבד שרי. הילקוט יוסף הורה כן אף בדברים מכוסים.

תרופות, כולל אלו שיש להם טעם, וממרח שיניים, לכאו' אין שם אוכל עליה, ואין לדמות להל' ברכות, כי התם הוא דין נהנה, משא"כ כאן תולה בשם אוכל. ויש לדון רק בענין 'טאמס' וכדו', שהם תרופות שהם מאכלי בריאים, ויש להם טעם, האם דינו כשם מאכל או שם תרופה.

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

באוח"ר מובא סיפור בתפוח שהתגלגל מתחת למטה, והוציאו מיד, והחזו"א אמר שמסתמא אין רוח רעה ברגע קט. וא' העומדים שם אמר לו שבכתר ראש מובא שהגר"ח וולאז'ין החמיר אף לרגע קט, ושהסבא ממיר החמיר בזה. וכששמע כן, גם החזו"א החמיר בזה.

לענין בדיעבד, רעק"א בשם השבות יעקב [ב' ק"ה] מיקל בזה. השבות יעקב מוכיח בדבריו מהא דמצינו בש"ס שהזהירו שלא לאכול אצל עם הארץ שמא לא הפריש מעשר כראוי, אבל שאר דברים שרי, וגם אי' בגמ' ב"ב שתחת מיטתו של ע"ה יש כלים ואוכלין [לקמיה בס"ד], וא"כ ה"ל להזהיר שלא לאכול שום דבר מהעם הארץ, דיש לחשוש שהיה תחת מיטתו. אלא ע"כ, יש רוח רעה, כדמבואר בגמ', ואסור לכתחילה לגרום להרוח רעה, אלא שאינו אוסרת את האוכל בדיעבד. וכ"ה היד אפרים. וכ"פ החר צבי [נ'], דמותר לכתחילה לאכלו לאחר שכבר היה מתחת למטה.

מאידך, הבינת אדם [ס"ג] מביא שהגר"א הורה על צנזר שהיה מתחת המטה, שיש לחתכו לחתיכות קטנות ולזרקה, כדי שלא ימצאו אדם. הדרכ"ת [ל"ה] ג"כ מביא האי עובדא, וכ' דיתכן שהגר"א החמיר לעצמו [כלומר, בשלו, כדי שלא יבא אחר לאוכלו, כדמבואר], ולא לאחרים. ומביאים הגרש"ז שהחמיר בדיעבד, וכן מביאים מהמהרש"ם, ודברי יציב [לקמיה].

הפוסקים הספרדים החמירו אף לענין בדיעבד, כגון הבא"ח [פ' נח, ופנחס],

הנה, הירושלמי אסור משום דזה נחשב סכנה בעיני בנ"א, ואילו הבבלי אסר משום ריח רעה. ועוד, הירושלמי אסר תבשיל, ואילו הבבלי אסר כל אוכלין. נמצא, השו"ע פתח בתבשיל, כהירושלמי, וסיים ברוח רעה, כהבבלי. כה"ק ר' משה [ג' כ' ד"ה הנה]; וכ' דע"כ הרישא לאו דווקא, והעיקר הוא כהבבלי ומשום ריח רעה, והשו"ע באמת אוסר כל מאכלין אפ' אינו תבשיל. [הואיל והוא משום רוח רעה, אין להקל בליל שימורים, וכמש"כ למעלה בענין גלוי].

הקיצשו"ע [ל"ג ו'] מזהיר נגד עמי הארץ שמאכסנים התפוא"א מתחת המטה; ע"כ למד דדבר שאינו תבשיל עדיין אסור. הערוה"ש כ' דיש מקפידים על מאכל חי שאינו תבשיל. כלומר, התייחס להחילוק, ועדיין נוטה להחמיר.

הדרכ"ת [ל"ז] בשם המילי דחסידותא להא"א מבוטשאטש ס"ל רק תבשיל, אבל מקיל במאכל חי, וחולק עליו. ובאמת, הא"א היקל רק כשהוא מחוסר תיקון, כלומר אינו נאכל חי, אבל דבר הנאכל חי, החמיר.

עכ"פ, ודאי יש להחמיר, אבל אולי הוא צירוף. ר' אלישיב היקל בשקיות של תה, ולא ביאר אם זה ע"פ רעק"א שנביא בסמוך, או משום שזה חי ומחוסר תיקון. עכ"פ, אם היה קפסולות של קפה, יש להקל בדיעבד, ע"פ צדדים אלו, וגם משום שהוא הפס"מ.

הרמב"ם [רוצה י"ב ה' כ' עוד טעם לאסור, שמא יפול בה דבר המזיק, ולא יראהו].

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

חיד"א בשו"ר ברכה, ועוד. הילקוט יוסף
היקל בהפס"מ.

עכ"פ, מדינא יש להקל כהוכחת
השבות יעקב, ומשום גדרי קדושה יש
מקום להחמיר, כ"ש כשאין הפסד בדבר,
ורוח הפוסקים בסוגיין הוא לצרף כמה
צירופים יחד. ולספרדי, יש להחמיר יותר,
ואם רוצה ליתן להאשכנזי, והאשכנזי
רוצה לקבלו, מותר.

[הא דמצינו שאנשים מזלזלים באיסור
זה, אולי זה משום דחושבים שבדיעבד
מותר, ע"כ אין באמת איסור בזה. וזה
טעות, דודאי אסור לעשות כן לכו"ע, כי
זה גמ' בבלי וירושלמי, אלא שהמקילים
ס"ל דאין האיסור בעשייתה יכול לאסור
האוכל. ועפ"י, אע"פ שבדרך כלל אמרי'
שעה"ד כדיעבד דמי, לכאו' בנידו"ד אין
לומר כן, כי האיסור לכתחילה הוא ברור,
והשבוי"ס ס"ל דאין זה אוסר האוכל, והוא
ככל שאר איסורים שאינם אוסרים איזה
דבר. א.ה. כגון, אסור לברך כשאין לו
כסוי בראש, או שאינו מכוסה כראוי,
ואעפ"כ אינו אוסר המאכל, ע"כ יש לחלק
בין איסור עשייה ולאסור המאכל.]

ואם רוצה למוכר מאכל שהיה מתחת
המיטה, היביע אומר [ח"מ ה' ו'] כ' דאינו
יכול למכרו לכתחילה בלי להגיד שהיה
תחת המטה, אבל אם מכרו כבר, אין
הלוקח יכול לטעון שהוא מקח טעות,
והמוכר הוא מוחזק על המעות. ואם אמר
כן לענין ספרדים, כ"ש אנן בני אשכנז.
[א.ה. ובעיקר דבריו יל"ע, הא לאנשים
רבים הוא כן מקח טעות, דמעולם לא היו
רוצים את זה, כ"ש כשמכר כאילו הוא
מהדרינ.]

הגר"ח"ק בדרך אמונה [תרומות ה'
שעה"צ סקי"ט] כ' דהחזו"א החמיר לעצמו
בדיעבד, אבל התיר לאחרים כי מדינא
שרי. ולכן פסק הגר"ח"ק דיכול לפרוש
ממאכלים שהיו מתחת המטה כתרומה
ומעשר על כל הכרי, ואין בזה משום
תורם מן הרעה על היפה.

באו"ח"ר [עמ' רי"א] כ' דהיה מלפפונים
שהיו תחת המטה, והחזו"א הורה
להביאם לבחורי ישיבת תפארת ציון
[ששם למד הגר"ח"ק] ולא להגיד להם. וק',
הא זה גניבת דעת, ואילו היו יודעים
שהיו תחת המטה לא היו רוצים לאכלם.
וע"כ, החזו"א ס"ל דאינו ראוי להם
להחמיר, והוא על חשבון של ת"ת
וצדקה, כי לא היה אוכל נמצא שם לרוב,
וכו'.

נמצא, אין מקור מכאן להתיר לתת
לחבירו בלי להודיע לו, וכמ"ש"כ בשם
היביע אומר, דודאי לכתחילה אסור.

פחית קולה נתגלגל תחת המטה,
מדינא שרי לשתותו, ע"פ רעק"א, והוא
רק רגע קט; אך לכאו' כדאי לזרוק כיון
שהוא הפסד מועט מאוד.

והיה מעשה שמישהו השאיר אריזה
גדולה של ממתקים מתחת המטה, והורה
הגר"י בעלסקי דשרי, ושרעק"א יבריה
הרוח רעה. ומסתמא כוונתו, דהיה
הפסד, ומעיקר הדין שרי כדמבואר
ברעק"א.

מי שהשאיר מזוודה גדולה של אוכל
מתחת המותר, והיה הפסד מרובה,
מעיקר הדין מותר. ואין צורך לחלק אח"כ
על כל מאכל מאכל האם הוא הפסד
מרובה, דלכאו' יש לדון בהכל ביחד,

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

הבא"ח [נ"ה י"ז] כ' דתרופות אין בהם איסור זה. וזה כולל משחת שיניים ומי פת. ולכאן, כשיש טעם טוב, לכתחילה יש מקום להחמיר. [א.ה. כשיש ברירה בין איכסון דברים אלו תחת המטה או בשירותים, לכאן תחת המטה הוא יותר חמור, דיש לזה מקור, משא"כ בבית הכסא.]

סיגריות, והנוזל של סיגריות אלקטרוניות, אינם אוכל, ומותר תחת המטה. ויטמינים, הם בכלל תרופות. הגומיות של ויטמינים, הם אוכל לכל דבר וענין. 'טאמס', עמש"כ למעלה להסתפק בזה, וה"ה בענייננו.

מי שהיה מאכל שלו מתחת המושב במטוס, וישנו עליה, האם מאכלו נאסר. ועפ"י ציור זה נוכל לדון בכמה וכמה צדדים בענין זה.

[אם המאכל היה בכיס שמאחורי המושב שלפניו, והאדם הישב שם הטח המושב אחורה וישן, יל"ע אם ג"ז כלול בשאלה שלנו, או"ד זה כמחיצה, ואינו 'תחת' המטה. וע"ע בזה.]

כאמור, יכול לטבול או ליטול ג"פ, וכמש"כ. ומעיקר דדינא שרי, כמש"כ למעלה בשם רעק"א בשם השבו"י. ונצרך כמה צדדים להקל.

מחופה, או מכוסה בדבר אחר, אינו מועיל להתיר, כדמבואר בגמ' פסחים שהבאנו. והגרש"ז [הליכות שלמה י"ג י"ז] כ' אפ' עשר כסויים לא מהני.

יל"ע, אם היה תחת גוי היושן, האם זה אסור, דאולי אינו אסור אלא במי שיש לו רוח רעה, אבל גוי, כי היכי שאינו נוטל ידיו בבוקר, ה"ה שלא יאסר באן.

בכלליות. ולכאן כך הוא הפשט בציור הקודם.

הדברי יציב [ל"ג] כ' דמאכל שהיה מתחת למטה, לא רק שאין לישראל לאוכלו, אלא גם לא יתנו לגוי לאכול. והשבט הקהתי [א' רכ"ד] מביא שאף אין להאכיל לכלב. ולכאן הגר"א הורה לזרקו, כדי שלא ימצאנו 'אדם', וזה אינו כולל בע"ח, ולכן יש להקל בזה, ולכאן אף חסידי בעלז. ויל"ע אם הוא כולל גוי.

מי שבירך על איזה מאכל, ולפני שטעם נתברר שהיה מתחת המיטה, יטעום כדי שברכתו לא יהיה לבטלה, דוודאי ברכה לבטלה חמיר יותר מנושא זה, דמעיקר הדין שרי. ולכן צע"ג מה ששמענו בשם הגר"ק דלא יטעום אלא יאמר בשכמל"ו.

יש מי שאומר, דאם האוכל היה מתחת המטה, חל עליה רוח רעה, וכי היכי שנטילה מהני לידיים להסיר רוח רעה, ה"ה נטילה ג"פ על האוכל מהני. וי"א שמהני לטבול במקוה, וי"א ג"פ. והנטילה והטבילה, אי"צ להוציא המאכל מאריותו, אלא טובל כולו כמות שהיא, כגון בקבוק וויסקי, טובל כל הבקבוק בתוך המקוה, או נוטלו ג"פ [א.ה. דכשם שהרוח רעה נכנס כן, כך יצא].

והנה, אין מקור קדום להיתר זה, וסתימת הסוגיא אינו משמע כן, ולכן יל"ע האם יש לסמוך ע"ז למעשה לכתחילה [א.ה. לכאן כן, כי העיקר הוא כרעק"א]. והאם ספרדי יכול להקל בזה. וע"ע בזה.

תרופות מתחת המטה, עמש"כ למעלה בענין אוכל לביהכ"ס. בענייננו,

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

לענין שאלתן האם הוא תולה במטה או בשנה, דרעק"א רק מסביר ה'טעמא דקרא', ומאוד יתכן שיאסור מטה בלי שנה.

השו"ע כ' מטה, ולא הזכיר מאומה בענין שנה, משמע דאם היה תחת המטה ולא היה שם אף א', אסור, ואם ישן בלי מיטה, אינו אסור [כגון כסא או ספה].

השלמת חיים [כ"ג] כ' דאין רשות לרוח רעה אלא כשהוא מתחת המטה, אבל שנה כשאינו תחת המטה, אין כח לרוח רעה כלל. עוד כ' שם, נרדם, והיה אוכל בכיס שלו, אין רשות להרוח רעה להיכנס לשם.

הדרכ"ת [ל"ח] בשם המילי דחסידותא להא"א מבוטשאטש כ' דלאו כל מטה אסור, ורק מטה שהדרך לשמש מיטתו עליה נחשב מיטה לענין זה. ועפי"ז, מיטה של בחור או בנות סמינר וילדים, אינו אסור לדעה זה. הדרכ"ת חולק עליו ואסור בכל מיטה. ועיי"ש דמביא צדדים לענין מטה בלי שינה.

הקה"י [הוספות א' כ"ט] כ' דאם ישן עליה בלי מיטה, אסור, ואם היה תחת המטה בלי שינה, מותר; כלומר, תלוי בשינה לחוד.

המשנת יוסף כ' דאם ישן, ורגלו יצא מהמטה בעודו ישן, והיה מעל המאכל, אסור; ע"כ שנה בלי מיטה אסור.

הלב חיים [א' ס"ז] כ' דאם היה תחת המטה בלילה, זה אסור בלי שנה, אבל ביום, רק אם ישן עליה. ויל"ע מהו יום ומהו לילה לענין ולדעה זה.

ההתעררות תשובה והעמק תשובה הקילו בענין גוי ובהמה, ונסתפקו אם יש רוח רעה לגוי מת.

ועפי"ז, היביע אומר [יו"ד א' י'] מצטרף בחילוני ומומר, אולי אין רוח רעה, דאולי דומים לגויים לענין זה. ועמש"כ לקמיה בענין עגלות, בשם הדברי יציב.

הבא"ח [רב פעלים ד' ה'] ושלמת חיים [כ"ג ד"ה אבל] כ' דאם אינו שלו, אין בכוחו לאסור, והוא כעין אין אדם אסור דבר שאינו שלו, והיזק שאינו ניכר. והק' ע"ז השבט הקהתי ע"פ תוס' יבמות פ"ג דאין אדם אסור דבר שאינו שלו אינו אלא בדבר הצריך כוונה, אבל אם קרה כן מעצמו אסור, ה"ה שחבירו נמי יכול לאסרו בלי רשות.

וצ"ל, הבא"ח והשלמת חיים ס"ל דאין רוח רעה יכול לחול בלי רשות או ידיעת הבעלים, ואה"נ אם קרה כן מעצמו בלי שידע מזה, אולי אינו אסור. ולמעשה, כשלא היה בדיעה וברשות הבעלים, מו"ר צידד לצרף היתר זה.

יל"ע, בעיקר הענין של אוכל תחת המטה, האם הוא תולה במיטה או בשנה, או"ד בענין שניהם יחד. נפק"מ, כשהיה מתחת המושב במטוס, והאם יש חילוק באיזה חלק מהמטוס, האם המושב נחשב כסא או מטה. [ולענין האוכל שהוא בתחתית המטוס, בחלק האכסון והובלה, בזה לכאור' אין לחוש, דזה רשות בפנ"ע, כי היכי שאין המטה של השכן בקומה למעלה אסור המאכל שדירה שמתחת].

רעק"א פסחים קי"ב בשם התורת חיים כ' דהרוח רעה בסוגיין הוא משום דשנה הוא א' מס' של מיתה. ואין להוכיח כאן

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

כשאנו על הרצפה אלא תלוי בסל, כגון עגלה, אין רוח רעה כלל.

וזה נשמע כחידוש נורא, דעפי"ז, מי שיש לו מגירה בתוך המטה שלו, או שחלק העליון נפתח, מותר לכתחילה לאכסן שם מאכלו, כי אינו על הרצפה, אלא בתוך המגירה או התיבה. וע"ע בזה.

עוד צירוף גדול להקל הוא הדברי יציב [ל"ג], דס"ל דהרוח רעה אינו אלא במי שמחוייב במצוות, וכי היכי שאין חיוב ברור ליטול ידים של תינוק, ה"ה בענייננו, שאין הרוח רעה שורה אלא על מי ששומר תו"מ, ולא כולל תינוק.

ועפי"ז, כשאנו אמבטיה אלא מושב, יש להקל בשופי. וכשהוא אמבטיה, יש לצרף המנח"י והדברי יציב, ועוד צרופים שהבאנו, ולהקל אף לכתחילה.

וזה נוגע גם בבי"ח ביולדת, שמצוי שתשים מאכל שלה מתחת העריסה של התינוק; ועפי"מ"כ, יש להקל לכתחילה. ואם הוא עריסה רגילה, אזל צירוף דברי המנח"י.

מיטת קומתיים, מותר לישן בקומה התחתונה למרות שאדם יושן ע"ג, כי מצינו רוח רעה רק על אוכלין, ולא על בן אדם היושן שם. ולא הבנתי ספיקת השבט הקהתי (ב' רמ"ז) הדן בזה.

אמנם יל"ע, האם מותר לו לאכול כשהוא יושב על מטה שלו, דהרי יש מעליו עוד מטה. הגרשז"א החמיר בזה לכתחילה. אמנם, יש סברות שונות להקל, כגון המנח"י שאינו על רצפה אלא על מטה וזה כסל. יש צירוף הבא של היפה ללב. יש עוד סברא, שאינו 'תחת

הגר"א, מובא בבנין עולם [ל"ג] הורה על תיבה שהיה בה סוכר, ונרדם א' עליה, שיש לזורקו לנהר; כלומר שנה בלי מטה אסור [עכ"פ כך הוא הנהיג, ואין מכאן ראיה לאחרים, וכמ"ש"כ].

הבא"ח [פנחס ב' י"ד] החמיר במטה בלי שינה, אבל יתכן שהחמיר גם בשנה בלי מיטה.

מביאים הדרכ"ת להקל כשהוא תחת הכר. ואיירי שם כשהטמינו התבשיל בכרים וכסתות וישן עליה, אבל לא היה תחת המטה. וזה מתאים עמ"כ למעלה בשם הדרכ"ת.

עכ"פ, הא מיהא ברור שיש מבוכה גדולה, ודעות לכאן ולכאן, ואין מקורות קדומות להוכיח הענין.

כשאנו מיטה אלא שינה, והוא שינת עראי, בשם המהרש"ם יש סברא להקל, דאינו שינה המחייב נט"י לכו"ע, אלמא אין כ"כ רוח רעה. וג"ז צירוף.

יל"ע, האם מותר לכתחילה להניח מאכל מתחת לעגלת התינוק, או שיש להחמיר מחמת איסור זה. ויש לחלק בין היכא שהתינוק יושן, ובין היכא שאינו יושן.

והנה, היכא שאינו מושב אלא 'אמבטיה', לכא' יש לזה דין מיטה לענייננו, ולכן אם התינוק יושן לכא' זהו ענין שלנו, ואם אינו יושן, תולה בהשאלה של מטה בלי שנה.

אמנם, המנח"י [ד' קי"ז ס"ל], דהא דיש כח לרוח רעה, היינו רק כשהאוכל מונח על הרצפה, ויש מטה מעליו, אבל

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

לא ידע דבר רע. ולכא' ציור דומה לזה הוא אפיקומן שהילד הטמינו מתחת המטה, דלכא' ע"פ הרמ"א י"ל שומר מצוה לא ידע דבר רע, מלבד כל שאר חשבונות שאמרנו. [ואולי גם מצה כל ז']

העין יצחק נא כ"ד] והמרחשת נא כ"ז ס"ל דכל שהוא חפצא דמצוה, לא חל עליה רוח רעה, כולל אתרוג, אע"פ שאין מצוותו לאכילה. וזה דלא כהקד"י. הנפק"מ בזה, הוא לאכול הריבה של האי אתרוג לכתחילה [לדעת המחמירים].

אתרוג שהיה תחת המטה, ר' אלישיב אמר שמחירו לא השתנה. ולמעשה, ק"ק להורות כן למעשה, דהרי הקה"י החמיר, והרבה אנשים היו רוצים להחמיר בזה, וא"כ להם יש נפק"מ בזה.

שמן זית למנורה של חנוכה, הבא"ח בתורה לשמה כ' דיש בזה משום הקריבהו נא לפחתך, וס"ל דאפ' המים שמניח תחת השמן כדי להגביהו, ג"כ אין להשתמש במים שהיה תחת המטה. אבל נרות של שעוה, אינם אוכל, ולכן מותר מתחת המטה. עפ"י הבא"ח, גם אם כתוב עליה 'אינו ראוי לאכילה' עדיין יש לאסור, דשמענו שבאמת ראוי, אלא שחוסכים מיסים.

ובשם ר' אלישיב אומרים שהיקל בכל זה, וכ"ש שאין המוכר חייב להגיד להקונה שהיה תחת המטה.

וגם בזה יל"ע כמש"כ למעלה, דאולי בזמננו יש אנשים המקפידים על דברים שאינם יודעים, והומרות שאינם מקובלות, וגם מחמירים עם דברים שאין בהם ממש, וא"כ אולי רוצים לדעת את זה.

המטה' שמעליו, אלא 'על המטה' שהוא יושב עליה. כלומר, אולי זה כרשות בפני עצמו. ומדברי הגרש"ז אנו רואים שלא ס"ל כן, אבל עדיין יש מקום לסברא כזה כצירוף.

עוד צירוף גדול לכמעט כל שאלה שיהיה, הדרכ"ת [ל"ז] מביא היפה ללב דס"ל דהרוח רעה אינו אלא כשהקרקע הוא עפר ממש, אבל היכא שהוא מרוצף, אין רוח רעה שורה.

ועפ"י, אינו אסור אלא כשיושן באוהל, ואין שום ריצוף פלסטיק מתחתיו, אלא יושן על העפר ממש. והיכא שבאמת עושה כן, לא מהני מה שהאוכל עטוף בשקית, כי זה בטל אל האוכל.

לצורך מצוה; מביאים מעשה שהקה"י שלח בנו הגרש"ק לקנות עבורו אתרוג, והלך ר' חיים וראה שמוכר מוציא האתרוגים מתחת המטה, ולכן הקה"י לא השתמש בו, דחסר ב'לכם לאכלה' [לא טבלה, ולכא' ראייה דלית ליה האי תיקון]. ולא מובא שם אם האי שנה לא היה להקה"י אתרוג; ומסתבר דהיה לו אתרוג אחרת, והעדף האחר יותר מזה שהיה תחת המטה.

והנה, י"א דכל שהוא לצורך מצוה יש להקל בשופי, ומסיפור דידן לכא' נראה דלא כזה, כך יש טוענים. והאמת, אין ראייה מסיפור דידן, כי כאן אין המצוה האכילה אלא הנטילה, ולכן יש חסרון ב'לכם לאכלה'. אבל אם היה המצוה לאכלה, יתכן שהקה"י היה משתמש בו.

הנה, המקור להתיר כל שהוא לצורך מצוה הוא הרמ"א בס' תנ"ה בענין מים שלנו [בענין מת ותקופה], דשומר מצוה

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

מים בתקופה

כ' הרמ"א "ומנהג פשוט שלא לשתות מים בשעת התקופה, וכן כתבו הקדמונים, ואין לשנות".

הט"ז [פק"ד] בשם אחרונים ס"ל דזה ניהוש בעלמא, ואין לחוש לזה, וכ' "הקדמונים אמרו אלה הדברים להפחיד בני אדם שייראו מאת השם יתברך וישוּבו כדי שיצילם השם יתברך מארבע תקופות השנה" עכ"ל. הזבחי צדק [ל"ז] כ' לא שמענו מי שמחמיר בזה.

העיתים לבניה מביא שהחזו"א לא החמיר בזה.

מאידך, הש"ך וערוה"ש וכה"ח הביאו דברי הרמ"א כפשטיה.

ועיקר הענין של תקופה, נחלקו בה רב אדא ושמואל, וע' בהלוח מתי התקופה לפי כל שיטה.

המג"א בתנ"ה מבואר שהקפדה של התקופה הוא לא לשתות בהאי רגע של התקופה, ואילו הרמ"א משמע שיש לשפוך המים שהיו מגולים בשעת התקופה. כל שיש בו ברזל שרי. כל שהוא במקרה, נחשב כברזל. כל שהוא בצינורות אינו נחשב תלוש, ולכן התקופה אינו שולט בה. הפמ"ג דן אם חתום בלי ברזל מהני. הדע"ת כ' דיש לחוש לתקופה שהוא בשעת הלילה, ולא לתקופה שהוא בשעת היום. מהש"ך מבואר שאינו רק מים אלא ה"ה שאר משקין ותבשילין.

למעשה, לא שמענו ולא ראינו אף א' שנזהר בזה, אפ' צדיקים וחסידים, ולכן

הדסים [ולכא' ה"ה לולב], אין דין 'לכם לאכלה', ולכן מותר לכתחילה לאכסן הדסים שלו מתחת המטה, ולכא' אף הקה"י היה עושה כן [מלבד נושא הבאה].

נט"י של שחרית, נעגע"ל וואסער, תכליתו הוא להסיר הרוח רעה מהידים, ואינו מסתבר שיכול לעשות כן במים שיש בהם רוח רעה, ולכן צריך להקפיד שמים הללו לא יהיו תחת המטה. וכ"כ הגרש"ז בהליכות שלמה [כ' מ"ט].

מטה בלי מזרון, עדיין שם מטה עליו.

מטה שעדיין לא ישנו עליה, אין לחוש, דהזמנה לאו מילתא היא. ישנו עליה פעם א', ולא ישנו עליה זמם רב, עדיין שם מטה עליה.

מטה של ת"ח ועם הארץ

הגמ' בב"ב נ"ח. "מטה של תלמידי חכמים כיצד, כל שאין תחתיה אלא סנדלין בימות החמה ומנעלין בימות הגשמים, ושל עם הארץ דומה לאוצר בלום.

רבינו גרשום שם כ' דהת"ח מקפיד "לפי שאסור להניח אוכלין ומשקין וכלים אחרים תחת המטה מפני שרוח רעה שורה עליהן". וק' הא אין מקור שרוח רעה שורה על כלים, דרק על אוכל ראינו, וצ"ע. ובאמת, יש גירסאות שונות בדברי רבינו גרשום הללו.

על עצם הגמ' יל"ע, בשלמא אוכלין לא הניחו הת"ח מתחת מיטתן, אבל כלים ובגדים מדוע לא, ומדוע נעליים וסנדלים כן. ועו"ק, ע"ה, בשלמא אינו טוב במה שיש אוכל שם, אבל כלים מה איכפת לן, מדוע הוא 'מדה רעה'. וע"ע בכל זה.

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

לא חגר ולא סומא ולא פסח ועושה עצמו כאחד מהם אינו מת מן הזקנה עד שיהיה כאחד מהם". ומכאן שלא ישב אדם בריא בתוך כסא גלגלים וכדו'. ואיני יודע על מה סמכו אלו שעושים הצגות למינהם, מדוע לא חששו לזה.

כשיש דבר בעיר, הרמ"א כ' שיברח.
הגר"ח פלאג'י כ' דרב העיק לא יברח, כי זה גורם בהלה לאחרים. בריחה, היינו למקום שאין שם מגיפה, אבל סתם בריחה ממקום למקום לא מהני מידי.

הרדב"ז כ' דאם כבר נדבק, אין תועלת לברוח, כי רק יזיק לאחרים. השב"ל [נח' רנ"א] הרופאים לא יברחו אלא ישארו לעזור לאחרים. וע' רעק"א ע"א שיקפידו על נקיון והיגיינה. וע' מג"א תקע"ז שלא יתענה בשעה שיש דבר. וע' מ"ב סי' תקנ"ד.

החת"ס [ק"ב] כ' דצער ועגמת נפש ועצבות יותר מסוכן מהדבר עצמה.

בל תשקצו, ע' סעי' ו'. הט"ז כאן כ'
דבל תשקצו הוא איסור דאורייתא, והמ"ב בשם הפמ"ג כ' דהוא איסור דרבנן. ויתכן שיש בל תשקצו שהוא דאורייתא, ויש שהוא דרבנן.

יל"ע, מי קובע מהו 'שיקוץ', האם הוא תולה בדידיה, או בדרך העולם. הפר"ח [פ"ד] והערוה"ש כ' דאם הוא עצמו נמאס, ודאי אסור לאכלו. ועמש"כ בסי' ק"ד בענין עכבר לתוך השכר, ומאוס, וחכמ"א שם. וע' משנה הלכות [ט' קס"ז].

החכמ"א [ס"ח ה'] כ' דאם הוא דבר המאוס לבל העולם, אסור אפ' למי שאינו נמאס. אבל אם הוא מאוס רק לרוב העולם, מותר למי שאינו נמאס.

מסתבר שהמחמיר בזה הוא יוהרא או משוגע.

סמים כהלכתה, ע' אג"מ יו"ד ג' ל"ה,
והכי קיי"ל, תם ונשלם.

ע' גמ' פסחים קי"ג. אמר ליה רב לחייא בריה לא תשתי סמא, ופירש"י לא תלמד לשתות סמים, מפני שתקבע להון ווסת ויהא לבך שואלך ותפזר מעות. ופירש"ב"ם אל תשתה סמים מפני שנקבע להם ווסת ויהא לבך שואלך ותפסיד מעות ואפילו לרפואה לא תישתי אם אפשר לרפואה אחרת. ואין כל חדש תחת השמש.

בענין 'אל תפתח פה לשטן', אכ"מ,
ובכל זאת נזכיר טיפה שבים מענין זה. ענין זה מובא הרבה מקומות בש"ס, לפעמים בלשון 'ברית כרותה לשפתיים'. ועפ"י"ז נהגו כל בית ישראל לדבר בלשון 'חס ושלום' 'לא עלינו וכדו'.

השו"ע אינו מביא מושג זה, ואולי משום שאין צורך לכתוב דבר שהוא חלק מהמסורה. וע' בהל' אבלות סי' שע"ז ברמ"א בסעי' ב' שמוזכר מושג זה. וע"ע מג"א סי' רל"ט סק"ז.

וע"ע פר"ח כאן, והשל"ה בחומר עניינים אלו, וע' מהרש"א על תוס' מ"ק י"ה, ופלא יועץ ערך דיבר ד"ה וכן צריך. וע' חיד"א בענין מרע"ה שאמר מחני נא מספרך.

ע' דרכ"ת [סי' כ' סק"א וסי' כ"ט סק"ה] שאין להראות על עצמו מעשה שחיטה, וס"ל דמעשה הוא ק"ו מדיבור. ולכא"ו כלול בזה הוא כל תנועת חיתוך על צווארו, או אקדה על מצחו. וע"ע משנה סוף מס' פאה, פ"ח מ"ט, "וכל מי שאינו

סימן קט"ז – דברים האסורים משום גלוי

שהחמירו אמוראי כגון מה שנתבטל בששים או בכלי שני הוי כמו אפיקורסות ויצא שכרו בהפסדו. וכ"כ התויו"ט דזה כמינות.

והנה, בספר בני יששכר [אדר], מובא בדרכ"ת [ק"ט] כ' דאדרבה יש מצוה לאכלו, דיש מאכלים האסורים הנזקקים לתיקון, ומהשמים סבבו שיפול לתוך התבשיל ויתבטל בששים כדי שעובדי ה' יאכלו אותו ויברכו עליה. וע' אג"מ [ד' י"ד].

כלי שבישלו בו דבר מאוס, הב"י וערוה"ש בס' קב"א כ' דאי"צ טבילה, וסג' בשפשוף. וכ' היד אפרים בשם היעב"ץ, דאם היה מיוחד לדבר המאוס, צריך ליבון חמור.

סעי' ז', מוסכנת, פ"ת סק"י. כ' הפ"ת הביא האו"ה דאם נפל איסור לכלי שני, או כ"ר ויש ס', וכל כה"ג, יש מצוה להרחיק עצמו מכל כיעור מצוה. ואח"כ הביא התורת האשם דמי שרוצה להחמיר לנהוג איסור בדבר שלא מצינו

דברים האסורים משום סכנה

גמ' נדה י"ז. – מימרא דרשב"י

"אמר ר"ש בן יוחי ה' דברים הן שהעושה אותן מתחייב בנפשו ודמו בראשו האוכל שום קלוף ובצל קלוף וביצה קלופה והשותה משקין מוזגין שעבר עליהן הלילה והלן בבית הקברות והנוטל צפרניו וזורקן לרה"ר והמקזי דם ומשמש מטתו"

האם חוששינן למעשה

רשב"י מזהיר במשנה זהירות על דברים אלו, וכפל לשונו שמתחייב בנפשו ודמיו בראשו. ורשב"י פי' כפל הלשון, וז"ל "נענש על עצמו וחובת דמו נדרשת ממנו לאחר מיתתו", כלומר, שמת מחמת דברים אלו, ואחר מיתתו נותן דין וחשבון על עצם המיתה, ואינו נפטר ע"י פטירתו.

המהרש"א ביאר באופ"א, דדמיו בראשו להעושה לעצמו, ומתחייב בנפשו אם עושה לאחרים.

בל"ג בעומר שנת תשל"ו, האדמו"ר מקלויזענבורג מסר שיחת קודש בסעודה שערך, ואמר "ישבתי והתבוננתי בסיבת הדבר של מקרים מזעזעים הנשמעים לדאבוננו, שאנשים נחלים במחלה הידועה ל"ע שאין לה רפואה, ובהתבוננתי בזה הגעתי למסקנא, ולבי אומר לי שזה ברור כשמש, שזה מחמת שאין נזהרים מאכילת ביצים קלופים שעברה עליהם הלילה, כפי שהיו נזהרים בזה מאז ותמיד" "וברור לי שכל אותן מרעין בישין ומחלות משונות ותאונות ומיתות משונות רח"ל ששומעים היום מבית ומבחוץ בים וביבשה, הכל מאותם רו"ר שמזיקין לאחר זמן", עכת"ד הקדושים. וע"ע דברי יציב סי' ל"א.

ושמענו, דהגר"ח אף החמיר להצריך הגעלה על סכין שחתך בצל שעבר עליה לינת לילה.

הנה, רשב"י אינו משאיר שום ספק על חומר הענין, ואעפ"כ הרי"ף והרמב"ם השמיטו לגמרי מימרא זה. ועוד, הטור, שו"ע, רמ"א, ש"ך, ט"ז, פ"ת, חכמ"א, קיצשו"ע; כל המפרשים והפוסקים אשר מפיהם אנו חיים, לא הזכירו מאומה מגמ' זה, וזה אומר דרשני.

המרדכי שבת פרק י' סימן תס"א כ' בשם המהר"ם מרוטנבורג, וז"ל "ומביצה קלופה ששאלת אמאי לא חיישינן לרוח רעה כדאיתא פרק כל היד יפה כתבתם דדילמא לא שכיח בינינו. אי נמי" וכו'. כלומר, צידד לומר דנשתנה הטבע, ואצלנו אין רוח רעה כזה.

ועפ"י דבריו אלו, הזכחי צדק [ס"א] כ' דהמיקל יש לו על מה לסמוך. וכ"כ המנח"י [ו' ע"ד] והשבה"ל [ו' קי"א], דאין למחות במי שמוקל.

מאידך, השבט מוסר, של"ה, פר"ח, גר"ז, חיד"א, ערוה"ש, כולם החמירו בזה. הח"ח בליקוטי הלכות על הגמ' שם כ' "לא מצאתי זה ברמב"ם ומ"מ בודאי צריך לזהר בהן". המהרש"ם [ד' קמ"ח] כ' אם חגמ' מזהיר, א"א להקל מחמת 'דילמא' ואפשר' שנשתנה הטבע.

דברים האסורים משום סכנה

מקור שיש בזה משום לינה. וכן אומרים תלמידי ר' אלישיב בשמו. ועוד, הלא אין לדברים אלו קליפה ששייך להשאיר הקליפה, וא"כ ע"כ הגמ' אינו עוסק בהכי. ויש שרצו לדון מהפ"ת בס"י צ"ו סק"ג בענין בצלים קטנים, ואין קשר בין העניינים.

צנון, שייך לס"י צ"ו ולא לעניננו, כי אין קשר בין חריפות לאיסור לינה.

מכוסה

הנה, מבואר בגמ' שם שאם הם קלופים, יש לאסור אפ' כשהם מכוסים. הגר"ז למד כפשטיה, וקאי אכולהו, כולל ביצים. אמנם, הגאון הרב עקיבה יוסף שלזינגער [ס"י כ"ז] דייק מרש"י שם דכ' "אכולהו קאי אשום ובצל ומשקין", ואילו ביצים השמיט. הרש"ש מוסיף ביצים לדברי רש"י לומר שיש עליהם דין לינה, אבל הגאון הרבה עקיבה יוסף מיקל כשהם מכוסים, ע"פ רש"י שמשמיט הענין כולו. [א.ה. א"כ ה"ל להקל בשופי, ולא רק במכוסים]. ובאמת, גם בבא"ח משמיט הענין של ביצים. וע' אג"מ שם מש"כ בדברי רש"י.

בשולחן הלוי להגר"י בעלסקי [ס"י כ"ג] חידש, דאע"פ שמכוסה לא מהני, מ"מ אם הוא כסוי 'הרמטי', כגון וואקום, זה סוג כסוי חדש שלא היה בזמנם, ושונה ממה דיבר הגמ', ונשב שנוי קצת, ולכן זה מועיל שלא יהיה בו איסור לינה. ועוד, אולי אינו בגדר כסוי אלא בגדר קליפה חדשה.

ובעיני זה פלא, דהא לפי דבריו אם היה מכוסה בתוך מקרר ג"ז נחשב שנוי, כי לא היה להם מקררים. ועוד, כל המושג

הבא"ח [פנחס י"ד] כ' דהגמ' דקדק ואמר ה' דברים 'הן', שישאר באיסורן לעולם ועד.

האג"מ [יו"ד ג' כ"ז] כ' כעין פשרה, ד'ראוי להחמיר'. ומסתברא דהכי ראוי להורות. ו'להחמיר', אין פירושו שאין לעשות לכתחילה, ואם עשה כן מותר לאכלו, אלא ראוי להחמיר שלא לאכלו אפ' לאחר הלינה. כך פשוט לכל הקורא דברי הגמ', וכ"כ הברכ"י.

ולכן, בירך על הביצה, ואז נזכר שהיה קלוף כל הלילה, בזמן הגמ' היה אסור לטעום, אם לא משום חשבונות שונות של שומר מצוה וכו', אבל בזמננו ודאי יש לטעום, כי יש כל הנ"ל שהקילו או סתמו, ואנו נוקטים כדברי ר' משה דראוי להחמיר, ואין להחמיר במקום שיגרום ברכה לבטלה.

והנה, אפ' היכא שנחמיר, רוח הפוסקים הוא שאין להחמיר אלא כשהוא באותו ציור של הגמ', אבל כל שיש איזה חילוק, אנו אומרים דע"ז לא דיבר רשב"י, ולכן אין לחוש לרוח רעה. כלומר, הואיל ולא מדובר בסברא אלא בקבלה, אין להוסיף מה שאינו מפורש. כ"כ השבחה"ל [ח' כ"ז] בשם החזו"א, ור' משה שם, וכן מביאים בשם הגרשז"א, וכן אומרים בשם ר' אלישיב.

בצל, לכאור' אין לחלק בצבעו, ויש לינה על בצל סגול כמו בלבן.

בצל ירוק, Scallion/Spring Onion, [השמות השונים תלוי ב'גיל'] המציאות הוא שהוא כמין עשב שגדל בראש הבצל כשהבצל הוא צעיר מאוד, ולכן אינו נראה שזה בצל אלא תולדת הבצל, ואין

דברים האסורים משום סכנה

לכתחילה. והיתר זה אינו בצירוף המרדכי וכל הני דעות, אלא היתר זה קיים אף בזמן רשב"י. וע' בסיפור הסמוך, ומחמת כן יראתי להקל לכתחילה.

בהערות ר' אלישיב [ביצה י"ד] מובא מעשה שהיה בזמן המהרי"ל דיסקין, שהיה ערב פסח שחל להיות בשבת, ובליל הסדר בישלו וקלפו הביצים לליל הסדר, ואז שמו לב שא' מהביצים הוא ביצה שנולדה בשבת, ונתערב באחרות, ואין אומרים ביטול באיסור שיש לו מתירין, כגון ביצה שנולדה בשבת, שמותר לאחר יו"ט. והורה המהרי"ל דיסקין שכולם מותרים, ואינו דשיל"מ, דא"א להמתין עד למחר, דאז יאסרו משום לינה כיון שכבר נקלפו.

והנה, היכי דמי לינת לילה, אם קלפו כבר בשבת, הרי ע"כ היה מבושל מע"ש, וא"כ אינו ביצה שנולדה בשבת. ואי נולדה בשבת, ובישלו במוצ"ש שהוא יו"ט, ואח"כ קילפו, הא למחרת לא יהיה לו לינת כל הלילה. וצ"ע כעת, ומחמת כן יראתי לסמוך על ההיתר של לינת כל הלילה. [ואולי היו ביצים מבושלים מע"ש, וקילפו בשבת על דעת לאכול אותם מיד, ונמלכו, ובמוצ"ש בישלו עוד ביצים, ונתערבו כולם, ויש בא' מהם משום לינה, ועמש"כ לקמיה בשם הדרכ"ת].

מהאי סיפור אנו רואים שאין להקל יותר מחמת ליל שימורים, דשימורים היינו ממזיקים ולא מרוח רעה.

ומהאי סיפור אנו למדים, שלא יעץ להם לפזר מלח או שמן או שאר עצה שנבאר בס"ד בסמוך. ויל"ע אם זה משום דלית ליה הני קולות, או משום דשיל"מ

של פלסטיק לא היה להם, וא"כ נתיר ע"י כל פלסטיק. וביותר, הא דהפוסקים אמרו דכל שיש שני קצת יש להקל, היינו כשיש שני בהאוסר, דמנלן שזה אוסר, אבל אם ודאי אוסר, והוא שני קצת בהמתיר, מי יכול להקל בזה. וצע"ג.

יל"ע, כשעברו לינה, האם מהני להדיחם או לטבלם במקווה. ולכאנ', מסתימת הגמ' שלא יעץ כן ואילו יעץ לשייר קליפתן, משמע דלא מהני. ואה"נ י"ל דמנה דברים שמונעין הרוח רעה לחול ולא מנה דברים שיכולים להסיר, מ"מ פשטיה דסוגיא הוא דלא מהני. הדברי יציב שם סק"א החמיר, וכ' דכ"כ המלבי"ם בארצות החיים.

בגדר של לינת לילה, ועוד

יל"ע, מה נחשב לילה לענין זה. הדברי יציב שם מביא דרך ארץ רבה דאי' שם 'לנה עליהם לילה', ואילו הגר"א שינה הנוסח וכ' 'עבר עליהם לילה'. וכ', דלשון לינה משמע גם מקצת הלילה, וע"ז הגר"א בא להבהיר שאינו אסור אלא כשעבר, פירוש, שעבר הלילה כולה מתחילתה ועד סופה.

ועפ"ז, אם קלפו הביצים בערב, ורוצים לאכלם למחרת, אם שעת הקליפה כבר היה לילה [א.ה. צאת הכוכבים, או שקיעה, או צה"כ של ר"ת?], אין כאן חשש לינה. וכ"כ הגר"ח"ק, והוכיח ממשנה טהרות ח' ג', דעבר עליהם לילה היינו כל הלילה מתחילתו ועד סופו, ולכן בענייננו אין לחוש אלא שהיה כל הלילה כולה.

וזה היתר גדול מאוד, ונוגע להרבה מקרים. ונראה שיש לסמוך ע"ז

דברים האסורים משום סכנה

דמיון' מאשר השומים ביו"ט, מ"מ
הרוצה להקל בזה צריך להביא ראיה.

וע"ע בדברי יציב [סי' לא סק"ב, ובאו"ח
סי' רכ"ז סק"ב]. הישכיל עבדי [י"ד ד' ב']
מצדד להקל משום שומר מצוה, ואח"כ כ'
"ובפרט שלפני שאוכל אותם, הוא מברך
עליהם, הרי ע"י הברכה, בורחת מהם
הרוח רעה שעליהם". ולא הבנתי טענתו
האחרונה, הא אנו מברכים על כל אוכל
ואוכל, ומדוע עדיף ברכת לחם משנה.

יל"ע, האם מותר להשתמש בביצה
שעבר עליה הלילה עבור עירוב תחומין.
כך דן החשוקי חמד [פסחים ק"י:], עיי"ש
המעשה. [א.ה. וצ"ל דאיירי כשהיו
קלופים כבר מיום חמישי, דאילו נקלפו
ביום שישי, הרי עירוב קונה בביהשמו"ש,
ולא איכפת לן אם יאסר אח"כ]. החשוקי
חמד ומצדד להקל עפ"י נידון הקודם,
שהוא לצורך מצוה ולכן אולי אומרים
שומר מצוה וכו'.

וממשיך, דהרי הבאנו בענין אוכל
תחת המטה שהורה החזו"א לתת
לבחורי תפארת ציון, וממילא, ה"ה
בעניננו, הרי ראוי לבחורים הנ"ל, ומותר
לערב עם מאכל הראוי לאחר ולא לו,
ולכן מותר.

ולכא' אין הנידון דומה לראיה, דאיך
דימה אוכל תחת המטה שרעק"א בשם
שב"י היקל לאחר שהיה שם, להגמ'
בנדה שרשב"י אומר שהאוכלו דמיו
בראשו ומתחייב בנפשו. ויהודה ועוד
לקרא, הדברי יציב כ' דענייננו חמיר
יותר מאוכל תחת המטה.

אי"צ לעשות כן. ועמש"כ בענין סיפור זה
בסי' ק"ב סעי' ד'.

על עיקר הוראתו של המהרי"ל דיסקין,
טען הדרכ"ת [ק"ב י"ג] שאין להקל משום
דא"א להמתין משום הרוח רעה, דהא
המרדכי כ' דאין לנו הרוח רעה בזמננו,
ואין בכח מי שרוצה להחמיר לעשות כן
כשיבא לידי קולא.

ודבריו צ"ע, מה בכך דמדינא יתכן
דמותר, הא סו"ס הוא לא יאכל אותו,
וממילא א"א לומר עד שתאכלנו באיסור
וכו', וכי גרע מהיכא שהתבשיל יתקלקל
במקצת, הא ג"ז אינו איסור, אלא שאינו
רוצה לאכלו כך ומחמת כן אינו דשיל"מ.
ואפ' אם הדרכ"ת ס"ל דיש בל תשחית
לזרוק ביצה כזה לפה, הא גם בתבשיל
שיתקלקל קצת עד מוצ"ש יש בל תשחית
לזרוקו, ואעפ"כ אנו אומרים שלא שייך
למימר עד שתאכלנו באיסור וכו'. וצ"ע
כעת.

מהאי סיפור אנו למדים, דשייך ביטול
על דבר שיש בו רוח רעה. [א.ה. ולכא',
היינו רוב ביבש, וס' בלח, אבל אינו
מוכח]. ויל"ע, האם יש היתר כשהוא
מצוה, מטעם שומר מצוה לא ידע דבר
רע, כגון שמשחו חלות עם ביצה שלנה,
או שנילוש העיסה עם ביצים שלנו, האם
יש להקל כשהוא לצורך לחם משנה
[כשלא שייך ביטול].

והנה, נביא לקמיה בענין ההיתר של
ר' משה דברי תוס' לגבי שומין ביו"ט,
ותוס' חשש בתי' בתרא משום לינה, ולא
התיר משום מצוות שמחת יו"ט. ואע"פ
שאין ראיה משם לענין לחם משנה,
דהחלה של לחם משנה הוא יותר 'הפצא

דברים האסורים משום סכנה

דמי, באורך או ברוחב. ויש אחרונים שהקילו בזה, אבל אין מקור קדום להקל בזה.

היתרו של ר' משה

האומרים אומרים שר' משה היקל בבצל וביצה ושום קלוף, כל שהיה מלכתחילה על דעת להשתמש בו למחר. וגם השואל בר' משה [ג'] שמע כן, ולכן הק' על ר' משה מתוס' ביצה י"ד. ד"ה איכא, דהגמ' שם עוסק בענין טוחן ביו"ט, ואם אפשר לעשות מבעו"י, והק' תוס' מדוע אי"צ לכתוש שומין מבעו"י, ותי' דמתקלקלין אם עושין כן מבעו"י, ועוד, הרי שורה עליהן רוח רעה בלינת לילה. והק' השואל על ר' משה, דאנו רואים מכאן דאפ' אם דעתו היה לצורל מחר, עדיין יש רוח רעה.

והשיב ר' משה "הנה לא אמרתי דתלוי בדעת אדם הקולף דלחלוק כזה לא שייך לומר בלא ראייה מפורש, אף שבדברים כאלו אין לך בו אלא חדושו שנאמר מפורש דהרי אפשר שגם זה הוא מהמפורש ואין זה רק ענין דמיון למה שמפורש, אבל אמרתי דהמפורש היא בדבר שדרך העולם שקולפין ביצים ושומין ובצלים בשעת סעודתן וסמוך לסעודתן וכשנזדמן שקלפו בזמן קודם ונמלכו שלא לאכול או שכחו מלאכול משמיענו רשב"י שאיכא סכנה כשעבר עליהן הלילה, וכן הוא אף כשהכין מאיזה טעם הביצים והשומין ובצלים בכוונה לאוכלן למחר נמי הוא בכלל הסכנה, אבל בדבר שדרך שצריך לקליפתם הוא בזמן מוקדם דימים כהא דקלוף לקבוצין חביות של חלבונים ושל חלמונים להקפיאם ולמוכרם לבתי אפיה הוא ענין

וה"ל להחשוקי חמד להקל מחמת השו"ע והנו"כ שהשמיטו הלכה זה, ולא משום ישיבת תפארת ציון.

שייר קליפתן או עיקרן

ממשכה הגמ' "ולא אמרן [שאסור] אלא דלא שייך בהן עיקרן או קליפתן אבל שייך בהן עיקרן או קליפתן לית לן בה". ופירש"י, "עיקרן, שערות שבראש השום והבצל".

שייר, משמע שמעולם לא הסירן, אבל הסיר הקליפה ואח"כ החזירו, לכאן אין מקור להתיר. וע' בציץ אליעזר נ"ה מ"ו ג' שמביא היתר כזה, וצ"ע כעת כי הפשטות הוא דבעינן "שייר" ולא 'החזיר'. וע"ע בזה.

עיקרן, היינו שערות, כמש"כ רש"י, ולכן לא ידעתי על מה סומכים הכשרים טובים כשמשאירים 'עוקץ' בלבד, בלי שום קליפה ומוכרים אותה כך, הא אי"ז שערות, ומאין להם שזה נחשב כעיקרן. העדה"ח והרב אפרתי אומר שכך קיבל מר' אלישיב, ובד"ץ אומרים שכך קיבלו מהרב בלוי' שעוקץ כזה נחשב עיקרן. לדינא, בכל מקרה יש לצרף שיטת ר' משה שנביא בסמוך. ובאמת, כל מי שאוכל במסעדה או חתונה או אירוע עם קייטרינג בהגשחות כאלו, ע"כ מיקל בזה כי משתמשים בזה לרוב, ועיקר הצירוף, לדעתי, הוא שיטת ר' משה.

עוד יל"ע, האם צריך להשאיר כל הקליפה [של האי חלק] וכל העיקר, או"ד גם מקצתן מהני. הגר"ז ודברי יציב ועוד כ' בקליפה דאפ' מקצת מהני, אבל בעיקרן לא דיברו. ומקצתן בעיקרן היכי

דברים האסורים משום סכנה

צורה וענין אחר לגמרי, לכו"ע מותר; וממילא טען ר' משה שיש ראייה מתוס' לדבריו.

בדרך אגב, מדברי ר' משה יש לדון בהל' יו"ט, עד כמה יש לטרוח כדי שלא יצטרך לטחון ביו"ט אלא שיעשה מבעו"י, דלכא' לפי"ד זה מח' ב' תירוצים בתוס'. וע' אז נדברו בענין לטחון בשר מבעו"י ולהניח במקרה, האם צריך לעשות כן, או"ד, בלא"ה צריך להניחו במקרה. ואכ"מ.

על עיקר דברי ר' משה, המשנה הלכות יו"ט כ"א [הק' "דאטו הרוח רעה מפחד לשרות על הביצים הנמכרים ושורה על הביצים שאינם נמכרים והרי רוח רעה הוא מציאות" וכו' "חלוק זה הוא יותר חדוש שהרוח רעה מבחין בין קליפה שקולף לסעודה או לאכול מיד ובין קלופה שקולפים למכור והדבר הוא פלא ואין לו שום יסוד לפענ"ד", עכ"ל.

מאידך, השולחן הלוי שם השיב דהרוח רעה בורח מדברי ר' משה, ויש כח בדברי ר' משה למנוע רוח רעה, ומביא ראיות מגמ' כגון ר' חנינא בן דוסא.

ובאמת, על כל השיח של המשנה הלכות ור' בעלסקי לא הצלחתי להבין, מדוע עסקו אם הרוח רעה מפחד או בורח, והאם יש כח ביד חכמים להברית רוח רעה; מדוע לא עסקו בגופו של ענין, לומר שאין הכרח מתוס'. ואיך אמר המשנה הלכות שדברי ר' משה אין לו שום יסוד, הארר' משה ביאר כך דברי תוס'. ואח"כ אין דברי ר' משה מוכרחים, אבל ודאי אינם משוללים יסוד. ומדוע ר' בעלסקי השיב שהרוח רעה בורח מר'

קלוק אחר שאין זה בכלל עובדא דסתם מה שאמר רשב"י אין לנו למילף מזה שבדברים כאלו שאין להם טעם אלא שכן הוא המציאות דשריית הרוח רעה אין לנו אלא זה שנאמר מפורש ולא אף בשינוי קצת", עכ"ל.

בקיצור, דעתו של הקולף אינו מספיק להתיר, ואינו מותר אלא כשהוא צורה ודרך של קילוף לאחר זמן, כגון מפעל או חברה המוכר ביצים ושומין קלופים, כי זה ענין אחר של קילוף. אבל חברה קייטרינג או מסעדה העושים לצורך עצמן, אין זה ענין קילוף אחר, ולכן שייך לדברי רשב"י.

ממשיך ר' משה, דבאמת יש ראייה לדבריו מדברי תוס', דהרי התירוץ של רוח רעה הוא יישוב פשוט וברור, ואילו תוס' הביא את זה רק כתי' בתרא, ואילו התי' קמא של נתקלקלו אינו יישוב ברור, דהא אפשר להניחם בכלי סגור, וממילא קשה, מדוע תוס' לא תי' רק כתירוץ בתרא. וביאר ר' משה, דבאמת, התי' הראשון ס"ל דאפ' אינו הדרך ואינו 'ענין קילוף אחר', עדיין יש להקל כל שהוא לצורך מחר, וסגי בדעתו לחוד אע"פ שאינו דרך העולם, ולכן לא היה יכול ליישב משום רוח רעה, ולכך הוצרך למעם השני של מתקלקל, והחידוש הוא דאי"צ לטרוח לשמור בכלי סגור. ותירוץ השני של תוס' ס"ל דאין כוונתו מעלה ומוריד כ"ז שאינו ענין קילוף אחר, ולכן אינו הכרח לחדש שאי"צ לשמור בכלי סגור, אלא מתרין כפשוטו שיש רוח רעה.

ומען ר' משה, דרק נחלקו הב' תירוצים אלא כשהוא דעתו הפרטי, אבל כשהוא

דברים האסורים משום סכנה

וכמובן, לפי היתירו של ר' משה ודאי שרי, ושאלתן הוא רק בלי היתר של ר' משה.

השבט הקהתי [ה' קל"ח ג'] כ' ד'אפשר' שאין רוח רעה לגוי. ויש מביאים כן בשם ר' אלישיב בלשון של ודאי. מאידך, המנח"י [ב' ס"ח] לא ניח"ל להקל בזה.

והנה, מסברא היה נראה להקל בזה, אבל יראתי להקל מחמת סברא בעניינים אלו. ובכל מקרה, אינו אלא כ"ז שהוא ביד גוי, אבל כשהוא ברשות ישראל, וטרם נתערב בתבשיל וכדו', אין עצה. כלומר, היתר זה יהני היכא שקונה פת פלטר וכדו', דאין לחוש ללינה, ועכשיו כבר אינו ביצה בעין, אבל הקונה שיני שום קלופים מהגוי, עכשיו כשהוא ברשות ישראל חל עליה רוח רעה, ולכן יערבו תב, או שאר עצה, או שיסמוך על היתירו של ר' משה.

ויל"ע, לפו אלו הסוברים דאין רוח רעה כשהוא ביד גוי, האם הוא משום שהוא גוי, או"ד רק כשהוא ברשות ישראל יש רוח רעה. והנפק"מ, האם יש רוח רעה על מאכלים של הפקר. וע"ע בזה, דאולי זה עצה טובה.

לערב בתבשיל

שוגר בפי כל דכשמעורב בתבשיל אין לחוש ללינה. והנה, הרבה מהמחמירים, כגון גר"ז ערוה"ש והח"ת, לא הביאו היתר זה; ואעפ"כ יש לסמוך על היתר זה כי כך מקבול בישראל. יסוד ההיתר, לכא' הוא משום שזה שנוי, וכבר הורה לנו ר' משה וחזו"א ושבה"ל ור' אלישיב דכל שיש שנוי מהציור של הגמ', יש להקל.

משה, הא יכול לומר שיש תוס' בדברי ר' משה.

ואה"נ חידושו של ר' משה הוא חידוש גדול, דאולי אינו אלא ענין אחר שלקילוף כשהוא ענין אחר בהחפצא, ולא בצורה הכוללת, מ"מ לכא' לא היה מתאים לפלפל בסגנון כזה. [א.ה. אולי המשנה הלכות מתכוון להקשות כמש"כ, דבעינן חילוק בחפצא ולא בגברא, ושאין הכרח מתוס' בדברי ר' משה. ואולי ר' בעלסקי מודה להמשנה הלכות, ולכן השיב כמו שהשיב כי ס"ל דסו"ס אין רוח רעה מחמת כוחו של ר' משה.]

ה OUN סומכין לכתחילה על דברי ר' משה, ואומרים כן בפה מלא. ואף אומרים, שהשגחות השונות שמאשרים שום קלוף, ואומרים סברות שונות שזה נקרא שייר עיקרן, עיקר צירופם להקל הוא דברי ר' משה, על אף שאינם רוצים להודות בזה.

לדינא, לכא' יש לצרף את זה בחשבון הצירופים, ובפרט לאור מש"כ בתחילת הנושא, שהשו"ע והנו"כ השמיטו הלכה זה.

הבא"ח ועוד אחרונים דנו בענין שום פרסי שהביאו למדינות אחרות, וצעקו ודנו לגבי האיסור לינה; ואילו היו סוברים כר' משה ה"ל להיתר משום שהוא 'חביות חביות' ולכן משמע מדבריהם דלית להו חידושו של ר' משה.

יל"ע, האם יש רוח רעה על ביצה ושום ובצל קלוף של גוי. כגון, הקונה מוצר של גוי שיש בו אישור של ה OUN ודומיו, האם צריך לחשוש שיש בו מאכלים אלו, או"ד כל שהיה ביד גוי, אין לו רוח רעה.

דברים האסורים משום סכנה

מנהג העולם להקל בזה, ויש לסמוך עליו, כ"ז שהמלח ניכר [א.ה. כלומר במעמון]. וגם, יזהר לפזר על כל ביצה וביצה ועל כל בצל ובצל. ואם יש לו קערה מלא בצלים חתוכים, לא מהני לפזר הרבה על השכבה העליונה לחוד, אלא צריך שיהיה מלח על הכל. ויל"ע בביצה, האם כל צדדי הביצה צריכים מלח, או שסגי על צד א'. וע"ע בזה.

יל"ע, כשיש לו ביצים קלופים ובצלים קלופים ורוצה להשאירם למחר, האם מהני לערבם זה בזה, או"ד צריך לערבם דווקא עם מאכל אחר שאין בו איסור לינה. כלומר, ע"י שיערבם, האם מונע הרוח רעה או שיש לו מנה כפולה של רוח רעה.

האבן ישראל [ח' י"ט], שבט הלוי, שבט הקהתי הקילו, וכ"ה מנהג העולם [ולכא' על כל א' מהם יש שנוי קצת מהגמ']. מאידך, הדברי יציב והרב בעלסקי החמירו בזה. ולפי המחמירים יל"ע אם עירב בתוכם מעט שמן, דאולי השם 'ביצה ובצל' עדיין עליו.

הרב בעלסקי התיר אף לערב לתוכם חומרים משמרים. ולא הבנתי איך יכול להקל בזה, הא אינו משנה טעמו, אינו משנה שמו, ואינו תבשיל וכדו', ומדוע יהיה מותר. וכ' דכל שהיה איזה השפעה עליו, מתירו; ואיני יודע מאין לו זה. ועוד, כל השפעתו עליו הוא שנשמר ליותר זמן, ואינו שינוי בשם או בטעם, וצ"ע.

כריך שיש בתוכו 'שכבות' של ביצה קשה [בלי מיונז או מלח], ושכבה של בצל חתוך, האם יש כאן איסור לינה. ולכא', לא מצינו אלא שתערובת מהני, או שנוי

היתר זה מובא בבא"ח שם, וכ' "והיינו דוקא אם לבדם, אבל אם מעורבים עם שאר אוכלים הן בבישול הן בכבוש, אפילו קלופים לגמרי מותר". ומסיים "וכן עמא דבר".

והנה, לא הביא היתר של עירוב לחוד, אלא מבושל בתבשיל, או כבוש, כגון הבצל בתוך ההערינ"ג, אבל סתם עירוב לא התיר.

החזו"א [אוה"ר ר"ט] היקל כהבא"ח, ואף הוסיף מעורב בסלט. כלומר, יש לנו מקור להתיר מעורב. ובאמת, על ההיתר של מעורב ג"כ שייך סו"ד הבא"ח, דכן עמר דבר.

ולכא' יש להביא ראיה מדברי המ"ב להתיר מעורב, והוא מסי' שי"ט סק"א, דאיירי בענין אלו שמכונים בצלים בחומץ בשבת, ודן מצד בורר, וכ' דתע"ב למי שמכין מע"ש; הרי יש בצלים, שאינם מבושלים, ואינו משמע שזה כבוש, ולכן לכא' מבואר מכאן דמעורב מהני. והא דלא כ"כ בליקוטי הלכות, יש ליישב.

ואם צדקנו שיש ראיה מהמ"ב, יש כאן היתר יותר גדול ממש"כ, דכאן מבואר דאפ' אם אינו מעורב בעוד ירקות ועוד מאכלים, אלא מעורב בחומץ לחוד, ג"כ מהני להתירו. וכן היקל ר' אלישיב להתיר הבצלים אם מעורבים בשמן. וכ"ש כשהוא מעורב במיונז.

לפזר עליו מלח, התשובות והנהגות התיר אם יש יותר משיעור ביטול, והיינו כשתי אחוז, שהוא הרבה מלח. מאידך, הדברי יציב היקל, כי שום אינו 'ביצה' אלא ביצה מלוח, ובצל מלוח.

דברים האסורים משום סכנה

אפוי, דמשמע לי דלית להו האי קולא.
וע"ע בזה.

ובאמת, יש סיבה הרבה יותר פשוט
להתירם, והוא ע"פ המושג העתיק של
'פנים חדשות באו לכאן', דאין כאן שום
או בצל אלא יש כאן אבקה – ואה"נ
האבקה הוא מאה אחוז שום, מ"מ אינו
'שום' אלא אבקה של שום, ואין מקור
לאסרו בכה"ג.

וסברא זה מהני להתיר גם היכא
שאינו אבקה אלא 'גבישי שום', דגם בזה
י"ל פנים חדשות באו לכאן.

אמנם, היכא שהוא 'שביבים', אי"ז
פנים חדשות אלא חתיכות קטנות, ובזה
לכאן יש ראייה מתום' הנ"ל שזה נחשב
שום שיש בה משום לינה. וכדי להתיר
שביבים אלו צריכים לסמוך על סברתו
של ר' אלישיב שהוא מיושב [אע"פ
שעדיין ניכר צורתו, ומעמו טוב, או
סברת ר' משה שהוא באופן מסחרי.

וכן הוא לענין שום כתוש שמוכרים
קפואים, א"א לומר שזה פנים חדשות,
אלא שבאלו יש עוד רכיבים, וא"כ יש
להתיר מחמת כן.

[חילקנו בין אבקה וגבישים, ובין כתוש
וחתיכות, כדי ליישב מתום' הנ"ל, וגם
משום שהוא חילוק המתסבר, ולענין
ברכות נמי אמרי' חילוק בזה, ניכר
צורתו.]

יש אלו המוכרים 'טיפות שום' שהוא
נוזל של שום, ואומרים שיש הרבה
שימושים רפואיים לזה; וגם ע"ז י"ל פנים
חדשות באו לכאן, ומותר.

שם ומעם, אבל מונח זה ע"ג זה, מהכ"ת
יש להתיר. כלומר, בצל או ביצה בסלט,
הרי יש כאן איסור בורר להוציאו בשבת,
כי עכשיו הוא מעורב, אבל שכבות
בכריך אינו 'מעורב' ואינו 'בורר' אלא כל
שכבה ניכר וברור, ולכן א"א להחשיב
את זה כשני אלא כמכוסה.

אבקת שום ובצל, והמסתעף

מצוי לרוב אבקות שונות של בצל
ושום, שיש בהם מאה אחוז בצל או שום,
ויש עליהם השגחות טובות, ושמענו
עדויות נאמנות שאבקות אלו היו
נמצאים גם בבתייהם של ר' אלישיב
והגר"ח"ק והגר"חפ"ש. והשאלה, על מה
סמכו להקל, הא לכאן זה שום ובצל
שעבר עליהם לילה [וכמובן, לפי ר' משה
לק"מ].

המשנה הלכות [י"ב כ"ב] אכן החמיר
בזה, אבל מנהג העולם כולו הכריע
להקל, ועלינו רק לבאר מדוע.

הבאר משה [ג' קט"ז] כ' להתיר משום
שמעורב שם גם מקליפת השום וגם
מעיקרן. ולכאן זה ע"פ דברי הצי"א
שהבאנו דמהני להחזיר הקליפה, אמנם
פשטות הגמ' דבעינן 'שייר' ולא מהני
להסיר ולהחזיר.

והנה, יש שמועה בשם ר' אלישיב דכל
שהוא אפוי ומיושב, כיון שעבר תהליך
כבר נחשב שנוי קצת מהגמ', ומותר.
ועפ"ז, האבקה נעשה משום ובצל
מיושב, ועפ"ז מותר. הבד"ץ נוקטים
כדעה זה. וזה נראה בעיני כחידוש, דהרי
הבא"ח וכל האחרונים דנו מצד שנעשה
תבשיל ומעורב, ולא הקילו סתם כשהוא

דברים האסורים משום סכנה

חי בלי קליפתה אינו מקולף אלא פתוח או שבור.

מאיידך, הבית שלמה [קפ"ט] ס"ל להיפך, דרך בחיה יש האיסור לינה, אבל מבושל אין בה איסור לינה. ובאמת, דברי הבית שלה קשה, הא המרדכי דכ' דאולי אין לנו רוח רעה אצלנו קאי על הגמ' שהיו כותבים על קליפת הביצה, וממסוגיא מוכח דקאי על ביצה מבושלת, וא"כ ודאי במבושל יש בו משום לינה.

למעשה, בשאלה זה המנהג להחמיר בשניהם, אבל בעת הצורך יש לצרף שני השיטות [א.ה. ולכא' החזו"א הוא צירוף יותר חזק].

אבקת ביצה, המשנה הלכות [מ"ז ט"ז] צועק נגד זה, אמנם סברת 'פנים חדשות' שאמרנו למעלה שייך גם כאן. ועוד, באבקת ביצים אינו ראוי לאכילה כמות שהוא, משא"כ אבקת שום ובצל, וא"כ כ"ש שיש להקל כאן.

'קצף' הנעשה מהחלבון של הביצה לחד, ע"י טירוף, לכא' אין שם 'ביצה' עליה, ולכן אין בו חשש לינה, והוא פנים חדשות עם שם אחר.

ביצה מבושלת קלופה, עטוף, המונח בתוך הטשולנט, אם זה באמת אטום, יראתי להקל.

בצלים מטוגנים, בלי שום שמן או מלח, יש בהם משום לינה.

ביצה מבושלת מרוסקת, לסלט ביצים, בלי שמן או מלח או מיונז, יל"ע אם זה נקרא שם חדש ופנים חדשות או לא. מו"ר אמר שתולה כמה מרוסק, דאם הוא חתיכות קטנות, אסורה [כדמבואר בתוס']

והנה, בכל זה צריך ההכשר לוודא שלא עבר לינה לפני שנעשה אבקה או גבישים או שביבים, או חתיכות יבשות, דהא אם היה לינה, לא מהני להכשירו אם אח"כ נשנתה צורתו.

היביע אומר [ב' ז'] התיר אבקת שום כיון שאינו ראוי לאכילה. ועפ"י מציאות שיש לנו כעת, ה"ל להחמיר, אלא ע"כ כדברנו.

נמצא בחנויות חתיכות קטנות של בצל מטוגן, ובאלו אין חשש לינה כי יש להם צפוי, ומעורב עם עוד הרבה רכיבים שונים.

לינת ביצים

מעשה שהיה כמאפיה שהיה צריך כבוקר הרבה ביצים פתוחים, והיה לפנייהם ב' אפשרויות. האפשרות הראשון היה שגוי יגיע כבוקר ויכין ויפתח כל הביצים, אלא שלא יבדוק אותם לטיפת דם. ואפשרות השני הוא שיהודי יכין הביצים מבערב, ויבדוק לטיפת דם, ויפזר עליהם קצת סוכר כדי שלא יהיה בהם איסור לינה. והשאלה, מה עדיף טפי.

והנה, על כל הענין של לינה הבאנו הגאון הרב עקיבה יוסף שדייק מרש"י להקל בלינת ביצים. היביע אומר [ז' ח'] מביא סברות שונות להקל, כגון לומר שקילוף פירוש להפריד החלבון מהחלמון, אבל דוחה צדדים אלו.

יל"ע, בעיקר הענין של לינת ביצים, היכי דמי, האם מדובר בביצים חיים או מבושלים או שניהם.

באוח"ר בשם החזו"א מבואר דהמילה קלופה שייך רק על ביצה מבושלת, אבל

דברים האסורים משום סכנה

דבר שאינו רואה מחמת מראית העין, וא"כ נראה שודאי יתנו לגוי להכין הביצים בבוקר, ושלא יעשו מבערב ע"י ישראל, ולהתיר ע"י פיזור סוכר.

משחו הרבה החלות עם ביצה טרופה בכוס שנשאר כך כל הלילה; החזו"א ס"ל דביצה חיה לא שייך בה קלופה, ולכן אין בה לינה; רש"י השמיט ביצים; המרדכי כ' נשתנה, והשו"ע והנו"כ לא הביאו כל הענין; פתחו הביצה לאחר צה"כ, ולכן לא היה כל הלילה, וגם סברא הבאה, ולכן יש להקל, אפ' לשלוח כמשלוח מנות לחבירו [מעשה שהיה]. ועוד, אולי אינו נחשב כבעין אלא כחזותא בעלמא.

וע' כה"ח [סקצ"ג] בענין בימה שלנה, ואח"כ שינה שמו, דמצדד להקל, ולא הבנתי דבריו, וצ"ע.

הנה, אולי י"ל סברא חדשה להתיר לינת כל ביצים שלנו בלינה, דאולי כל האיסור לינה הוא על ביצה שבזמן הגמ', והיינו ביצה שהיה לה אב ואם, ובכח יכול לגדול להיות אפרוח ותרנגול, אבל ביצים שלנו שהם 'ספנא דארעא', אין להם הכח להיות תרנגול, וא"כ זה שנוי משמעותי ממה שדיבר הגמ', וכבר הורו לנו רבותנו דעל שנוי קטן יש להקל, וכ"ש שנוי גדול כזה. וע"ע בזה.

משקין מזוגין

בגמ' נדה שם, א' מהדברים שמוזהיר עליהם רשב"י הוא השותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה. והגמ' מפרש דהיינו רק כשלנו בכלי מתכות או כלי נתר. הערוה"ש כ' להדיא דחרם אין לו חשש זה. ולכאז', ה"ה זכוכית או פלסטיק, נמי אין בהם משום חשש זה.

שם, אבל אם הוא ממרח, מותר, דזה נקרא שנוי.

וביצה שבישלו במיקרוגל בלי שום תוספות, וחביתה שהכינו בלי שום תוספות, ס"ל למו"ר שזה השתנה, ואין בו לינה, דא"א לומר ע"ז שהוא 'קלופה'. [א.ה. בעיני זה חידוש].

המנח"י [ט' כ"ח] כ' דהמדקדקים נוהגים להכין הסלט ביצים בשבת בבוקר, ולא מע"ש, כדי שלא יהיה חשש לינה, ואע"פ שיש בו מלח ובצל ושמן ומיונז, הא אינו מבושל, והבא"ח לא התיר מעורב אלא מבושל או כבוש. ואע"פ שמעיקר הדין מעורב שרי, מ"מ המדקדקים מחמירים בזה.

למעשה, הרי מדיני לינה שרי כשמעורב, וא"כ לכאז' יותר טוב לוודא שאינו נכנס לשאלות של בורר טוחן [על הבצלים] ולישה. ועוד, כל הענין של לינת ביצים יש רש"י שמשמיטו, ואם הוא מרוסק אמרנו שהוא פנים חדשות, וחבית שלמה היקל במבושל, והשו"ע והנו"כ השמיטו כל הענין לגמרי, ולכן לכאז' ודאי יש להכין מבעו"י [כמובן, למי שאין לו מנהג דלא כזה].

נחזור לענין מאפיה הנ"ל בתחילת הנושא. אע"פ שיש הרבה צירופים להקל על לינת ביצים, אינו לכתחילה לעשות כן, כי אינו באמת מעורב בסוכר אלא קצת מפוזר עליו מלמעלה, ועוד, כל הצירופים בנידו"ד אינם ברורים. ומצד שני, החיוב לבדוק לטיפת דם בביצים שלנו אינו חיוב, אלא הנהגה שהרבה עושים, והדם אינו אסור אלא משום מראית העין, ואין חיוב לבדוק למצוא

דברים האסורים משום סכנה

בארוכה בס"ד בהל' טבילת כלים שאין אלומיניום נחשב מתכת, ולכן אינו חייב טבילה מה"ת, וה"ה לענייננו, אינו מתכת, ולכן אין לחוש. וע"ע שבה"ל נח' כ"ז דכ' סברא אחרת ומחודשת לחלק בין פחיות שלנו למתכת שלהם שזה נחשב שנוי כל דהו; ואינני יודע מדוע לא כ' כדברינו.

תה וקפה, היביע אומר כ' דאי"ז נקרא מזוג, אלא מים עם תבלין בעלמא.

הגר"ז, כשמביא הלכה זה שמשקים מזוגים שעברו עליהם הלילה אסור, כ' בסוגריים, דאין צ"ל דמים גופן יש בהם משום רוח רעה. הדרב"ת [ע"ט] מביא דברי הגר"ז בסתמא, וע' תהל"ד ודברי יציב.

והנה, ידוע שכל מה שכ' הגר"ז בסוגריים היינו משום שזה חידוש, ולא אמר כן בוודאות אלא בתורת ספק. אמנם, בנידו"ד א"א לומר הכי, דהרי כ' זאין צ"ל, כלומר, ס"ל דזה דבר פשוט ביותר, וליכא להסתפק בדבר כלל. ועוד, הכלל של הסוגריים שייך היכא שהיה הוספה בסוף הסעי', והיה יכול לכתוב כן בלי סוגריים, אבל כשהוא באמצע הסעי', הסוגריים הוא רק כדי שלא להפריע למריצות הדברים, ואין בזה משום שרפוי בידו. ולכן, הגר"ז ודאי אחז כן בתורת ודאי.

ועפ"י דברי הגר"ז הללו, מיחם של מתכת שיש בתוכו מים במשך כל הלילה, יש בו משום רוח רעה, והח"ח כבר כ' דכסוי לא מהני לזה. והנה, היכא שהוא מיחם המחובר לקרקע, לכאוי י"ל דאי"ז לשם שם כלי, אלא דומה למשקה

והנה, כי היכי דלינת לילה לענין בצל ביצה ושום היה כל הלילה מתחילתה ועד סופה, לכאוי ה"ה בזה, אין להחמיר אלא כשהיה כל הלילה כולה.

הנה, השו"ע והנו"כ השמיטו הלכה זה, אבל כל אלו שהביאו הא דבצל ושום וביצה, הביאו גם הלכה זה, ולכן נראה דיש להתייחס לזה כמו שהתייחסנו להנ"ל.

הליקוטי הלכות כ' דכי היכי שכסוי לא מהני לענין ביצה ובצל ושום, ה"ה דלא מהני כאן.

כוס כסף, כגון המשאיר כוסו של אליהו, כ' הדברי יציב [ל"ב] שכסף הוא מתכת, ולכן יש בה משום רוח רעה.

יל"ע, באיזה משקין שייך חשש הזה; כלומר, מה נחשב מזוג. והנה, יין שלנו אינו מזוג כי לא הוסיפו שום דבר. במיץ ענבים, תירוש, לפעמים הוא מזוג, ולכן לכאוי יש לחשוש לרוח רעה אם נתקיימו שאר התנאים.

הנה, לפעמים המציאות הוא שחברות משקאות מייצרים תרכיז סירופ של המשקה שלהם, ומייבאים את זה לכל העולם, ובכל מדינה ומדינה מוסיפים מים, ומוכרים אותו מזוג. ושמענו דכן הוא המציאות לענין קולה ושאר משקאות כאלו. ואם לזאת, לכאוי זה משקה מזוג, וכשקונה אותו בפחית, הרי הוא בכלי מתכות, ויש לחוש להנ"ל.

ויל"ע אם ההיתר של ר' משה לענין ביצים ובצלים שייך גם כאן, וע"ע בזה.

ובאמת, פחיות האלו אינם עשויים ממתכת, אלא מאלומיניום, וכבר ביארנו

דברים האסורים משום סכנה

"ושמעתי בשם חכמי צרפת ופרובינציא שהנוטל צפרניו כסדר קשה לעניות ולשכחה ולקבור בנים אלא יטלם כסדר שאמרנו" עכ"ל. ואני לא ידעתי מדוע הביא חומר דברים אלו, ואילו דברי רשב"י מהגמ' אינו מזכיר, וצ"ע.

הזהירות שלא יפלו ע"ג קרקע הוא שמא ידרוך עליהם אשה מעוברת, ויש סכנה שמא חלילה תפיל וולדה. המ"ב שם סק"ו מביא הלכה זו לדינא. ובשם החזו"א אומרים שיש לזהר בזה אע"פ שאין אנו רואים בחוש שאשה מפלת לאחר דריכה על ציפורן, כי אי"ז אלא הסתר פנים. וכן החמיר ר' אלישיב למעשה.

הגמ' הביא הסכנה רק לאשה הדורס עליה, ואילו בזהר פר' ויקהל מבואר דיש סכנה גם עבור זה שזורק.

הגמ' מו"ק י"ח מבואר שר' יוחנן זרק ציפורניו בביהמ"ד, כי נשי בביהמ"ד לא שכיחי; ואי"ז דלא כהזהר שהבאנו, דאולי הזהר ס"ל דיש סכנה להזורק במקום שאשה יכולה לבא לדרום עליה.

ע"פ גמ' זה, מותר לזרוק ציפורניו במקווה של גברים, כי נשים לא שכיחי שמה.

המ"ב שם מביא הפרישה שאם נפלו, יזיזם ע"י שיכבד אותם, ושוב ליכא סכנה, והא"ר ס"ל דאי"ז אלא כשכיבדן מחוץ לחדר. הפר"ח כ' דאם זרק על דעת לכבדן למק"א, לא מהני, כי הכל נחשב כמקומן.

יש להסתפק, האם יש סכנה לאשה מצפורני גויים. וע"ע בזה.

בצינורות, שאין בזה משום רוח רעה הזה, וכ"כ באמת בציץ אליעזר [כ"ב מ' ג], ואין לדון אלא במיחם שאינו מחובר לקרקע.

ויש מי שכ' דכל שהוא מבושל, זה נקרא שנוי קצת [כי שם חמין עליה]. ויל"ע, האם כוונתו למבושלים, או"ד רק בשעה שהוא מבשל.

עכ"פ, חסידי חב"ד יש להם להחמיר במיחם הנ"ל, אבל שאר אנשים לכאו' אי"צ לחשוש להכי.

הלן בבית הקברות

עוד שם ברשימת רשב"י הוא הלן בבית הקברות. ומפרש הגמ' "כדי שתשרה עליו רוח טומאה זימנין דמסכנין ליה".

הגר"ז [שמירת הגוף והנפש סק"ו] משמיט פירושא דגמ', וכל הלן בבית הקברות הוא סכנה, ומשמע אפ' אינו 'כדי' שתשרה עליו וכו'. ואינני יודע מדוע השמיט גמ' מפורשת.

לפי הנמצא אצלנו בגמ', אלו הישנים במערת המכפלה או מירון, אינם עושים כן כדי שתשרה עליהם רוח רעה, אלא עושים כן לחסוך כסף של שכר דירה, או שאר סיבה בעלמא, אבל אינו למטרת רוח רעה, ולכן שרי.

הנוטל צפרניו וזורקן לרה"ר

א' מהדברים שמוזהר עליהם רשב"י, הוא הנוטל ציפורניו וזורקן לרשה"ר. סדר נטילת ציפורניים נמצאים בשו"ע או"ח סי' ר"ם, ובדרכ"מ או"ח סי' רמ"א, ושם כ' שהטעם לזה הוא קשיא בלא תירון, ומציין למי שהביא טעם ע"פ הקבלה. וכ'

דברים האסורים משום סכנה

בליל ר"ח, כלומר ליל שישי ר"ח, הא"א מיקל כי אין מקדשין חודש בלילה, אבל סתימת מ"ב אינו כן.

החומר לדרום על ציפורניים, ובפרט ציפורני אשה נדה, עמש"כ בס"ד ביו"ד סי' קצ"ח סעי' י"ח.

המקיצ דם ומשמש מיטתו

ענין זה הוא הענין האחרון בהאי מימרא של רשב"י. ולפני מימרא זה יש עוד ברייתא של דברים שהעושה אותם הקב"ה שונאו, והכל בו מצרף ב' המימרות יחד, כגון הנכנס לביתו פתאום, ומוסיף הכל בו הנושף על הנר לכבותו.

הענין של הקדת דם ותשמיש המטה, מובא בשו"ע בס' ר"מ סעי' ט"ו. כלומר, זה הענין היחיד של האי מימרא המובא בשו"ע. הסידור יעב"ץ כ' דלא ישמש יום או יומיים אחר הקזת דם.

לכא' הענין כאן אינו רק ענין של בריאות אלא גם ענין של רוח רעה.

ולענין התרמת דם, ע' ר' משה נאו"ח א' ק"ג שכתב דאינו נחשב כחובל בעצמו, הואיל ובזמן הגמ' היה תועלת חיובית לעשות כן, ולכן מתיר לעשות כן כדי להרוויח כסף.

הצי"א [י"ב מ"ו] כ' דהתרמת דם מחליש כמו הקזה, ולכן אין לשמש אחריתו. ומדבריו מבואר שאינו משום רוח רעה, אלא מטעמי חולשה ובריאות בעלמא. והחמיר אף בבדיקת דם. וע' נשמת אברהם בשם הגרש"ז. ואולי יש לחלק בכמות הדם שלקחו, כלומר כמה כלים.

הבא"ח [לך לך י"ד] יזהר כשנוטל ציפורניו שלא יפלו על גבי בגד או על גבי נעל. כגון, שלא לגזור ציפורני קטן על מגבת.

יש נוהגים, לאחר שקוצץ ציפורניים, דיש לקצוץ דבר אחר אחריו. ויש נוהגים לקצוץ ג"פ. והגמ' שם בהו"א ס"ל דאם קצץ דבר אחר שוב ליכא סכנה, אבל מסק' הגמ' שיש סכנה בכל גווניו, ולכן, צ"ע הערוה"ש שהביא ההו"א של הגמ', ולא המסק'. וצ"ע.

עוד בגמ' שם, ת"ר ג' דברים נאמרו בצפרנים שורפן חסיד קוברן צדיק זורקן רשע.

לכא', הא דשריפה עדיפי מקבורה, לכא' היינו משום דבזה מכלה אותו מן העולם. להוריד הציפורניים לאסלה, לכה"פ הוא כקבורה, ואולי אפ' כשריפה.

ר' אלישיב נהג לשורפן בכיריים של גז. החזו"א שמר ציפורניו עד ביעור חמין, אבל לכא' אין לשאר אנשים לנהוג כן, שמא יאבדו ויפלו, ויצא שכרו בהפסדו.

הא"א בוטשאטש חידש דשיוף ציפורניים אינו נחשב נטילה. נשיכת ציפורניים, מבואר מהאי גמ' של ר' יוחנן שזה נחשב נטילה.

המ"ב שם סק"ו כ' "יש מקומות שאין מגלחין ואין נוטלין צפורנים בר"ח אפילו חל ביום עש"ק כי כן צוה ר"י חסיד" עכ"ל. ואם ר"ח הוא יום ה' וגם יום ו', י"א דבזה עדיף לקצוץ ביום ו' מלקצוץ ביום ד'. וע' מ"ב בס' תצ"ג סק"ה, ור' משה נאו"ח ו' ל"ו.

דברים האסורים משום סכנה

מעומד שימש מטתו מעומד חמשה קרובים למיתה יותר מן החיים אכל ועמד מיד קודם ששהה מעט [רש"י ד"ה אכל] שתה ועמד הקיז דם ועמד ישן ועמד שימש מטתו ועמד ששה העושה אותן מיד מת הבא בדרך ונתייגע הקיז דם ונכנס לבית המרחץ ושתה ונשתכר וישן על גבי קרקע ושימש מטתו, ודווקא שעשאן כולן כסידרן ואפילו שלא כסדרן נחלש ואם אדם כחוש הוא בתלתא מינייהו מית כשעשאן כסדרן עכ"ל.

הא דהביא אכל מעומד או שתה מעומד מתישין גופו של אדם, ע' מ"ב הל' הבדלה סי' רצ"ו סק"ו כ' שישתה במיושב דאין שותין מעומד לכתחילה.

שתייה מעומד, הא דעושים כן בחופה, אולי כוס של ברכה שאני [ממ"ב מבואר דלא כזה] או שזה כטעימה בעלמא. ביי"ש, י"א שרפים עומדים'.

יל"ע, התורם דם, אבל באותו זמן מקבל דם של אחר, האם גם בזה אין לשמש. ואולי תולה אם הוא משום רוח רעה או משום חולשת. וע"ע בזה.

יל"ע, האם הוא ענין דווקא לאיש, או"ד ה"ה לאשה. הגמ' משמע שניהם, וע"ע בזה.

לכאן, כל הענין הוא הוצאת דם מהווריד, אבל סתם מכה, או דימום, אין בו חשש סכנה או רוח רעה הוזה. והמחמיר להביא ראיה.

ע' שו"ע סי' ד' דיש רוח רעה אחר הקזה, ויש ליטול ידים, ואי"ז דווקא קשור אל ענייננו.

הערה"ש כאן [סקט"ו] כ' "איתא בגיטין [ע' א] ג' דברים מכחישים כחו של אדם ואלו הן פחד דרך ועון וכו' ג' דברים מתישין גופו של אדם אכל מעומד שתה

צוואת רבינו יהודה החסיד

צוואת ר"י החסיד

- א. אין לקבור שני מתים זה אצל זה שהיו שונאים בחייהם, כי אין להם מנוחה יחד.
- ב. אין לחצוב קבר ולהניח פתוח אם אין נותנים בו המת מבעוד יום, ואם יניחנו פתוח עד הבקר בימים מועטים [עד ט"ז יום] ימות אחד מבני העיר.
- ג. אין להשים ארון של מת על ארון אחר שיש בו מת כבר, ואם נעשה בוודאי שימות אחד מבני העיר בתוך תשעה ימים.
- ד. לא ינשק [ס"א לא יאחוז] אחד מבניו כשהוא מת, כי לא ישאר לו אפילו אחד.
- ה. כשקוברין אשה שהיתה אוכלת ילדים בחייה, אם רואים פיה פתוח בידוע שתעשה כן לאחר מותה שנה אחת, ויש למלאות פיה בעפר ולא תזיק עוד.
- ו. כשמטהרין את המת אין מהפכין את הדף שטהרו עליו כי סכנה יש בדבר שמא ימות אחד בתוך שלשה ימים, [באותן ישובים שאין שם בית הקברות יזהרו שלא יהפכו הדף (אשר טהרו) ג' ימים, שאם ח"ו יהפכו אותו הדף תוך ג' ימים גדול שבעיר ימות באותה שנה].
- ז. צריך ליראות [כשמניח את המת בקבר] שלא יקפוץ המת אצבעות ידיו.
- ח. כשנושאים המת מן הבית יש ליוהר שלא יצא אדם ראשון [כשמוציאים המת מן הבית יש להזהר שלא יצא אדם תחילה לפני המטה כי סכנה גדולה יש בדבר].
- ט. הרוחות של מתים משוטטות בעולם לשמוע מה גזירה יצאה לעולם, ולפעמים אומרים לחיים לבוא עמם, אם מתרצים אז הוא, או אחד מזרעו ימות, אלא יש לאמר להם בעבור הקדוש ברוך הוא איני רוצה לבוא עמכם ולא עם מתים אחרים, ולמחר ילך על קברו וישביעו כמו כן בעבור הקדוש ברוך הוא החפץ בחיים שלא תבוא עוד אחרי ולא אחר זרעי ולא אחר שום בר ישראל או בת ישראל לא אתם ולא שלוחכם, כי חפצי בעוה"ז ולא באותו העולם, כן יאמרו ג' פעמים בלא מנעלים, וי"א ג' ימים ויצום אותו היום.
- י. לאחר שטהרו את המת לא יניחו המת באותו המקום שטהרוהו, אלא ישכיבוהו כנגד פתח הבית לפניו מן הבית.

צוואת רבינו יהודה החסיד

יא. ואם יש קברות בעיר לא יעברו המת לעיר אחרת לקבור, כי המתים ששוכבים שם כועסים, כי היא בזיון להם.
יב. לא ילך אדם על קבר אחד שני פעמים ביום אחד, אלא יבקש כל רצונו ולא ישוב עד למחר.

יג. אין לקבל שום דבר מן המת בחלום, ואין לנדור לו שום דבר.
יד. אדם שהיה חולה וה"ה אשה אם אומרים לאדם לקבל זה הילד שיש פה או קבל דבר אחר, והוא רואה שאין שם שום דבר, אין לומר לו תן לי ברצון כי הוא עצמו ימות, אלא יאמר איני יכול [איש או אשה שהם חולין אם יאמרו לאדם כשהם ישנים קבל זה הילד מידי או זה הדבר שיש בכאן, והאדם רואה שאין שם כלום, אין לומר אקח כי סכנה לו לאדם אלא יאמר איני רוצה].

טו. כל הבוכה על מת יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה, ג' ימים לבכי, ז' ימים להספד, ל' ימים לגיהוץ ולתספורת, מכאן ואילך אומר הקדוש ברוך הוא אין אתה רחמני יותר ממני.

טז. לא יבנה אדם בית של אבנים אלא יקנה, ואם בנה לא ידור בו ימים, כי הוא או בניו ימותו, אלא ימכרנו, ושל עץ ספק.

יז. לא יבנה אדם בית על קרקע שלא עמד בו בנין מעולם, ואם הוא אינו רוצה להניחו פנוי אז לא ישב בו שנה תמימה [לא ידור אדם בבית שנבנה על קרקע שלא עמד שם בנין מעולם אם לא שידורו בו בני אדם שנה ראשונה]. [א.ה. יש עצות וקולות שונות בזה].

יח. לא יעשה אדם מרחץ בתוך ביתו, ואם יעשה הבית יחרב, אא"כ עושה לרחוץ רבים בו.

יט. לא יעשה אדם ביתו גבוה מבית הכנסת.

כ. לא יסתום אדם חלון או פתח לגמרי שלא יזיקו השדים, כי דרכן לצאת בו, אלא ינקוב בו נקב.

כא. לא יבנה אדם ביתו ולשנות בית מדרשו כי הוא קודש לה'.

כב. לא ישא אדם בת אחיו או בת אחותו.

כג. לא ישא אדם אשה ששמה כשם אמו, או שמו כשם חמיו, ואם נשאה ישנה שם האחד אולי יש תקוה.

כד. שני בני אדם ששמותיהם שווים לא יזדווגו יחד בילדיהם, (ס"א לא יעשו נשואין לשני ילדיהם יחד), וזה ספק או לזרעו או לכל אדם [כמדומה לכל העולם ויש להזהר].

כה. ולא ישאו שני אחים לשתי אחיות.

כו. ולא ישא אדם שתי אחיות זו אחר זו, (ודוקא לזרעו, כך מצאתי, ומסתמא ב' אחים לב' אחיות ג"כ לזרעו).

כז. לא ישאו שני אחים אשה ובתה, ולא ינשאו ב' אחיות לאב ובנו.

כח. לא יתחתן אדם שני פעמים עם חבירו בן ובת בת ובן.

צוואת רבינו יהודה החסיד

כט. לא ישאו שני חורגין (שקוראים שטיף קינדרער) זה את זה, לא בת האשה לבנו של אישה או להיפך.
ל. לא יעשו נשואים לשני ילדים יחד כי לא יצליחו [לא יעשה אדם נשואי ילדיו יחד ביום אחד (גליון)], ולאומות לא יעשה שני פרשים ביום אחד].
לא. שני חופות בשבת אחד אחד מהם יעני או ילך לגולה או ימות [שני חתנים בביהכנ"ס אחד לא יצליחו, וחופת שתי אחיות בשבת אחת אחד מהם יעני או ילך בגולה או ימות].
לב. שלא יצוד צבי לחופה, כי צבי לחופה צרה יגיד.
לג. אחים נשואים [יחד] לא ידורו בעיר אחד, וסימן לדבר כי ישבו אחים אחים יחדיו וגו' (ע' סי' תע"ז).
לד. שלשה בעלי בתים לא ידורו בבית אחד כי אחד מהם יעני או ימות, כל שכן ארבעה או חמשה.
לה. לא יעשה לחבירו סנדק לשני בניו אלא אם כן מת אחד.
לו. לא יניח אדם מלזקוק עם אשתו לילה שטבלה בו.
לז. האומר דרך שחוק [או דרך עזות] או [דרך] גיזום [או דרך לצנות או בכעסו] לעשות כך וכך אפילו אמר פעם אחת צריך שיעשה כן קודם מותו.
לח. לא ילך אדם מביתו לדרך ויחזור לביתו אם שכח איזה דבר רק יעמוד לפני הבית לישאול מה שצריך.
לט. לא ימשח אדם מנעליו ביום שדעתו לילך לדרך. [א.ה. כשהוא כבר בדרך, כגון בשדה תעופה, יש מקילין. רק למשוח אסור, אבל לנקות שרי. נסיעה ברכב, יש מקילין לגמרי].
מ. לא ישב על עגלה שעומדת בספינה, וכן לא ירכב על סוס כשהוא עומד בתוך הספינה, וי"א אף על דף שבולט מהספינה לא ישב.
מא. לא ישחט אדם אווזים בשבט, ויש משפחה שמונעים זה בטבת, והעיקר הוא בשבט.
מב. אווזא או תרנגול או כל דבר חי הכופה קערה או כלי אחר יש לשחוט אותה מיד.
מג. פרה אשר תלד שני עגלים יחד או כל דבר שאינו רגיל להיות כגון תרנגולת שתלד ב' ביצים ביום אחד צריך לשחטן מיד.
מד. וכן אילן העושה פירות ב' פעמים בשנה יש לקצצו מיד ואין להניחו כלל.
מה. אילן העושה פירות אין לקצץ אותו.
מו. לא יעשה מתבואת זרעו אוצר בחפירות קרקע על היוקר כי יפסיד [אין להניח או להטמין אוצר בחפירת קרקע על היוקר].

צוואת רבינו יהודה החסיד

מז. לא יכתוב אדם על ספר, שלי הוא, אלא יכתוב עליו שמו בלי שלי הוא.
מח. לא יגלח אדם הראש ולא הזקן בראש חודש, וכן לא יטול הצפרניים בראש חודש.
מט. לא יתוין אדם תנור וכריים שאופים בו להשתמש באותו מקום אלא יניח אותו לתקן שנית כי סכנה גדולה כל עושה אלה.
נ. תרנגולת שקראה כמו תרנגול ישחטנה מיד, וכן כל דבר שינוי יסירנו מן הבית.
נא. לא יקרא איש מזרעו את בנו יהודה ולא שמואל, לא ידור רב בהידלבורג כי לא יארך ימים, לא ידור כהן בריגנשבורג, ולא אלעזר, לא ידור איש באויגשבורג [לא ידורו איש ואשה (באויגשבורג) בעסטרייך אלא א"כ ילכו מן המלכות בכל שנה חודש], אשה מזרעו שילדה לא תאכל פעם ראשונה תרנגולת.
נב. לא יגדל אדם עגלים הנולדים מבהמותיו.
נג. לא יושב אדם תרנגולת על בצים לגדל אפרוחים [לא יושב שום אדם מזרעו תרנגולת על בצים להוציא אפרוחים ואם מעצמה לא יניחו לישוב].
נד. לא יגדל אדם בלורית.
נה. אשה שהתחילה להנק את בנה תתחיל להניקו בדדה של שמאל.
נו. איש מארץ שוואבין לא יגדל נערים שיזכו לישיבה.

הרחבת העניין

החידושי הרי"ם בשם הקאצק"ע אמר 'חבל' שר"י החסיד לא הכנים העשרת הדברות לתוך צוואתו, דבזה אנשים ישמרם יותר טוב. כלומר, רמז בדבריו החרפים מידת ההתייחסות לדברי ר"י החסיד. ויתבאר בס"ד.

רבינו יהודה החסיד חי בזמן הבעלי תוספות, ומובא בתוס' בכמה מקומות בש"ס, כגון ב"מ דף ה'. בנו ר' שמואל מובא בתוס' יבמות ס"א, וכ"ה ברשב"ם פסחים ק"ט.

רבו היה ר"י הזקן [א.ה. וראיתי י"א שרבו היה אביו, רבינו שמואל החסיד], ותלמידיו היו הרוקח, האור זרוע, הספר

התרומה, הסמ"ג, ועוד. הדברי חיים [אה"ע ח'] הביא כ"ז, והשמיט הרוקח, וצ"ע.

אמרו עליו, שאילו היה חי בתקופת הגאונים, היה נחשב כגאון, ואילו היה חי בתקופת האמוראים, היה נחשב באמורא, ואם היה בתקופת התנאים, היה תנא, ובנביאים היה נחשב כנביא.

השו"ע באו"ח סי' שפ"ו עוסק במי שאכילה הוא צער לו, כי רגיל כ"כ להתענות, שהתענית בשבת הוא קיום עונג שבת, "וכן אמרו שכך היה עושה הר"י החסיד ז"ל".

המנורה הטהורה כ' דמימיו של ר"י החסיד לא היה גדול כמותו. בשעת

צוואת רבינו יהודה החסיד

בסי' י"א כ' דזה כלל על כל הצוואה ולא רק על צווי זה.

בצוואה מ"ה אילן העושה פירות אין לקצץ אותו. הגר"א מבעלזא אמר שאפ' אם ע"פ הלכה היה יכול להתיר, מ"מ היה מפחד להתיר מחמת ר"י החסיד. המנחת אלעזר [ג' נ"ג] ג"כ כ' שמדינא יש קולות, אלא שמפחד להקל, ויש סכנה גם להמורה להקל בזה. ושמענו, שיש ביהכנ"ס בפלאטבוש שיש להם אילן בתוך הביהמ"ד כי לא רצו לקצוץ אותה כדי לבנות, אלא השאירו אותה במקומה, ובנו סביבה.

הגמ' סוכה כ"ט. אי' על ד' דברים המאורות לוקין, וא' מהם הוא על קוצצי אילנות טובות. [בזמן שלמדנו את זה היה לקוי חמה בארה"ב.] הט"ז כאן סק"ז כ' "עוד אחר מצינו שאסרו חז"ל מפני הסכנה שלא לקוץ אילן העושה פירות דאיתא בפרק החובל דף צ"א אמר רב האי דיקלא דטעון קבא אסור למקצציה ואמר רב חנינא לא שכיב שכבת ברי אלא דקץ תאנה בלא זימנא".

וביאר היעב"ץ, דיש איסור מה"ת של כל תשחית שלא לקצוץ אילן העושה פרי, אבל יש היתירים להאי איסור, וכמו שיתבארו בס"ד; ומלבד האיסור שבו, יש גם ענין של סכנה, ומחמת כן נפטר בנו של רב חנינא, ומחמת כן מזהיר ר"י החסיד.

מצד ההלכה, יש היתר כשיכול להרוויח יותר מקציצתו, אבל עדיין יש ענין הסכנה. י"א, דלצורך מצוה אין איסור ואין סכנה. הביהמ"ד בפלאטבוש לא ס"ל כן.

פטירתו, העומדים סביבו ראהובתעפר צורת האותיות 'חסיד'.

ר"י החסיד כ' צוואה, ויש מהדורות שונות, יש עם נ"ו צוויים, ויש עם פ', ותלוי איך מחלקין הדברים, אבל [כמעט] אין הבדלים בין זה לזה.

מהפירושים המפורסמים על הצוואה הוא ה'שבעים תמרים'. אומרים בשם הגר"ז, שאילו היה כותב פירוש על הצוואה, יהיה יותר ארוך מספר השל"ה הקדוש.

הפלא יועץ בערך צוואה כ' דראוי לכל אדם לחוש לצוואה הזוה, ומי שיודע ממנו ואינו נזהר, מתחייב בנפשו, ושומר נפשו ירחק, וכו' וכו'.

לפני כמאתיים שנה, באיזמיר, היה מגיפה, ואמר הגר"ח פלאג'י שזה משום שלא נזהרו על צוואה הזוה.

יש שהק', היאך חידש ר"י החסיד דברים אלו, הרי אינם נמצאים בגמ', ולמקצתם יש גמ' להתיר, ומהכ"ת לחדש סכנות ואיסורים שלא ראינו עד כה. וע' בספר שם אריה [כ"ז] דמאריך בנושא זה, וכ' דאלו הנמצאים בגמ' הם איסורים, ואילו אלו הם בגדר עצה טובה להימנע מסכנה. הא"א בוטשאטש כ' דנשתנה הטבע, וסכנות אלו נתחדשו אחרי הגמ'. נא.ה. על הנחת הקושיא יל"ע, וכי אין דברים שאין נמצאין בהתלמוד, הא הירושלמי והזוהר מלאים בדברים כאלו. וע"ע בזה.

בצוואה מ"ט לא יתוץ אדם תנור וכיריים וכו', 'כי סכנה גדולה כל עושה אלה'. ובספר בן פורת יוסף להגר"י אנגל

צוואת רבינו יהודה החסיד

מעשה שהיה [ובכך נבחר הענין] א' היה לו פרדס גדול בגודל של י"ג דונם, שנטע בו אילנות של אתרוגים, והאילנות לא הצליחו שנה אחרי שנה, וגדלו רק אתרוגים באיכות נמוכה מאוד, ואחרי בירור מקיף נתברר שהעפר אינו טוב כי הוא על שכבה עמוקה של סלע, שהיה יכול לחפור אותו סלע ולמכור אותו ביוקר, כשיש למטבחים וכדו'. והשאלה, האם מותר לו לעקור אלפי אילנות עושה אתרוגים, כדי להרוויח ממה שיש מתחתיהם.

הרמב"ם [מלכים ו' ח'] כ' "אין קוצצין אילני מאכל שחזין למדינה ואין מונעין מהם אמת המים כדי שייבשו, שנאמר לא תשחית את עצה, וכל הקוצץ לוקה, ולא במצור בלבד אלא בכל מקום כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה, אבל קוצצין אותו אם היה מזיק אילנות אחרים, או מפני שמזיק בשדה אחרים, או מפני שדמיו יקרים, לא אסרה תורה אלא דרך השחתה", עכ"ל.

הרא"ש בב"ק הוסיף דלא רק אם דמיו יקרים, אלא ה"ה אם צריך למקומו. כלומר, אי"צ שיהיה ריווח מיניה וביה, כדי שלא מוגדר כמעשה השחתה, אלא אפ' יש ריווח במק"א, נמי דינא הכי. עפ"י, ה"ט"ז מיקל אם צריך לבנות שם בית.

ועפ"י, בנידו"ד, כיון שהוא צריך למקומו, דהיינו האדמה שמתחת לאילן, ע"פ הרמב"ם אין כאן איסור בל תשחית.

החת"ס [ק"ב] מובא בפ"ת כאן כ' דהיתר של הרמב"ם אינו אלא כשאי אפשר בענין אחר, אבל כשיכול בע"א,

המשנה בתמיד מבואר שהיו קוצצין ענפי תאנה למזבח. ומכאן יש להוכיח א' מב' דברים. או שאין איסור ואין סכנה לדבר מצוה, א"נ יש להוכיח שכל הענין הוא רק כשקוצץ כל האילן, אבל ענפיו לבד לית לן בה, וכ"כ המל"מ נ' ח'. והא מיהא מוכח, שענפים, לצורך מצוה, ממנ"פ מותר.

בכל מקרה שקוצץ אילן פרי, עדיף לעשות ע"י גוי, והלוואי שימכור האילן להגוי, והגוי יקצוץ את שלו.

כ' היעב"ץ, קציצת האילן היינו שממיתו, אבל עם עוקרו עם שרשיו ועפרו [כדי שיכול להתקיים כך] ונטעו במק"א, לית לן בה. וע' שבות יעקב וחת"ס.

כשאילן פרי מזיק לאחרים או לבית, ימכור האילן להגוי והגוי יקצוץ את שלו.

הבאר משה כ' דאם האילן מוגדל פירות מתולעים, ואנשים נכשלים בזה, יקצוץ האילן ע"י גוי.

אילן סרק שאינו עשה פרי, מותר לקצוץ.

אילן המגדל פירות של ערלה, ג"ז נחשב עץ עושה פרי.

האיסור והסכנה הוא לקצוץ אילן אפ' אינו שלו.

עציץ נקוב, לכאז' נכלל בכלל אילן. ויש לדון בעציץ שאינו נקוב.

אם אינו אילן אלא שיח, אין איסור ואין סכנה. והנ"מ כשהוא ודאי 'פרי האדמה', אבל אם מברכים האדמה רק מחמת ספק, יש להחמיר.

צוואת רבינו יהודה החסיד

ומוכיח כן מהרמב"ם שהבאנו למעלה,
דאפ' למנוע מים אסור, כ"ש לשלוח גוי
לקצצו. ובאמת, זה טענה כ"כ חזקה על
רש"ק, וע"כ הגרש"ק לא מדיני בל
תשחית קאמר, אלא מדיני סכנה, דהיכא
דמדינא שרי, אבל חושש משום סכנה,
אם עושה ע"י גוי, אין לחוש. כך נראה
לפרש דברי הגרש"ק.

עכ"פ, בנידו"ד מדינא שרי, וכמו
שנתבאר, ואם חושש משום סכנה, יש
להקל לעשות ע"י גוי. וכ"ש דמותר אם
ימכור האילנות לגוי לפני שקוצצם.

במעשה שהיה, כבר שכקם ועלים
ישראלים לעקרם, ויל"ע האם זה גרם
סכנה לשליח או למשלח או לשניהם.

י"א, אילן שהוא מורכב, מצוה לעקור,
אע"פ שמותר לאכול מפריו. [האם מדובר
שאילן זה הוא מורכב, או שבא מאילן
מורכב].

צוואה ל"ה, לא יעשה לחבירו סנדק
לשני בניו. וזה מובא ברמ"א יו"ד סי'
רס"ה סעי' י"א, והגר"א ופ"ת שם כ'
דהמקור הוא צוואה הזו.

במילי דחסידותא, להא"א מבוטשאמש
כ' דהנ"מ לעשותו סנדק, אבל אם עומד
וקיים, כגון הרב או האדמו"ר, מותר.
החשב האפוד כ' בשם הגר"א מבקעלז
דרב מותר מטעם אחר, דהואיל והוא כדי
שכולם יזכו לעשירות, כקטורת, אם הרב
מתעשר, כולם מתעשרים עמו. ועוד, לא
אמר אלא חבירו, אבל רבו שרי.

צוואה נ"א, לא יקרא איש מזרעו את
בנו יהודה ולא שמואל וכו'. והנה, שמו
של ר' יהודה החסיד הוא יהודה, ואביו
היה שמואל, וכן בנו, וא"כ מה כוונתו

כגון לעקור עם עפר סביבו ולנטוע
במק"א, אין היתר לעקרו סתם. עוד כ'
החת"ס, בקרא יש לשון של 'אשר תדע'
שאינו עושה פרי, וזה מותר לעקור, אבל
ספק אם עושה פרי, אסור מדינא לעקור,
ולא רק מספק. וה"ה אם יש ספק ריווח,
אינו ספק אם עבר על איסור בל תשחית,
אלא ודאי עבר על בל תשחית, ואינו
מותר אלא כשיש ודאי ריווח.

עכ"פ, בנידו"ד הוא ודאי שיש ריווח
במה שיש מתחתיו, ואינו אפשרי לעקור
אלפי אילנות עם עפרם ולנטוע במק"א,
ולכן ההיתר של הרמב"ם במקומה
עומדת.

הדרכ"ת מביא בית יצחק דכ' דהא
דמותר לעקור אילן כדי לבנות שם ביתו,
היינו רק ביתו שהוא דבר חשוב, אבל
לבנות שם מרתף, אע"פ דיתכן שיהיה
ריווח כספי מזה יורת מן האילן, מ"מ אינו
דבר חשוב, ואינו מותר לעקור כדי
להרוויח בדבר חשוב.

והנה, אם מצד הלכות בל תשחית,
הרי אין מקום לחידושים כאלו, דסו"ס
אינו השחתה אלא ריווח, ולכן נראה דאין
כוונת הבית יצחק מטעם דיני בל
תשחית, אלא מדיני סכנה קאמר, דכל
שאינו עושה שם דבר חשוב, יש לחוש
לסכנה, אבל בדבר חשוב אין סכנה.

ובאמת, יתכן דדברי החת"ס שהבאנו
למעלה הם ג"כ מטעמי סכנה, ולא מדיני
בל תשחית.

הדרכ"ת מביא הגרש"ק בטוב טעם
ודעת דכ' ישראל המשלח גוי לעקור אילן,
אין סכנה לישראל המשלחו. הדרכ"ת
מביא הערך שי לחלוק על הגרש"ק,

צוואת רבינו יהודה החסיד

כמה שנים לפני מלחמת עולם השנייה, תנועת הנאצים כבר היו בשלטון, והג"ר שמעון שוואב היה גר בעיר 'איכנהוסען' באזור 'שוועבען' [מכאן המקור לשמו 'שוואב'] במדינת באווריה שבגרמניה. הג"ר שמעון ראה שאין ישיבה באזור, וטרח רבות כדי להקים ישיבה, ועמל וטרח בזה חודשים ארוכות, והביא בחורים מכל המדינה וגם ממדינות אחרות, ואף קיבל כל האישורים והרישיונות מהרשויות השונות. ביום פתיחת הישיבה, הישיבה היה פתוח למשך ב' שעות, ואז הגיע גוי שהיה מקורב אצל ר' שמעון ואמר לו ששמע שבליילה יהיה פוגרומים, והישיבה הוא מטרת הבלגן. פנה הג"ר אל הגוי הממונה על האזור ושאל הלא יש לי כל האישורים הנצרכים, והשיב לו שזה לא יעזור, ואכן יהיה פוגרום. הג"ר שמעון הלך לישיבה, שלח כל הבחורים הביתה, וסגר הישיבה, אחרי שהיה פתוח רק שעתיים. הגר"ש הצטער ע"ז טובא, וזו ראה שצווי האחרון של ר"י החסיד, **בצוואה נ"ו,** "איש מארץ שוואבין לא יגדל נערים שיזכו לישיבה". איום ונורא.

הנודע ביהודה [תנינא אה"ע ע"ט] עוסק בשאלה של שמות בעניני שידוכים [צוואה כ"ג], וכ', וז"ל, "אין דרכי להשיב בענינים כאלו דברים שאין להם שורש בתלמוד ובפוסקים אך גודל אהבתך הוציאני חוץ לגדרי. דע תלמידי החביב ויהיו דברים הללו חקוקים על לוח לבך לזכרון הכלל הגדול שאין לכל חכמים שאחר התלמוד רשות לומר דבר נגד התלמוד והאומר דבר לסתור קוצו יו"ד מדברי התלמוד לא יחשב בכלל חכמי ישראל, ואמנם כשאנו מוצאים אחד

בזה. המהרש"א, שהיה נכד ר"י החסיד כ' דע"כ צוואה זה לא נתקבל מהא שאנו רואים הרבה נקראים בשמות אלו.

היעב"ץ [מילה רס"ה] והשם אריה שם טענו דצוואה הזו לא נאמר לכל ישראל, ורק לזרעו ציווה כן. וטעם הצווי הוא כדי שלא יקרא ע"ש אדם גדול כמותו או כמו אביו ובנו, שלא יהיה ח"ו קיטרוג על התינוק שנושא שם כזה ואינו עומד על ה'ציפיות' של אדם גדול כזה. ולכן, אם אינו ע"ש ר"י החסיד או אביו ובנו, אלא על עוד איש שנושא שם כזה, אין לחוש כלל. ובכך מיישב קושיית המהרש"א. בספר חברית יש הקדמה מהגרשז"א, וכ' שם טעם אחר לצווי זה, שלא יתווכחו הנכדים, א' קרוי בשם יהודה וא' קרוי בשם שמואל, מי מאלו היו יותר גדול. כלומר, שלא יפגע א' מהם. [א.ה. יש סיפור שהציעו להרב שך להיות סנדק לברית מא' משני תאומים, ואמר שאינו מוכן אלא אם יעשה שניהם. וביאר, שאם יעשה לא' מהם, יהיה ויכוח בין האחים למי היה הסנדק היותר גדול, ויכול אח השני להיפגע, ולכן אינו מסכים אלא לעשות שניהם.]

צוואה מ"ח, לא יגלח אדם הראש ולא הזקן בראש חודש, וכן לא יטול הצפרניים בראש חודש. וע' מ"ב סי' ר"ס סק"ז. לצורך מצוה שרי בכל אופן, כגון לטבילת מצוה. בע"ש, המקילים מקילין משום דג"ז נחשב לצורך מצוה. וי"א, דכל הצוואה לא נאמר אלא לאנשים, אבל לא לנשים, למעט המקומות שפירט גם נשים, כגון **צוואה י"ד,** וא"כ ודאי מותר לנשים לצורך טבילה, וה"ה בע"ש, ולכא"ה ה"ה בל ר"ח. וע"ע בזה.

צוואת רבינו יהודה החסיד

עכ"פ, מכאן נובע ב' מהלכים בכלל ישראל, שיש שחששו טובא לדברי צוואת ר"י החסיד, ויש שלא חששו כ"כ, ותלו שהעיקר הוא עבור זרעו, ובפרט באלו שהם נגד הגמ' [אע"פ שיש ישובים].

צוואה כ"ג, לא ישא אדם אשה ששמה כשם אמו, או שמו כשם חמיו, ואם נשאה ישנה שם האחד אולי יש תקוה. גם בספר חסידים [תע"ז] הביא ענין זה. הנוד"ב הנ"ל ס"ל דאי"ז אלא לזרעו. השב יעקב כ"ג החמיר לכתחילה, אבל אם כבר התארסו, אין לבטל השידוך עבור זה. הדברי מלכאל מק' על ר"י החסיד מגמ' שונות, כגון מנחות כ"ט; סוטה י'; ועוד.

מחמת הני גמ', הנוד"ב ס"ל דע"כ הוא לזרעו, ולכח"פ אלו שהם כנגד הגמ' הם רק לזרעו. הדברי מליכאל לא ניחא ליה בהאי ישוב, ומביא ראיות שזה נאמר לכל ישראל.

הרוקח כ' דשם חתנו של ר"י החסיד היה יהודה. ר' משה שטרנבוך בשם הבית ישראל אמר שבגור לא מקפידין בזה. הצמח צדק אמר שזקנו הגר"ז לא הקפיד בזה. ועיקר הטעם להקל הוא משום שהגמ' מבואר דמותר.

וכ"ז אינו אלא בשם חתנו כשם חמיו, דבזה יש גמ' להתיר, אבל שם הכלה כשם חמותה, בזה אין גמ' כנגדו, ולכן בזה יש יותר מקום להחמיר. וכן מצדד הדברי חיים שם. וכ"מ בדברי יואל [ב' קט"ז] ואג"מ [אה"ע ד'].

מהרש"ם [ה' כ"ח] משתדל ליישב הגמ', דאולי לא היה בדיוק אותו שם,

מחכמי ישראל המוחזק בתורה וביראה בלי ספק שכתב בספר דבר הסותר לדברי התלמוד חייבים אנו למשכוני נפשין לתרין דבריו שלא דבר רק לשעה או למשפחה פרטית ודברי תלמוד הם על הכלל. וכיוצא בזה אנו מוצאים לרבינו יהודה החסיד בצוואה שלו דברים שכמעט אסור לנו לשומעם, כי הוא אומר שלא ישא בת אחותו ובגמרא אמרו שהוא מצוה, הוא אומר שלא ישא אב ובנו שתי אחיות ורב פפא ובנו נשאו שתי בנות של אבא סוראה. הוא אומר שלא ישאו ב' אחים שתי אחיות ובגמרא שמונים זוג אחים כהנים נשאו שמונים זוג אחיות כהנות, ותרי בנתיה דרב חסדא הוו נסיבי לרמי ולמר עוקבא בר חמי, וכיוצא בזה בצוואה ההיא. ואם היה החסיד מצוה צוואה זו לכל ישראל הרי הוא פותר לדברי תלמוד והיה אסור לנו לקבל דבריו כלל. אבל האמת יורה דרכו כי החסיד לזרעו אחריו צוה לדורי דורות כי ראה ברוח הקדש שזרעו לא יצליח בזווגים כאלה ובזה אינו סותר דברי התלמוד שהוא על הכלל ודברי החסיד היא על הפרט. [א.ה. ומאיזה טעם שיהיה אין לחוש שמא הוא מיוצא חלציו של ר"י החסיד].

מאידך, הדברי חיים [אה"ע א' ח'] לא ניחא בדברי הנוד"ב מש"כ נגד צוואת ר"י החסיד, ומודה שיש צד שנאמר רק לזרעו, ויתכן שקצתם נאמר לכל ישראל, ומקצתם נאמר רק לזרעו, וכ' "אך מחמת שבדבר זה ספק אם לזרעו כוון או לא לזה נאמר בכהאי גוונא אם הלכה רופפת בידך צא וראה האידך העולם נוהג".

צוואת רבינו יהודה החסיד

בתו של מר' משה היה נקרא משה,
אבל קראה לו 'מורים', ואולי זה מפני
הנ"ל.

עוד טעם לבאר צווי זה, וי"א שכן
נמצא במהר"ל ותורה תמימה, שמא אמו
תמות, וא"א לקרוא לבתו ע"ש אמו, כי
זה שם אשתו, ובכך ימנע מלקיים כיבוד
או"א באופן הזה.

והנה, בזמננו בס"ד לרוב אין אנשים
קוראים בנותיהם ע"ש אמם, דבלע"ה
שכיח יותר אריכות ימים, וא"כ לכאן
טעם זה אינו נוגע כ"כ [דאי משום דור
הבא, הלא אין הוא קורא את השם, והוא
אינו מקיים כיבוד אם בזה]. ועוד, לטעם
זה לכאן מהני מחילה של האם. [בכל זה,
ה"ה באיש וחתנו].

עוד טעם, וכן הוא יותר מקובל, וכן
נקט החת"ם [אה"ע קט"ז] והחזו"א
והקיצשו"ע [קמ"ה ח'], שהענין הוא משום
עין הרע, שלא יהיה כמה מאותו שם
במשפחה א'. ועפ"ז כ' ר' משה, דהואיל
והוא רק ענין של עין הרע, רק מי שקפיד
יחוש, אבל מי שאינו קפיד, אולי אין
לחוש. ואינו תולה אם ההורים מקפידים,
אלא תולה על הזוג הצעיר.

עכ"פ, זה עוד יישוב איך חתנו של
הר"י החסיד היה יהודה.

החת"ם היה לו תלמיד חביב בשם
המהר"ם שיק, והחת"ם ביקש ממנו
להיות חתנו, והמהר"ם שיק שאל הא שם
שלי משה שהוא שמו של מרן, והשיב
החת"ם דאה"נ, ולא התחתנו. אמנם, א'
משאר חתני החת"ם שמו היה משה.

ולכאן פשר הדברים הוא שהחת"ם
למד שהטעם הוא משום עין הרע,

דלזה היה שם נוסף, או לזה היה אמירה
אחרת.

הפ"ת [סקט"ז] בשם החכמ"א כ' דכל
הענין אינו אלא במשולשת, כלומר ג'
דורות עם אותו שם, אבל חתן וחמיו
שהוא ב' דורות, ליכא למיחש. החת"ם
ג"כ יש לו צד בזה; אבל מאוד דחוק
בדברי ר"י החסיד לומר כן, בין בצוואה
בין בספר חסידים. למעשה, גדולי
התשובות, וכל הנ"ל, לא הביאו צד בזה,
ולא נקטו כן.

כשאינו ממש אותו שם, אלא זה משה,
וזה משה אהרן, או זה משה אהרן וזה
אהרן משה, וכדו', יש להקל טפי.
והמהרש"ם כ' דזה מותר אף לכתחילה.
הדברי חיים חשש אף בזה. וע' בהמשך.

טעם הצווי, כ' המנחת אלעזר [ג' י"ג]
דמסתמא כדי שלא תקרא האשה לבעלה
כשם אביו, או לאשתו כשם אמו, ויהיה
בכך חסרון בכיבוד או"א.

עפ"ז יל"ע, מדוע שנוי השם לא יהני,
ומדוע כ' 'אולי יש תקווה'. וביאר ר'
משה, דמי יודע אם אכן יצליחו לשנות
את השם. כלומר, אם באמת השם
ישתנה, אכן אין בעיה, אבל יש ספק גדול
אם יצליחו לעשות כן.

[יש המונעים מלשנות השם, מטעמי
קבלה, כגון בצאנז].

לפי הבנה זה, אם חמיו נקרא משה
אהרן, אבל כולם קוראים אותו משה,
והתנו נקרא אהרן, לכאן אין לחוש כלל
דאין כאן חסרון בכיבוד או"א [כי חמיו
לא יחשוב שמדברים אליו כשהיא קוראת
אהרן].

צוואת רבינו יהודה החסיד

אלעזר ואליעזר, הם שני שמות, וכן בנימין ובונם. [א.ה. דוד ודודי, אברהם ואבי, יענקי ויעקב, יצחק איציק, קשה לי להאמין שזה שני שמות.]

י"א, אם לאמו של החתן אין קוראים לה בשמה הפרטי אלא קוראים לה 'רבנית' או 'רעבעצין', מותר לו להתחתן עם אשה כשמו של אמו.

בספר יעלזו חסידים כ' הפלא יועץ דיש מושג של 'מה' יצא הדבר', שהקב"ה בכוונה מעלים עיניהם מהשם, כדי שיתחתנו, אע"פ ששמותיהם שוות, כי כך הוא רצונו של הקב"ה.

והיה מעשה שר' יעקב היה בתנאים ושם הכלי וחמותה היה חוה, ולא שמו לב לזה כי חמותה הלכה בשם לעזי, ור' יעקב הורה שזה בסדר, ואעפ"כ יוסיפו שם להכלה.

אם אביה של הכלה כבר הלך לעולמו, שוב אין כאן חסרון בכיבוד א"א אם לבעלה יהיה אותו שם, וגם אין עין הרע, אבל עדיין יש המושג שא"א לקרוא על שמו.

כששני המחנות יש להם אותו שם, זה נמצא בצוואה כ"ד "שני בני אדם ששמותיהם שווים לא יזדווגו יחד בילדיהם, (ס"א לא יעשו נשואין לשני ילדיהם יחד), וזה ספק או לזרעו או לכל אדם [כמדומה לכל העולם ויש להזהר]. והא מיהא ברור, שאין סוף הדברים מדברי ר"י החסיד.

המהרי"ל דיסקין מביא גמ' דמבואר ששני המחנות היו להם אותו שם, ולכן הדברי יואל היקל בזה. ואם יש שם נוסף, או כנוי, ודאי קיל טפי מענין הקודם.

וכמש"כ למעלה בשמו, והוא לא הקפיד, ולכן ביקש מתלמידו להתחתן עם בתו, ומדלא תפס המהר"ם שיק שאין על מה לחוש מהא שהחת"ם ביקש ממנו, ובכל זאת שאל, החת"ם ראה שקפיד, ולכן ס"ל דבאמת יש לחוש. אבל חתנו השני לא פקפק כלום, ולא קפיד כלל, ולכן החת"ם הסכים.

עכ"פ, חמיו בשם יעקב משה, וחתנו בשם יעקב, אין כאן עין הרע, ומצד לקרוא על שמו שייד מחילה. ומצד כיבוד א"א, אולי חמיר טפי כששני השמות הוא לאביה, מהיכא שאביה הוא יעקב והחתן הוא יעקב משה. וע"ע בזה.

אם אביה משה, ובעלה יעקב משה, והיא תקרא לו יעקב, לכאן אין לחוש כלל [אם מחלו], אם באמת תקרא לו כן.

יל"ע, מי ששמו חיים, ושם אביו הוא משה, האם מותר לקחת חתן לבתו בשם משה, דהא שייד בזה מקצת הטעמים שהבאנו, אבל לא שמענו שיקפידו ע"ז.

מנהג הספרדים שקוראים לבניהם ע"ש הוריהם בעודם בחיים, יל"ע איך אי"ז חסרון בכיבוד א"א לקרוא לילד שלהם כשהוא שם אביו, ובפרט בפניו.

אם אביה משה יעקב, ובעלה יעקב אהרן, מותר, כ"כ הדברי מלכיאלי. וכגון, יעקב מרדכי ויעקב ישראל, חנה גיטל, וגיטל מרים.

אם השמות באמת שווים, אלא שא' מהשמות הוא כנוי, כגון פייגא ופייצ'א, כ' האבני צדק דשרי. ולכאן בכלל זה הוא שלמה וזלמן, יצחק ואייזק, נפתלי והערין, צבי והערש, ועוד. וכ"כ הלהורות נתן בס' ע"ט.

צוואת רבינו יהודה החסיד

השבעים תמרים כ' דיכול לכמותו עם
תמונה או ארון. ולכאו' אפ' ארון קבוע
מהני. לכמותו עם גבת, לכאו' זה ביטל
הנקב לגמרי.

אם קנה בית מגוי, ויודע שהיה חלון
וסתמו, י"א שגם בזה יש להקפיד.

אם היה ב' חלונות בקיר א', וסתם א'
מהם, לא מהני במה שיש עוד חלון, אלא
צריך להשאיר נקב.

הנקב צריך להיות במקום שהיה בה
החלון.

חלון, אין הכוונה לזכוכית, אלא דבר
שפותח, אבל חלון זכוכית שא"א ליפתח,
אינו חלון. ולכן, א"א להחליף חלון רגיל
עם חלון זכוכית שאינו נפתח.

יל"ע, האם ארובה הוא חלון לענין זה.

צוואה מ"ט, לא יתוץ אדם תנור
וכריים שאופים בו להשתמש באותו
מקום אלא יניח אותו לתקן שנית כי
סכנה גדולה כל עושה אלה.

החיד"א שם מביא גם את זה, וכ'
שראה א' שלא נזהר בזה, ובניו מתו. גם
המהרש"ם ראה אנשים שניזוקו משום
שלא נזהרו בזה. השב"ח ג"כ מזהיר בזה
[איירי שם בתנור של מאפיית מצות].
י"א, גם הנוד"ב שלא חשש כ"כ להצוואה,
חשש לזה.

ולכאו', הסכנה הוא הנתיצה, אבל
תנורים שלנו שלא שייך בהם נתיצה,
אלא פשוט מגביהים ומסירים, אין מקור
שזה סכנה. וכ"ש כשאינו תנור 'בילד-
אין' אלא מטלטלין בעלמא, דודאי לא
שייך בזה ענין נתיצה.

כששני האמהות יש להם אותו שספ
אין ר"י החסיד להחמיר, ולכן חסידי צאנז
מקילים, אבל יש המקפידים בזה.

צוואה כ"ה, ולא ישאו שני אחים לשתי
אחיות. המלמד להועיל בשם ר' משואל
סלנט מק' ע"ז מגמ', ולכן יש הרבה
שהקילו בזה. הכה"ח והחיד"א החמירו
בזה. חלקת יעקב [קכ"ז] וציץ אליעזר [ז'
מ"ט י"א] הקילו בזה. היו גדולי ישראל
שהתחתנו עם אותו משפחה פעמיים.

צוואה כ"ב, לא ישא אדם בת אחיו או
בת אחותו. הנוד"ב שם הק' על צוואה זה
מהגמ'. למעשה, יש מונעים מזה מטעמי
בריאות בעלמא. הערוגת הבשם, נוד"ב,
חת"ס, דברי יואל, כ' דאולי בן תורה
שאני.

צוואה כ', לא יסתום אדם חלון או
פתח לגמרי שלא יזיקו השדים, כי דרכן
לצאת בו, אלא ינקוב בו נקב. הביא את
זה גם בספר חסידים סי' תס"א ותתשמ"ו.
הפוסקים חשו בזה טובא. [גם מצינו שיש
לפתוח חלון בשעת יציאת נשמה].

צוואה זה מובא בכנה"ג, כה"ח, בא"ח
[פנחס י"ז], חיד"א, יוסף אומץ [ל"ז], ועוד.

המהרש"ם כ' דאי"ז אלא כשמותם
חלון, אבל כשמוריד כל הקיר, אין לחוש.

י"א, כל הענין אינו אלא בחלון ודלת
של הבית לחוץ, אבל חלון בתוך הבית
אין לחוש.

הנקב שמנקב, הוא אפ' כל שהוא. כ"כ
השיירי כנה"ג, ובא"ח ועוד. ועוד, יכול
לפקקו עם איזה דבר. יש הנוהגים לנקוב
במקדחה עם החלק הכי קטן, ופוקקין עם
פלסטיק.

צוואת רבינו יהודה החסיד

מובא גם בפסר חסידים סי' רמ"ז, אלא ששם כ' ד' אחים או ד' אחיות.

החיד"א כ' דכוונת הצוואה הוא כמש"כ בספרו, ואחים יחדיו הוא לשון רבים פעמיים, סה"כ ד'. השבועים תמרים כ' ב' זה ולימד על זה, שכל הענין הוא רק בד'. הערוגת הבשם כ' בבנין א' ב' אסור, בעיר, רק ד' אסורים. וכ', דאם הצוואה הוא לזרעו, הכוונה הוא לב', ואם הצוואה הוא לכל ישראל, הכוונה ע"כ הוא לד'.

הגר"ח"ק הורה ד'לא כדאי' לב' אחים לקנות דירה באותו בנין.

ויל"ע, האם יש חילוק אם אינם באותו כניסה. עוד יל"ע, מה נחשב עיר לענין זה. עוד יל"ע, האם שכירות שונה מבעלות.

טעם הענין [של עיר], י"א משום עין הרע, ולכן, רק כשבאו חוץ לעיר, אבל ד' אחים לגור בעיר שנתגדלו שם, אין לחוש. י"א בארץ הקודש אין לחוש.

ד' אחיות, בס"ח מבואר דזה כד' אחים. ג' אחיות וג' אחים מותר.

ג' אחיות בבנין, אין מקור לאסור.

השבה"ל מובא בקובץ מבית לוי כ' דזה גזירה שא"א לעמוד בו, ולכן מנהג העולם הוא לא להקפיד על ענין זה.

[א.ה. הייתי היום אצל הרה"ג המקובל הרב גמליאל רבינוביץ שליט"א, ושאלתי אותו על כוונתי לעבור לגור במקום שיש לאשתי ג' אחיות, וכמעט צעק עלי מנין לי דברים כאלו, וכי שמעתי מאף רב או פוסק שיש לחוש לזה, ושמעולם לא שמענו מי שמקפיד בזה, ואינו נמצא

והנה, רש"י בשבת קכ"ה כ' נתיצה הוא סתירה של מחובר, מאידך בפרשת שמיני פרק י"א פסוק ל"ה 'כיריים יתוין' פירש"י, אפ' מטלטלין. ויש ליישב, דכוונת ר"י החסיד הוא ללשון הגמ' ולא ללשון הקרא.

טעם לצווי זה, במילי חסידותא כ' דהוא ע"פ צוואה הקודמת שהבאנו, שהשדים עולים דרך הנקב 'טשימני' בלע"ז לחוץ. ועפי"ז תנורים שלנו יש להקל. ויל"ע האם 'וננמה' הוא בכלל הנ"ל.

כשסותמים 'טשימני', המנהג שעושים נקב, ומסתמא זה ע"פ הנ"ל.

ר"י ענגל כ' דטעם הצווי הוא כעין בל תשחית להשחית תנור שאופה בו, ודומה לקציצת האילן שעושה פירות. ומדוייק בהצוהא שהחמיר רק בתנור שאופים, ולא בתנור של חימום.

השבה"ל הנ"ל החמיר רק לענין תנור של מאפייה מצות, אבל לא דיבר על תנורים שלנו. הדברי יואל ג"כ החמיר רק על תנורים של מאפיות, ולא דיבר על תנורים שלנו.

הצמח צדק כ' טעם הענין משום תנור דומה לאש של גהינום, וכו'. ועפי"ז, גם תנורים שלנו יש להחמיר.

י"א, כל האיסור הוא להשתמש באותו מקום, כמדוייק בדבריו, אבל להחליף, או להניח שם ארון שרי.

צוואה ל"ג, אחים נשואים [יחד] לא ידורו בעיר אחד, וסימן לדבר כי ישבו אחים אחים יחדיו וגו' (ע' סי' תע"ז). וזה

צוואת רבינו יהודה החסיד

רע, וילמד בחשאי, ובלי קלות ראש. וע' ר' משה [ד' ס'] דכשהוא מסדר לימודו, שרי.

בספר חסידים, אין ללבוש נעליו של המת. וי"א דאי"ז אלא בנעלים שלבש בשעת פטירתו. וי"א דגם אם לבש בהם בשעת חליו. וע' ר' משה ג' קי"ג המביא נוסח אחר בדברי הס"ח, ואינו משום רוח רעה אלא מחשש שמא ידבק בחליו. ועפי"ז, אם מכבסם, כגון בנעלי בית וקרובם, יש להקל, וכן נראה להורות.

המהרש"ם מביא סכנה לנקות או להסיר מרזבים, כי השדים נמצאים שמה ע"פ גמ' חולין ק"ה, ומק' מדוע אינו מובא בחצוואה. הגר"ז מביא ענין זה, ומבואר דאם מחליף עם מרזה אחרת, שרי. י"א, שאם מסיר ובונה שם סוכה, אין לחוש. ויל"ע אם זה מהני באמצע שבט. י"א שאם מסיר, חופר עשרה טפחים, ושוב אין לחוש.

בספר דברים נחמדים אות י"ח כ' דיש הרבה דברים שר"י החסיד אמר, ומקצתם נגד הש"ס, וי"א כזה וי"א כזה, ועיקר הענין הוא להיכנע לדעת תורה ולדברי הגדולים והרבנים, ועיקר הסכנה הוא מי שאינו מכניע דעתו, ועיקר החצלחה הוא מי שמכניע דעתו.

שונות

הקזת דם, בערב יו"ט אסור משום סכנה, אטו ערב שבועות [שו"ע תס"ח סעי' י']. ונקל לצורך חולה, אבל בערב שבועות רק חולה חמור מאוד נקל. וכלול בזה בדיקת דם, התרמת דם, ניתוחים שאינם דחופים. ויל"ע אם רופא שניים

בספר משנה ברורה, ושאין לי לחוש כלל לענין זה.]

צוואה י"ח, לא יעשה אדם מרחץ בתוך ביתו, ואם יעשה הבית יחרב, וא"כ עושה לרחוץ רבים בו.

ר' משה ניו"ד ב' צ"ז, כ' דאי"ז אלא במרחץ שנפיש זוהמא, אבל אמבטיה ומקלחת, אין לחוש. מקוה פרטי, לא נפיש זוהמא, כ"כ ר' משה. וא"כ לכאו' ה"ה בריכה.

הייטב לב' היה לו מקוה פרטי בתוך ביתו, ואמר שהטעם הוא משום דכשילך לעולמו, יטבילו אותו, ואם אין לו מקוה פרטי, הנשים יפחדו שמא טבלו אותו במקוה של נשים, וימנעו מלטבול, ולכן כדאי לבנות מקוה בתוך ביתו.

טעם התקנה, י"א כדי שלא יבואו נשים לטבול בו שיחשבו שהוא מקוה כשרה. הדמשק אליעזר כ' הטעם התקנה הוא משום שזה פינוק יוקרתי, ו'מותרות'. ועפי"ז, מקוה או אמבטיה אין לחוש.

זיעה, ע' פ"ת דזה נחשב כמרחץ.

צוואה ל"ט, לא ימשה אדם מנעליו ביום שדעתו לילך לדרך. כשהוא כבר בדרך, כגון בשדה תעופה, יש מקילין. רק למשוח אסור, אבל לנקות שרי. נסיעה ברכב, יש מקילין לגמרי.]

צוואה מ"א, לא ישחט אדם אווזים בשבט, ויש משפחה שמונעים זה בטבת, והעיקר הוא בשבט. וע' ברמ"א יו"ד סי' י"א סעי' ד', וש"ך ערוה"ש שם.

בספר חסידים סי' רס"א כ' דיש ללמוד מסכת מועד קטן כי אנשים אינם לומדין אותו. ויתפלל שלא יארע לו שום דבר

צוואת רבינו יהודה החסיד

אין קוראים מקרא בלילה. ע' שעה"צ
רל"ח א'. הענין הוא שמקרא ילמד ביום
כמו שמשנה רבינו לימד מקרא ביום.

הבא"ח [פיקודי ז'] מביא האריז"ל
שמקרא בלילה מעורר דינים, אבל ביטול
תורה מעורר עוד יותר דינים.

תפילה אינו בכלל מקרא, כגון ויתן לך.
מפרשים, הקה"י באוה"ר אמר שאי"ז
מקרא אלא תורה שבע"פ. ואונקלוס הוא
מקרא. תהילים, אחר חצות ודאי שרי,
כמו דוד המלך, אבל גם לפני חצות שרי.
בשבת ויו"ט מקרא מותר בכל גוונים,
וי"א גם במוצ"ש. בר"ח אין היתר מיוחד.
ביהשמו"ש, לכאו' יש להקל.

רעק"א יו"ד שע"ו, אין ליקח דבר
מבית האבל. ולכאו' הכוונה לאוכל אן
דבר של שוויות, אבל מותר להוציא הזבל
וכדו'.

אין לנשק המת.

אין לצאת לפני המת. והיינו מהבית
שנפטר שם, ובשעה שמוציאים אותו.
ואם מסייע בהוצאת המת, שרי.

אין לבקר בקבר שלא היה שם עשר
שנים, בשם ר"י החסיד. הדברי יואל היקל
בזה.

שמות של מלאכים ושדים. הקיצשו"ע
[קכ"ט ט"ו] כ' דאין לומר שמות כאלו, אבל
ר' אלישיב אמר 'שדים' בשיעוריו.

המסרב לתורה, כגון להיות הבעל
קורא, על לעלות לעלייה, הגבהה, הקפה,
מקצר ימיו. וזה ענין של זלזול, אבל מי
שמסרב משום שמתבייש, אינו מחמת
זלזול, ויש להתחשב בדבר.

הוא בכלל זה, שהוא דם ממכה בעלמא,
ואינו דם מווריד. וע"ע צי"א וי"ב מ"ו ז'.

ע"ע סי' ר"מ בענין תשמיש בפני הנר,
ועומד ערום בפני הנר, ומשמש מיטתו
ותינוק על המטה. וע' מ"ב ער"ה כ"ז
בענין להחליף טיטול של תינוק בפני נר
שבת. ואי"ז משום עומד ערום בפני הנר,
דזה רק בגדול ולא בקטן או תינוק.
האורל"צ [ב' מ"ה ס"ג] נר לענין זה הוא
רק נר ממש, ולא נר חשמלי, דאלת"ה,
היה אסור למקווה להיות להם תאורה.
האז נדברו מק' ע"ז, וס"ל דכל נר אסור,
והא דמקווה, היינו משום שאין כאן
חסרון צניעות, וכל הענין כאן הוא רק
כשיש חסרון בצניעות.

הנכנס לבית הכסא קבוע ומשמש, ע'
סי' ר"מ מ"ב סקנ"ד דימתין חצי מיל,
שהוא כתשע דק'. ומשמע שם דקאי אף
על בית הכסא שלנו. ויל"ע, האם זה
כשעשה רק גדולים או"ד גם קטנים. א"נ,
אפ' לא עשה כלום אלא רק נכנס לשם.
ועוד יל"ע, האם זה שייך גם לנשים. וע"ע
בזה.

להניק התינוק מיד אחר תשמיש,
המ"ב כ' דתמתין ב' מיל או א'. היעב"ץ
כ' דאם התינוק בוכה, יש להקל אף
בפחות מזה.

שומר פתאים ה', ע' דברי יציב [ל"א
ה'] שא"א לחדש על דבר שאינו נמצא
בגמ'. מר' משה [ב' ע"ז] בענין עישון
מבואר דלא כזה. וע"ע בענין מילה ביום
המעונן, דהגמ' כ' שומר פתאים ה',
והנמוק"י כ' דרשאי האדם להחמיר,
והערוה"ש כ' דאינו רשאי להחמיר. וע"ע
אג"מ [א' ס"ג], ושבה"ל [ג' קי"ג].

צוואת רבינו יהודה החסיד

לחתוך פרי בידו, ע"ע מ"ב ק"ע
סקל"ד.

יערה מעט ממשקה שלו לפני שאוכל,
גר"ז ע"פ גמ' חולין ק"ה. וע' מנח"י ז' ט"ז
שאינן בזה משום בורר בשבת. ועיי"ש
בענין הקצף שע"ג המשקה, דאם מנפחו
גורם לכאבי ראש, ואם מסירו מביא לידי
עניות, ואין לשתותו.

לא ישתה מן הכוס ויתן לחבירו, שו"ע
ק"ע סעי' ט"ז. וע' מ"ב שם סקל"ז, ומש"כ
שם בס"ד, ואיך לנהוג לענין קידוש.

המפרב כוס של ברכה, ע' סי' ר"א,
ומש"כ שם בס"ד.

אוכל שנפל על הרצפה, יש בו משום
רוח רעה, ע"פ חולין ק"ה. ואיירי בקרקע
שאינו מרוצף. ויל"ע, האם עפי"ז יזהיר
לילדים שלא לאכול מאכל שנפל על
הדשא.

והנה, בגמ' מבואר שאין לזרוק אוכל
שמוא ימאם, משמע בלא"ה שרי. וע"ע
בזה.

פרישה סי' קנ"ז, לפני שאוכל יתיר
חגורתו, שלא יגרום לחולי מעיים.

אין משיחין בסעודה, שו"ע או"ח סי'
ק"ע. ע' מ"ב בין תבשיל לתבשיל מותר,
ובלא"ה לא. האחרונים תמהו מדוע לא
נוהגים כן. הפרישה תי' דאי"ז אלא
כשאוכל בהסיבה. ועפי"ז, בליל הסדר,
המיסב בשולחן עורך, יזהר בזה, וליל
שימורים לא מהני לזה.

חוראות אכילה של הרמב"ם, דעות
פ"ד הלכה ב', 'אני ערב' שלא יחלה.
ועיי"ש הלכה ט"ו. וע' מ"ב סי' ק"ע
סקמ"ה. [א.ה. יל"ע, האם דבריו שייכים
בזמננו. וידוע שהגר"י קמינצקי נזהר בזה
מיום שעמד על דעתו, ולא חלה כל ימיו].

זוגות, ע' פסחים קי"ב, ותוס' שם
האידנא לא קפדינן בזה, והוא סכנה רק
למאן דקפיד. הענין הוא לא לאכול או
להשתמש בשום דבר באופן זוגי. היו
אדמו"רים יחידים שמרוב קדושתם נזהרו
בזה.

ריח של אוכל, ע' מ"ב קס"ט סק"ג,
ועמש"כ שם בס"ד.

להשאיר אמה על אמה זכר לחורבן

שו"ע או"ח סי' תק"ס סעי' א'

משחרב בית המקדש, תקנו חכמים שהיו באותו הדור שאין בונים לעולם בנין מסוייד ומכוויר כבנין המלכים, אלא טח ביתו בטיט וסד בסיד ומשייר מקום אמה על אמה כנגד הפתח בלא סיד; והלוקח חצר מסויידת ומכווירת (פירוש מלויילת), הרי זו בחזקתה ואין מחייבים אותו לקלוף בכותלים.

מקור הענין

הגמ' ב"ב דף ס': הוא מקור להלכה זו, ומיד אח"כ אי' "ת"ר כשחרב הבית בשניה רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין. נטפל להן ר' יהושע אמר להן בני מפני מה אי אתם אוכלין בשר ואין אתם שותין יין אמרו לו נאכל בשר שממנו מקריבין על גבי מזבח ועכשיו בטל נשתה יין שמנסכין על גבי המזבח ועכשיו בטל, אמר להם א"כ לחם לא נאכל שכבר בטלו מנחות, אפשר בפירות, פירות לא נאכל שכבר בטלו בכורים, אפשר בפירות אחרים, מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים, שתקו. אמר להן בני בואו ואומר לכם שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר שכבר נגזרה גזרה, ולהתאבל יותר מדאי אי אפשר שאין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה, דכתיב במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו, אלא כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מועט, וכמה, אמר רב יוסף אמה על אמה, אמר רב חסדא כנגד הפתח" ע"כ לשון הגמ', וממשיך בהנושא עד סוף הפרק שם, ומובאים בהמשך הסימן בשו"ע שם.

המהרש"א שם הק' וכי השארת אמה על אמה הוא דבר מועט, וביאר, שהוא דבר כלפי מה שהיינו באמת צריכים לעשות, אלא שאין הציבור יכול לעמוד בו.

הלבוש כ' דהוא יהיה כנגד הפתח כדי שיזכור תמיד כל פעם שעובר שם [פרטיו יתבארו בס"ד לקמיה].

מכ"ז אנו רואים ההשקפה שיהיה ליהודי, שאינו רוצה שביתו יהיה מושלם כשבית אלוקנו חרב, ויצפה לישועה, וידע שביתו בחו"ל הוא עראי, דבקרב ממש יבא הגואל.

יש נידון דנביא לקמיה בס"ד אם צריך האמה בכל חדר וחדר, או שסגי בא' בכל הבית. החזו"א החמיר בזה, כי ירא שמא ימשוך אחרי הגשמיות, ויהיה מבית שלו יותר מדי ויגרע מהצפיה לישועה. ומה נאמר אנן בתריה....

היעב"ץ כ' דכל זיווג שראה שלא עלה יפה, לא היה להם אמה על אמה.

י"א בשם הגרע"י שליוינגער שבירושלים אין צריך אמה על אמה. אמנם, יצ"ח אומרים שזה בגלל שהיה גר

אמה זכר לחורבן

בנה הבעה"ב באיסור, לעולם אין חיוב על השוכר או הקונה לגרד האמה על אמה.

ולפי החשבון של ר' משה, אין חיוב לגרד האמה אלא כשבנה באיסור, כגון שבנאו כדי לגור שם, ואח"כ החליט למכור או לשכור, או היבא שהקונה או השוכר לא השאיר אמה על אמה כשסייד. אמנם, ר' משה בסו"ד היקל בשוכר לגמרי, כי אינו ביתו. וצ"ע מדוע אמר כן ר' משה, הא לפי סברתו אין מקור להיתר זה, וצ"ע. ועיי"ש מש"כ בשם ה'מגדל שן', ותפס רק מקצת דבריו, ואילו בסוף דבריו חלק, והיקל לגמרי.

[לר' משה, בכל פעם ופעם שמשפץ או צובע, עכשיו יש לדון האם הוא על דעת לגור שם או שהוא להשכיר לאחר.]

מאידך, הדבר יהושע ומשנה הלכות [ה' ע"א] ועוד ס"ל דלשאיר אמה הוא חיוב על השוכר, כמו מזוזה, ולא משנה אם בנה בהיתר או באיסור, אלא שאם אין הבעה"ב מסכים, א"א לגרד בעל כרחו. והוסיף, דאם יכול לשלם להבעה"ב כדי שיסכים, חייב לעשות כן.

וכן מובא שהגר"ח שאל החזו"א אם מותר לו לגרד אמה על אמה בלי שישאל הבעה"ב, והחזו"א אמר שאינו יכול, אפ' אם בנה באיסור. [לכאן, אם עבר וגרד, חייב מדין מזיק.]

על עיקר דברי ר' משה שיש היתר כשבנה בהיתר, כגון אם הבעה"ב בנה כדי להשכיר או למכור, ק"ק מהמג"א דחיפש ציור של בנה בהיתר, וכ' כגון שנבנה לפני החורבן, או שהיה ביתו של

קרוב לעיר העתיקה, והיה החורבן נראה לפניו תמיד, ולכן לא היה צורך בהאמה, משא"כ אנן. [וע' בגמ' הנ"ל, ויל"ע אם זה היה בירושלים.]

שוכר ומשכיר

ר' משה [או"ח ג' פ"ו] בתשו' ל"מע"כ ידידי הרב הגאון הצדיק מהררש"י שרגא רובין הלבערשטם שליט"א המפורסם בשם האדמו"ר מציעשינאו"ו [שיש הרבה תשובות שנכתב לו, וגם משאר גדולי הפוסקים ומחברי תשובות, והעריכו אותו מאוד] ודן בענין חיוב השוכר באמה זכר לחורבן.

ודנו אם חייב לעשות כן כשיש בזה הפסד ממוזן, וכ' ר' משה שלא היה מיקל מחמת זה, והוסיף שאם עושה כן, אדרבה, יקפצו בו הקונים יותר.

ודנו שם בהבונה בית ואין כוונתו לגור שם אלא למכור או להשכיר לאחר, האם חייב להשאיר אמה. ור' משה דימה להל' מזוזה מעקה שהחיוב הוא על הדר שם, כלומר השוכר, ולא על הבעה"ב. וס"ל לר' משה שאין חיוב על הבעה"ב להשאיר, כיון שאינו גר, שם, והואיל ונבנה בהיתר, השוכר שיש לו חיוב, אינו חייב עכשיו לגרד ולשייר, כיון שכבר נבנה בהיתר.

ר' משה מביא רדב"ז [תר"מ] שאם ישראל קנה בית מישראל, ולא היה בה אמה על אמה, אי"צ לגרד, דמסתמא נבנה בהיתר, ואמרי' אוקמא בית אחזקתיה. [וכ"מ בפמ"ג, שאם בנה בהיתר, אין חיוב לגרוד..] ובאמת, כנראה שר' משה לא ראה הרדב"ז בפנים, דברדב"ז שם מבואר דאם ודאי

אמה זכר לחורבן

מאידך, ר' אלישיב והגר"פ"ש והגר"מ שטרנבוך ס"ל דסגי בא' בכל הבית, וכן הוא המנהג העולם [מלבד ב"ב] ללא יוצא מן הכלל. ומי שרוצה להחמיר בזה, מחזי כיוהרא.

להמחמירים, יל"ע האם עושים כן בשירותים ואמבטיה; ואם אינו עושים, האם זה משום הבלטות על הקיר, או משום דס"ל דבאמת אינו חייב.

ביהכנ"ס, אין צריך לשייר אמה. וכן ביהמ"ד וישיבה [ביה"ל]. בפנימיה, המשנה הלכות [נ"א תס"ג] הוכיח מהמהר"ם מרוטנבורג לחייב, אבל לכא' מוכח דלא קיי"ל כדברי המהר"ם מרוטנבורג. ולכן יש לפטור פינימיה. אמנם, אם הוא דירה של בחורים, לכא' זה דירה לכל דבר וענין, כולל את זה. סמינר של בנות, ר' אלישיב חייב.

חנות ומשרד, אי"צ, כי אינו ביתו, וע' נטעי דבריאל וצ"ע.

[א.ה. יל"ע, האם כל הבנין יכול לפטור עם אמה אחת בכניסה של הבנין].

הגר"ק וקה"י וחזו"א ס"ל דאינו מספיק לשייר בחדר שאינו דע"ד. ולכא' זה לשיטתייהו דמצריכים בכל חדר וחדר, אבל אנן דקיי"ל דסגי בא' בכל הבית, לכא' כל שהוא כנגד הדלת, והוא מקום ששמים לב אליו, יצא.

הבאר משה דן אם בתים הקטנים של חופש [שאינו בשכירות אלא בבעלות] צריכים אמה על אמה. ובאמת, דן שם גם לענין מזוזה. וכמובן, כ"ז היה בימיהם, אבל בימנו, הוא בית גמור לכל דבר וענין.

גוי; ולא הביא הציור של ר' משה, דלכא' הוא ציור יותר מצוי.

ועוד, הב"ח כ' דבית שאין בה אמה, וא"א לתלות שהיה מלפני החורבן, חייב לקלוף; הא לפי ר' משה שמא בנה כדי להשכיר. וצ"ע.

מו"ר שאל ר' אלישיב בענין דירה שלא היה בה אמה על אמה [ולכא' בנה באיסור], והורה ר' אלישיב שיש לגרוד אמה, אלא שאינו יכול לעשות כן נגד רצונו של הבעה"ב, ושייגד להבעה"ב שהדבר יהושע שהיה רבה של תל אביב הורה שחייב ליתן רשות.

למעשה, בכל מקרה יבקש מהבעה"ב, אבל כשאינו מסכים, אם נבנה בהיתר, יש היתר של ר' משה. ואם נבנה באיסור, ישתדל לפייסו שוב, ואם אינו יכול, אנוס על פי הדיבור, ועוד, ר' משה לבסוף מיקל בשוכר בכל אופן.

פרטי החיוב

הזכרנו למעלה שיש דיון אם החיוב הוא על הבית או על כל חדר וחדר.

היעב"ץ [קס"ט] כ' דמדינא סגי בא' לכל הבית, אלא שהוא לעצמו נהג בכל חדר וחדר.

בב"ב, כגון הקה"י והגר"ק והגרא"ל, כולם נהגו כן בכל חדר וחדר.

הא"ר מציין להל' נט"י של שחרית האם אמרי' כולא ביתא כד' אמות דמיא, והאם 'ביתא' הוא בית או חדר, וה"ה בענייננו, אולי בית היינו חדר. החת"ם של בכל חדר וחדר.

אמה זכר לחורבן

ומקיים ה'חרוב' ע"י שגורד, ויל"ע האם יכול להניח שכבה של מיט ע"ג הסיד, ובכל 'לבטל' שלימות הבנין. וע"ע בזה.

ע' מ"ב מש"כ בענין אלו שמשחירין במקום להשאיר, עיי"ש.

יש שמועות בשם הקה"י דמותר להניח ארון גדול לפני האמה; וקשה להאמין שאמר דבר כזה, דביטל כל התפקיד.

המהר"ם מבריסק דן אם יש לכוסותו בשבת, משום אבילות, ומסיק להקל להשאירו כמות שהיא. ודו"ק מכאן השקפת התורה אל האי אמה.

המקום להשאיר אמה; אמרנו שהוא כנגד הפתח, וביארו הנו"כ כדי שישים אליו לב כל פעם שנכנסם ויוצא.

ואם אינו יכול לקבוע שם, כגון שאין הקיר שם רחב אמה, או שיש ארון ממול, לכא' יש לעשות בקיר סמוך לדלת, במקום שיהיה ניכר בכל פעם שנכנסם ויוצא.

י"א דיעשה למעלה מן הדלת, ובזה מקיים כנגד הדלת; וכמובן, אינו 'דין', והעיקר הוא שיהיה ניכר מתוך ביתו, ובמקום שעובר שם, אבל למעלה מן הדלת במקום שאינו נראה מפנים הבית, לא יצא, כי לא ישימו לב אליו תמיד. [ע"פ מ"ב בשם שע"ת.]

האמה, כ' הפמ"ג דהיינו אמה על אמה, ולא מלבן או שאר צורה.

יל"ע, האם יכול ל'פות' האמה. ולכא', הענין הוא 'לשייר', כלומר שהבית לא יהיה מושלם אלא חסר. ואם רוצה לכתוב 'אם אשכחך' באופן שאינו סותר לאי-שלימות הבנין, לית לן בה. אבל העושה תמונה יפה בהשטח של האמה, ואינו נראה 'חרוב' אלא תמונה יפה שעשה ע"י שיירת הסיד, קלא קיים הדין של שיור, כי ביתו מושלם, והענין הוא לא להיות מושלם אלא להיות קצת חרוב.

המ"ב שם כ' דאינו דין ב'סיד', אלא שיהיה חסר השכבה העליונה שיש בכל הבית. ומביא דעות שם"ל דהוא דווקא סיד שהוא סוג לבן מיוחד, ודוחה את זה. ר' אלישיב צירף האי שיטה.

העיקר הוא להשאיר אמה, אבל לא לבנות ולאח"כ לגרד. אלא שאם עבר והשלים, יחרב כשיעור אמה על אמה.

לדור מעל בית הכנסת

שו"ע או"ח סי' קנ"א סעי' י"ב

יש ליוזר מלהשתמש בעליה שעל גבי ב"ה תשמיש קבוע של גנאי, כגון לשכב שם; ושאר תשמישים, יש להסתפק אם מותר להשתמש שם. הגה: וכל זה דוקא בב"ה קבוע, שנזנה מתחלה לכך, אבל בית שיחודו לאחר שנזנה לזנה"נ, מותר לשכב עליו (פסקי מהרי"א).

מקדש מעט

השו"ע בסי' קנ"א עוסק בדיני קדושת ביהכנ"ס, וסעי' שלנו הוא הסעי' האחרון שם. בזמננו מצוי יותר בניינים גבוהים, ושמיבלא"ך בכל מיני מקומות, ומניינים בחניונים, ולכן השאלה של דירה מעל ביהכנ"ס הוא הרבה יותר שכיח ממה שהיה בדורות הקודמים, ולכן גדולי האחרונים לא הרחיבו על הנושא כל צרכה.

בעיקר הענין של קדושת ביהכנ"ס, ע'
הפסוק ביחזקאל נ"א ט"ז בענין מקדש מעט, ומש"כ המפרשים שם, היראים בסי' ת"ט דיש מצוה מה"ת של מורא מקדש על בתי כנסיות ובתי מדרשות. וע' בספר ח"ח דיש עשה נוסף למי שח"ו מדבר לשוה"ר בביהכנ"ס. וע' חת"ס רפ"א, ומ"ב בהקדמה לסי' מ"ז. וע' מג"א סי' קנ"א סק"י בשם הספר חסידים "רבינו יעקב היה מכבד בזקנו לפני הארון הקודש", כי זכות היה לו לנקות ולכבד הביהכנ"ס. ובאמת, אינו רק מקום הראוי לכבוד, אלא הוא מקום הדומה לקדושת הביהמ"ק, ומפני כך יש הרבה הלכות שונות, כגון מיקום העמוד והבימה, וכמה

מדרגות יהיה, וכהנה רבות. [ע' חת"ס כ"ח].

מקור הענין

המרדכי [שבת רכ"ח] כ' דיש ליוזר שלא להשתמש תשמיש קבוע של גנאי ע"ג גג ביהכנ"ס. וכ' כמה טעמים לדבר. הא', דמצינו [שו"ע סי' קנ"ג] שהביהכנ"ס יהיה הבנין הכי גבוה בעיר; ואם הוא בזיון שיחיה בנין יותר גבוה, כ"ש שבאותו בנין עצמו אין ראוי להשתמש על גבי אותה ביהכנ"ס. וב', אע"פ שעליות דעזרה לא נתקדשו, מ"מ אולי גג ביהכנ"ס דומה לגגין עליות שבהיכל שנתקדשו [ולצד זה אפ' שאר תשמישים אסורים]. וג', אפ' אי אינו דומה לעליות התיכל אלא לעליות העזרה שלא נתקדשו, מ"מ אין נוהגין בהם מנהג בזיון [אפ' עראי, שעה"צ כ"א], ע"פ משנה מגילה כ"ח שאוסר לעשות תשמיש בזוי ע"ג ביהכנ"ס כגון לשטוח על גגו פירות, עכת"ד המרדכי.

ויש עוד טעם רביעי שנרחיב עליו בס"ד לקמיה, והוא מהט"ז, דס"ל "תשמיש של בזיון מאוד נראה דבכל גווני אסור כגון עכו"ם או מינוף דהא בסי' נ"ה אמרינן דאלו מפסיקין לענין צירוף

לדור מעל בית הכנסת

המאירי כ' דהכוונה הוא שיהיה התקרה הכי גדול, שחלל ביהכנ"ם יהיה הכי גבוה, ואינו ענין חיצוני בעלמא. וי"א, דגובה הוא כדי לפאר ולרומם בית אלוקנו, ובזמננו מקיימים את זה באופנים אחרים, כגון רהיטים וקישוטים נאים ויפים. עכ"פ, המנהג להקל בענין בניית בניינים יותר גבוהים.

יל"ע, האם יש ההבדל אם הוא ביהכנ"ם שנבנה תחת בית דירה הקיים כבר, לעומת היכא שהוא דירה שנבנית ע"ג ביהכנ"ם הקיים כבר. כך דן המהר"י וייל [סי' נ"ב]. ומען שם שלא מצינו איסור אלא לבנות בית ע"ג גג ביהכנ"ם שכבר חל שם קדושה, אבל אם יש כבר בית, ורוצה לבנות בהיכנ"ם למטה, לא מצינו מקור לאסור.

וה"ה אם בונה שניהם בב"א, מעולם לא חל קדושה על הגג למנוע בניית דירה שם, וכ"כ הט"ז. והט"ז [ומובא במ"ב] כ' דזה 'כל שכן'; ויל"ע מהו הכ"ש, וע"ע בזה.

עפ"י דברי המהר"י וייל, הרמ"א כאן היקל אם היה בית כבר ואח"כ בנו ביהכנ"ם.

הנה, הבה נעבור על הד' טעמים שהבאנו, ונראה אם ואיך המהר"י וייל מיישב אותם.

הטעם הראשון של בנין יותר גבוה, אולי המהר"י וייל חולק על המרדכי בעצם הדמיון שהוא באמת דמיון תמוה, כמו שהק' הערוה"ש, דהפשטות האיסור לבנות יותר גבוה הוא כדי שבית אלוקנו יהיה הכי מפואר ומרומם, אבל אין מקור לאסור שימוש בגובה יותר מהביהכנ"ם.

לענות אמר אף על גב דאין מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים כ"ש כאן דדבר המאוס יפסיק את התפלה של ביה"כ לעלות למעלה לשמים ע"כ אין לעשות כלל בה"כ אם יש למעלה ממנו דבר מאוס.

הט"ז מסיים, ואלו דבריו הנוראים והמפחידים "אני בילדותי הייתי דר בק"ק קראקא עם ב"ב בבית מדרשי שהיה למעלה מבה"כ ונענשתי הרבה במיתת בני ותליתי בזה" [ולא היה בו שום חטא אחר שהיה יכול לתלות בו]. וכ"פ המג"א ומ"ב, דשומר נפשו ירחק מזה. וז"ל הכנה"ג "ומכל מקום, שומר נפשו ירחק מדבר זה, שכל מי שראיתי שעשה מדרש בבית אחד מבתיו התחתיים והוא משתמש בבית שעל גבי המדרש, לא הצליחו, מהם ירדו מנכסיהם, מהם מתו, מהם לא זכו ליבנות", עכ"ל. [ויל"ע, מנא ליה לבעל הכנה"ג שלא היה בהם עבירה אחרת, ואולי כל א' עשה עבירה אחרת. וע"כ היה רוח הקודש].

ע"כ נתבאר בס"ד מקורות וטעמים וחומר הענין. ובס"ד נרחיב לבאר ההיתירים, אבל לאו כל היתר נוגע בכל מקום, ולכן לא יעביד איניש דינא דנפשיה בלי לעיין היטב. ועוד, יש גם חשבונות אחרות, כגון אם עי"ז ימנע אחרים מלהגיע להתפלל, כגון שרבו המדרגות ימנע מקשישים להתפלל, או שלא יהיה מנינים המקובל על כל חוגי כלל ישראל, ג"ז מחשבון הדברים; כ"כ הארץ צבי [א' ל"א], וע"ע אבנ"ז [ל"ב ב].

בעיקר הענין שלא יבנה בנין יותר גבוה מביהכנ"ם, הפוסקים מקילים כשהגויים בלא"ה בונים יותר גדול. ועוד,

לדור מעל בית הכנסת

על טעמו של הט"ז, ע"כ הרמב"ם והמהר"י וייל חולקים. ובאמת, השעה"צ סקב"ב כבר כ' אבל באמת עיקר סברתו אינה מוכרחת כלל. ולא ביאר לנו החילוק. ונראה לבאר, דהט"ז דימה הפסק לענין צירוף במנין ולענין עניית דברים שבקדושה לענין כוחה של תפילה לעלות לשמים. ולכאן, אין הנדון דומה לראיה, דכשאנשים רוצים לצרף, בזה יש חסרון אם יש צוואה או דבר מגונה ביניהם, אבל מהכ"ת שדבר מאוס מונע תפילה לעלות לאביהם שבשמים [שבה"ל א' כ"ז].

הרמב"ם והמהר"י וייל לית להו הדמיון של הט"ז, וגם המ"ב היקל בזה מדהיקל לענין עראי, ואילו לדעת הט"ז אין מקום לחלק בין עראי לקבוע. ומסיים השעה"צ דכן עמא דבר, להקל נגד הט"ז.

וכ' החיד"א שם, דאילו דברי הרמב"ם היו נגד עיני הב"י והרמ"א, לא היו מחמירים כהמרדכי, אלא היו מקילים כהרמב"ם.

וממשיך החיד"א, דהרמב"ם מודה לאסור כשהוא ע"ג ההיכל, כלומר ע"ג הארון שהס"ת מונח שם. [יל"ע, מאיזה טעם מטעמים הקודמים החמיר הרמב"ם לענין ההיכל, ואולי יש לו טעם חדש].

מסיים החיד"א, דהט"ז שאמר שבניו מתו משום שהיה דר ע"ג בהיכל"ם, אינו כן, אלא מתו משום שהיה ע"ג ההיכל עצמו.

הדברי חיים [ב' ל"ב] עוסק בענין אלו שלא נוהגים בכבוד הראוי בביהכנ"ס, וכ' דישאל בגלות צריכין מקום כדי להיקהל ולהתכנס יחד, ושם יכולים לשחוח עם

הטעם השני של עליות ההיכל; בזה מובן המהר"י וייל, דהואיל והבית נבנה תחילה, לא חל קדושה על גג ביהכנ"ס.

הטעם השלישי של תשמיש בזוי ע"ג ביהכנ"ס, לכאן אין מקום לחלק מי היה שם תחילה, סו"ס יש כאן ביהכנ"ס, ומשתמש ע"ג תשמיש בזוי, והוא גנאי לביהכנ"ס. ומפני טענה זה כ' הכנה"ג ששומר נפשו ירחק מזה [ומ"ב היקל כשהוא עראי].

הט"ז מביא המהר"י וייל, וטען שעדיין יש לאסור מטעם הרביעי, שמפסיק בין ישראל ואביהם שבשמים.

החיד"א בס' חיים שאל [א' נ"ז] מביא **הרמב"ם** בתשו' פאר הדור [וכ"מ בשע"ת], דחולק על כל דברי המרדכי, מתחילתו ועד סופו, ושאיין איסור כלל לדור מעל הביהכנ"ס.

ויל"ע, איך הרמב"ם חולק על טעמיו של המרדכי. והנה, הטעם של גובה, כבר הבאנו הפקפוקים על עיקר הטענה, והמהר"י וייל כבר היקל בדבר. וע"כ ס"ל דגג ביהכנ"ס דומה לעליות העזרה ולא לעליות ההיכל. ומצד טעם השלישי ע"פ המשנה במגילה, כ' הרמב"ם דזה גנאי משום שהוא בפרהסיא, אבל אם יש בית ע"ג הביהכנ"ס, ושם שוטח פירותיו, אינו בזיון. ועפ"י כ' הביה"ל כאן דלכו"ע להשתמש בגג ביהכנ"ס בפרהסיא, כגון שיש לו מרפסת על גג ביהכנ"ס, דיש לאסור, דמשנה שלמה היא. וע' שבה"ל [ו' י"ה, ט' כ"ח] דהחמיר לענין אנטנה בגג ביהכנ"ס מחמת זה, וצ"ע איזה גנאי יש בזה.

לדור מעל בית הכנסת

מהני במה שאינו גר בקומה הסמוך לביהכנ"ס].

מבואר, דתשמיש בזוי הוא הרבה יותר חמור, כגון שירותים, וזה אסור אפ' אם הדירה היה שם תחילה [מ"ב מ"א]. ולרוב אי"ז נוגע כ"כ, שאין בונים שירותים ע"ג החדר שמתחת, אלא שירותים ע"ג שירותים. הא דנחשב בזיון, היינו משום הרוח רעה; ואם לזאת, אין חילוק בין האסלה לשאר החדר, אלא כל החדר לא יהיה ע"ג הביהכנ"ס.

אורח שמתארח אצל מישהו, ויש שירותים מעל הביהכנ"ס, יל"ע אם יש מעלה שלא להשתמש בו, האם זה יותר בזיון. ונראה שכן, וע"ע בזה.

חדר מקלחת, לכאן' אינו בזוי כ"כ כמו שירותים.

יל"ע, האם תשמיש נחשב שימוש בזוי ע"ג ביהכנ"ס. האבנ"ז משמע שאין תשמיש נחשב דבר מגונה, אלא מצוה היא, ואין להימנע אלא בשעת התפילה עצמה.

החלקת יעקב [ל"ב] ובצל החכמה צועקים נוראות לגבי מלון שיש חדרים מעל הביהכנ"ס. ויל"ע היכי דמי; אם הוא מעל הארה"ק, אה"נ, אבל אם הוא מעל שאר הביהכנ"ס, הרי המהר"י וי"ל ורמב"ם ודברי חיים הקילו, וא"כ מדוע צעקו כ"כ.

מעל ההיכל, הרמב"ם החמיר, וכ' שלא יניח שם כלי מלאכתו. ועפ"ז, לכאן' ארון ספרים בסדר. וארון בגדים, לכאן' יותר טוב מכלי עבודתו, אבל ודאי אינו לכתחילה.

חברים, ללמוד ולהתפלל, לאכול ולישון, ושיהיה 'מרכז יהודי' עבור כל הקהל, והיינו ביהכנ"ס שלנו. כלומר, ביהכנ"ס שלנו אינו ביהכנ"ס, אלא הוא מרכז יהודי בעלמא, ואין לו שום קדושה, כ"ש על גביו. ואין זה קולא אלא חומרא, דנמצא שאינו מתפלל במקום קדוש כביהכנ"ס, אלא באולם בלבד. ויתכן שעדיין יסכים לאסור ע"ג ההיכל עצמה.

נמצא, יש לנו ג' התירים עיקריים; המהר"י וי"ל דתלוי מי היה שם תחילה, הרמב"ם דלית ליה כל הענין, מלבד ההיכל עצמו, והדברי חיים שלצערנו אין לנו בהיכנ"ס. מאידך, השו"ע רמ"א ט"ז כנה"ג ומ"ב לא הקילו כזה, נמצא אין זה קולא רווחה.

פרטי הענין

בכל הסוגיא, אין חילוק בין ביהכנ"ס ובית המדרש, כדמבואר במ"ב סק"מ. וע' ערוה"ש ק"נ סק"ו.

עזרת נשים, קיל טפי מביהכנ"ס וביהמ"ד. אמנם בזמננו מצוי שהוא גם שטיב"ל בשאר ימות השבוע.

הקה"י [קריינא דאיגרתא ב' פ"ז] כ' המנהג באירופה היה שהאדמו"ר היה גר מעל השטיב"ל, ושומר פתאים ה'. כלומר, כל מי שעושה כן הוא פתי.

השבה"ל [ה' י"ח] מביא חת"ס דאולי בא"י קיל טפי, דיישוב א"י מצוה היא, ושומר מצוה לא ידע דבר רע. עוד כ' שם, אם יש רווח המפסיק בין גג ביהכנ"ס להדירה, אולי יהני להתיר [כגון חנייה, קומה פנויה, תקרה כפולה, וכדו'. אבל אם יש כמה קומות של מגורים, לכאן' לא

לדור מעל בית הכנסת

הא דאמרנו שהיכל יש לה קדושה כשיש שם מנין, יל"ע האם בעינן מנין כל יום, או שגם פעם בשבוע נחשב מנין קבוע. עוד יל"ע, האם בעינן דווקא מנין שיש בה קריאה"ת, או"ד גם ערבית ליל שבת קובע לענין זה.

עוד יל"ע, מה נחשב היכל לענין זה, האם הוא כל אורך ורוחב בנין הארוה"ק, שיכול להיות גדול מאוד, או"ד נשער רק עם החלק שמשמש להם"ת. וצ"ע.

מעשה שהיה בישיבה בירושלים עיה"ק, שהבחורים שכרו דירה לגור שם, ואח"כ מצאו שהשירותים של הדירה היה בדיוק מעל הארוה"ק של שטיב"ל שמתחת. וטענו שזה מקח טעות, ולא היו מסכימים לשכור דירה כזה, שהשירותים מבזים הארוה"ק. והנה, מצד שאר הדירה ע"ג ביהכנ"ס, הבעל דירה יכול למעון כהמהר"י וייל או הרמב"ם או דברי חיים. אבל לענין השירותים, לכא' אין לו שיטה לסמוך עליו. אמנם יל"ע אם מצד חו"מ יכולים לחזור, או שזה כסבר וקיבל.

פנימיה של ישיבה ע"ג ביהמ"ד, ע' שבה"ל [א' כ"ז] בשם הא"א בומשאטש שאם מותר לישון בביהמ"ד עצמה לצורך ביהמ"ד ולצורך לימודו, כ"ש ע"ג שרי.

יל"ע, האם דירת מגורים יכולים להימנע מבית הכנסת לפתוח מתחתיו, והאם ביהכנ"ס יכולים לעכב דירת מגורים על גביו. ולכא' תלוי מי היה שם תחילה, מצד חו"מ וגם מצד המהר"י וייל. וע"ע ארץ צבי סי' ל"ב.

מתחת הביכהכנ"ס וביהמ"ד וההיכל מותר לכו"ע, אפ' תשמיש מגונה ובזויה.

ע' מנח"י [ד' מ"ג, ב' מ"ח] מש"כ בענין מקלחת, וצעק נגד מקווה ע"ג הביכהכנ"ס. ואם יש חשש שהנשים לא יטבלו, עדיף שיהיה מקווה ע"ג ביהכנ"ס מלהיכשל באיסור נדה.

כשיש מקווה ע"ג ביהכנ"ס, לכא' חוטא נשכר, ואין איסור עכשיו לדור מעל המקווה, כי הוא מפסיק קדושתו של הביכנ"ס. ויל"ע אם גם לענין ההיכל נמי אמרי' כן, ולכא' כן.

טלוויזיה ע"ג ביהכנ"ס, וכי יש לך גנאי יותר מזה.

מנין עראי, כגון בבית האבל, לכל הטעמים מלבד הט"ז אין איסור להשתמש ע"ג החדר. המ"ב היקל בתשמיש עראי על מנין קבוע, ולא חשש להט"ז, ולכא' גם בנידו"ד נמי איכא למימר הכי.

יל"ע, הארוה"ק במנין עראי, האם יש איסור להשתמש על גבו. מהרמב"ם הנ"ל בפאר הדור משמע שאין להיכל הקדושה החמורה אלא כשהוא במקום של מנין קבוע, אבל בלא"ה אין איסור.

בספר אפרקסתא דעניא [א' ק"מ] כ' דבימי זעם מותר לשמור ס"ת בביתו, ולהשתמש ע"ג. ואין מכאן הוכחה לענייננו, דאולי ימי זעם שאני.

הספר חסידים [תתי"ב] מי ששימש בחדר שע"ג ארוה"ק, לא יתכן דבר כזה וכו', ומת. וכ' החיד"א דזה משום שהיה ארוה"ק שהיה חלק מביהכנ"ס שהיו מתפללין שם, אבל אם הוא סתם ס"ת בביתו אין איסור.